

У нумары:

Святочны феерверк

Святкаванне 125-годдзя з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Янкі Купалы, якое адзначаецца сёння, 6 ліпеня

Стар. 2-3

Творы класікаў — запатрабаваныя

Лічбы красамоўныя: з 1918 па 2007 год выдадзена 166 назваў кніг Янкі Купалы тыражом звыш 2,8 млн. экз.

Стар. 4

«Янкаў вянок»

Раздзелы з новай аповесці У. Ліпскага — першага аб'ёмнага твора пра Янку Купалу для дзяцей

Стар. 11

«Прыйдзе новы — а мудры — гісторык...»

ЦК КП(б)Б і органы бяспекі супраць Янкі Купалы (1924 — 1938)

Стар. 12

З Купалам у сэрцы

Яшчэ адна версія трагічнай смерці Янкі Купалы

Стар. 14

Купалаўскі радок

*Жадаў ён быць і песенным, і дзейным,
гучаў, як покліч, ранішні гудок,
упэўнены, журботны, веснавейны,
пранізлівы купалаўскі радок.*

*Як зверху яго хто паклікаў быццам...
На нейкай маладзечанскай вярсе
ён змог крыніцай
да людзей прабіцца,
каб слёзы ўмыць краіне-сіраце.*

*Лугоў, палеткаў увабраўшы водар,
напоўнены красою і бядой,*

*ён акрапіў наш беларускі гонар
любоўю слоў, нібы жывой вадой.*

*Сваёй найбольшаю узнагародай
лічыў паветра роднага глыток.
Бясрэбранікам быў і ёсць заўсёды,
адкрыты ўсім купалаўскі радок.*

*Як журавель, ён праплывае плаўна
над нашай мовай, пахкай і густой,
свабодны ад складанасці уяўнай
і вольны ад манернасці пустой.*

Мар'ян ДУКСА

ПАДПІСАЦА НА ШТОТЫДНЁВІК «ЛіМ» МОЖНА З ЛЮБОГА МЕСЯЦА

Для індывідуальных падпісчыкаў:
1 месяц — 5400 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:
1 месяц — 6960 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4000 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 5640 руб. Падпісны індэкс — 63880

Святочны феерверк

Аб святкаванні 125-й гадавіны з дня нараджэння Янкі Купалы ў Віцебскай вобласці расказвае старшыня Віцебскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Тамара ГУСАЧЭНКА.

— Не толькі ў горадзе, але і па ўсёй вобласці — цэлы феерверк святочных мерапрыемстваў. Так, з 1 па 7 ліпеня ў цэнтральнай раённай бібліятэцы горада Лепеля праходзіць тыдзень літаратуры "Душою і сэрцам мы з вамі". 4 ліпеня ў цэнтральнай раённай бібліятэцы Браслава была праведзена літаратурная гадзіна "Пявучае слова Купалы глыбока ў душы берагу", адначасова ў горадзе прайшоў раённы семінар "Сельская бібліятэка: пошук свайго месца ў сацыяльным

комплексе сяла". Галоўным пытаннем у праграме семінара стала вывучэнне творчасці беларускіх класікаў — Янкі Купалы і Якуба Коласа. 5 ліпеня ў наваполацкай бібліятэцы імя Канстанціна Сіманова праводзілася гадзіна нацыянальнай культуры "Светлае імя Беларусі", а ў міёрскай бібліятэцы адбылося пасяджэнне літаратурнай гасцёўні "Вытокі песні". Таксама цягам месяца праводзіцца цыкл мерапрыемстваў "Нязгаснай зоркай ты ў небе радзімы навекі".

6 і 7 ліпеня ва ўсіх раёнах вобласці будзе святкавацца "Купале". У рамках святочных мерапрыемстваў адбудуцца паэтычныя і музычныя выступленні. На святах у раёнах вобласці выступяць паэты І. Пракаповіч (Паставы), А. Жыгуноў, М. Кукуць, Г. Зінкевіч (Глыбокае), Н. Салодкая, М. Балдоўскі, Т. Талкачова (Полацк), Ф. Палачанін (Докшыцы), Э. Зубрыцкі (Верхнядзвінск), К. Сосна (Шаркаўшчына). Апафеозам святаў стануць народныя гуляні "Купале-2007", якія 7

ліпеня ладзіць Віцебскі гарадскі аддзел культуры сумесна з абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі на беразе Дзвіны, у маёнтку Здраўнева, які калісьці належаў мастаку Ільію Рэпіну.

Сапраўдным жа цэнтрам збору паэтычнага "бамонду" вобласці стане дача-музей Янкі Купалы ў Ляўках Аршанскага раёна, што размешчана на беразе Дняпра. Заўтра тут чакаюць вядомых пісьменнікаў Беларусі — Янку Сіпакова, Навума Гальпяровіча, Міколу Кузьміча, Алега Салтука, Міхася Барыска і іншых. Сярод ліпеньскага разнатраўя, бяроз і сосен, у прасторы, напоўненай чужоўным водарам, прагучаць пранікнёныя радкі вершаў. Спадзяемся, любімы паэт нашай Беларусі пачуе нас праз вечнасць.

Мікалай АНІПЧАНКА

Вязынка запрашае

З нагоды 125-гадовага юбілею Янкі Купалы Маладзечанскі райвыканкам і раённы метадычны цэнтр народнай творчасці запрашаюць прыняць удзел у святочным мерапрыемстве "Купальскім агнём асвечаны", якое адбудзецца на радзіме народнага паэта — у вёсцы Вязынка 7 ліпеня.

У 11 гадзін раніцы калектывы мастацкай самадзейнасці сустрэнуць афіцыйную дэлегацыю і ўдзельнікаў свята. Потым адбудзецца ўскладанне кветак да помніка Янку Купалу і экскурсія па музеі беларускага класіка. Урачыстае адкрыццё свята ў 12.20 пройдзе на сцэнічнай пляцоўцы і пачнецца паказам лепшых літаратурна-музычных пастановак, прысвечаных Янку Купалу, Раёўскага СДК, Чысцінскага СДК, Радашковіцкага Цэнтра культуры і адпачынку. Тут жа адбудзецца ўзнагароджанне народных майстроў раённага Цэнтра рамёстваў і выступы паэтаў: Р. Баравіковай, В. Шніпа, Л. Дранько-Майсюка і іншых. Канцэртную праграму забяспечаць калектывы мастацкай самадзейнасці Чысцінскага СДК, Раёўскага СДК, Цэнтра мастацкай творчасці навуэнцаў г.Маладзечна. Завершыць мерапрыемства гульнёва-забаўляльная праграма.

А сёння, 6 ліпеня, у вёсцы Яхімоўшчына пройдзе свята "Купала, Купале і купал нябёс..." Пачнецца яно адкрыццём Яхімоўшчынскага сельскага клуба, на якім Чысцінскі СДК пакажа літаратурна-музычную кампазіцыю, створаную да юбілею народнага песняра, выступіць літаратурнае аб'яднанне "Купалінка". Беразінскі СДК, Чысцінскі СДК, Раеўшчынскі сельскі клуб прадставяць сваю канцэртную праграму. Працяг свята — абрадавая гульнёва-забаўляльная праграма, сапраўднае Купале ля вогнішча і святочная дыскацэная праграма.

Ганна КОТ

Сустрэча на заставе

Цёплым чэрвеньскім адвечоркам у чырвоным кутку пагранічнай заставы імя В. Усава адбылася творчая сустрэча Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі з асабовым складам заставы і членамі ваенна-патрыятычнага атрада "Пурга" сярэдняй агульнаадукацыйнай школы № 115 паўночна-заходняй акругі г. Масквы, вучні якой (10 клас) адпачывалі ў гэты час на славацкай заставе па палярна-раўнінай дамоўленасці з беларускім бокам.

Воіны заставы шчыра і шчодро прымалі юнакоў з братняй рэспублікі, а ладзілі адпачынак дзяцей і арганізавалі культурную праграму супрацоўнікі СШ № 3 г. Гродна, якая з'яўляецца падшэфнай школай і носіць імя В. Усава, намеснік дырэктара па выхаваўчай рабоце Алена Ермашкевіч і настаўнік Юрый Кісель.

Распачынаючы сустрэчу, старшыня Гродзенскага абласнога аддзялення СПБ Людміла Кебіч акрэсліла мэту гэтага ме-

рапрыемства як знакавую падзею, якая адбылася напярэдні 66-й гадавіны пачатку Вялікай Айчыннай вайны, калі застава пад камандаваннем В. Усава адной з першых уступіла ў схватку з ворагам.

Браніслаў ЕРМАШКЕВІЧ

Геаграфічны, юрыдычны, гуманітарны...

З Фундаментальнай бібліятэкай Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта ў пісьменніка Анатоля Зэкава даўняе сяброўства. Пры яе непасрэдным удзеле з ім ужо ладзіліся сустрэчы на геаграфічным і юрыдычным факультэтах.

А нядаўна адбылася і чарговая падобная сустрэча — на гэты раз на гуманітарным факультэце. Анатолю Зэкаў чытаў вершы і літаратурныя пароды на калег па паэтычным цэху, распавядаў пра цікавыя выпадкі з жыцця, якія потым леглі ў аснову яго праявітых твораў. Падзяліўся ён і рэдакцыйнымі

планамі часопіса "Польмя", у якім цяпер узначальвае аддзел прозы.

Сустрэча выклікала вялікую цікавасць у студэнтаў, пра што засведчылі і шматлікія пытанні да паэта.

Сяргей КРЫВІЧОЎ

Агінскі — па-беларуску

Вядома, што славы кампазітар Міхал Клеафас Агінскі — гонар беларускай зямлі. Урадзенец Маладзечаншчыны пакінуў пасля сябе "Мемуары", якія былі выдадзены на французскай мове ў 20-х гадах пазамінулага стагоддзя. Але ж нават на той час яны мелі добры нагляд — некалькі тысяч асобнікаў.

Зараз вядзецца падрыхтоўка да працы па перакладзе твора на беларускую мову. Ад дасведчаных маладзечанцаў удзел бярэ аспірантка кафедры кнігазнаўства факультэта гісторыі БДУ Вольга Рамановіч.

Вольга ВЕЧАР

Успаміны, якія не пакідаюць

У галерэі "Лабірынт" Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбылася прэзентацыя кнігі ўспамінаў Гені Завольнер, вязня Мінскага гета, "Судьбой написанные строки". Кніга створаная ў сааўтарстве з былым вязнем, цяпер членам савета дырэктараў Арганізацыі яўрэяў, выхадцаў з краін СНД, Савеліем Каплінскім.

Прэзентацыю наведвалі прадстаўнікі дыпламатычных місій Германіі — Фрыд Нільзен, і ЗША — Джонатан Мур, лідэры яўрэйскіх арганізацый Беларусі, людзі, якія аказалі дапамогу ў выданні кнігі, а таксама блізкія сябры Гені Завольнер.

"Гэтая кніга — даніна памяці маёй маці — Рэвекі Абрамаўны Грынгаўз, якая здолела выражаваць з пекла Мінскага гета нас, траіх дзяцей. Гэтая кніга стане напамінам будучаму пакаленню аб зверствах нацыстаў, аб нечалавечых умовах жыцця ў гета і аб чалавечай мужнасці", — такімі словамі пачынаюцца ўспаміны аб тых жахах і подзвігах, якія жанчыне давялося ўбачыць на ўласныя вочы. Дождж вайны даўно праліў апошнія кроплі крыві, але, паводле словаў Гені Аронаўны, страх дагэтуль не пакідае душы тых, каму давялося перажыць жахі гета. Гэтыя ўспаміны — на ўсё жыццё.

Мінскае гета (некаторыя называлі яго "Мінская яма") было адным з найбуйнейшых на тэрыторыі Еўропы, а ў СССР па колькасці вязняў (больш за 80 000 чалавек) саступала толькі Львоўскаму. Фашысты ставілі мэту знішчыць у іх найбольш актыўную частку яўрэйскага насельніцтва — маладых здаровых мужчын.

Некаторыя вязні спрабавалі збегчы з "Мінскай ямы". Тыя, у каго атрымоўвалася гэта зрабіць, ішлі ў партызанскія атрады і помсцілі за сваякоў, што загінулі. Удалося ўцячы і трынаццацігадовому Савелію Каплінскаму. З 1943 года, разам з партызанамі, ён таксама ўдзельнічаў у барацьбе супраць фашыстаў.

Зараз Савелій Каплінскі жыве ў Нью-Йорку і займаецца грамадскай дзейнасцю. Ён з'яўляецца адным з ініцыятараў узвядзення ў цэнтры Нью-Йорка "каменя памяці", адмысловага памятнага знака ўсім ахвярам Мінскага гета. Яго адкрыццё адбылося 29 красавіка гэтага года.

Сярод гасцей, запрошаных на мерапрыемства, быў Леанід Левін — вядомы беларускі архітэктар,

аўтар мемарыяльнага комплексу "Хатынь". Ён з'яўляецца лідэрам яўрэйскай суполкі Беларусі. Выступаючы перад прысутнымі, Леанід Левін паведаміў, што ў хуткім часе адбудзецца афіцыйнае адкрыццё помніка дзецям — ахвярам вайны і катастрофы на ЧАЭС, аўтарам якога ён з'яўляецца. Манумент размешчаны ў вёсцы Чырвоны Бераг Жлобінскага раёна.

Рэдактар кнігі "Судьбой написанные строки", прафесар БДПУ імя М.Танка Эмануіл Іофе, падкрэсліў: гэтае выданне — непаўторны гістарычны помнік. Кніга ўражвае сваёй дакументальнай праўдзівасцю і дакладнасцю фактаў. Блізкая сяброўка Гені Завольнер, пісьменніца Сіма Марголіна, назвала выданне гарантам таго, што падобная трагедыя больш не паўторыцца.

Кніга надрукаваная не толькі на рускай, але і на англійскай мове, а ў найбліжэйшай будучыні плануецца таксама выдаць яе нямецкамоўны варыянт і зрабіць кнігу даступнай для чытачоў з Германіі.

Алег МАЛЕВІЧ

На здымку: Геня Завольнер уручае экзэмпляр кнігі Джонатану Муру.

АБСЯГІ

Брэст. Пачынаючы з красавіка ў горадзе прайшлі творчыя справадзачы калектываў мастацкай самадзейнасці раёнаў вобласці ў рамках рэспубліканскай акцыі "За незалежную Беларусь".

Сваё майстэрства глядачам прадставілі артысты Пружанскага, Кобрынскага, Баранавіцкага, Брэсцкага, Пінскага раёнаў і горада Баранавічы.

Зарад бадзёрнасці і добрага настрою брэстчанам і гасцям горада падарылі лепшыя народныя калектывы вобласці, лаўрэаты і дыпламанты абласных, рэспубліканскіх, міжнародных конкурсаў ды фестываляў. Сярод іх народны ансамбль танца "Ойра", народны хор "Вербніца" (Пружанскі раён), узорны ансамбль народнай музыкі і песні "Красачкі" (Пінскі раён), народны ансамбль балетнага танца "Фіеста", народны гурт "Фэст", мажарэтка ў суправаджэнні гарадскога канцэртнага аркестра (г. Баранавічы), а таксама ўзорная цыркавая студыя "Люзія" (Брэсцкі раён), народны хор "Спадчына", узорны танцавальны калектыв "Пралесачкі" (Кобрынскі раён) і многія іншыя мастацкія калектывы, выступленні якіх заўсёды з задавальненнем сустракаюць не толькі ў Беларусі, але і ў замежжы.

Праграма кожнага канцэрта складалася як з эстрадных нумароў, так і з фальклорных. Павольна, мілагучна плыла над сцэнаю Палаца культуры прафсаюзаў лірычная народная песня, імгненна ўздымалі настрой танцавальныя гурты.

Акрамя справадзачных канцэртаў, раёны вобласці прадставілі не менш цікавыя выстаўкі народнай творчасці, на якіх экспанаваліся ткацтва, разьба па дрэве, саломаліценне, роспіс па шкле і ручнікі.

На працягу некалькіх тыдняў у горадзе панавалі святочныя настроі. Працяг — увосень: сваё майстэрства пакажуць мастацкія калектывы Івацэвіцкага, Маладэцкага, Ляхавіцкага, Драгічынскага і іншых раёнаў Брэстчыны.

Аксана КЛУНИНА, вядучы метадыст Брэсцкага абласнога грамадска-культурнага цэнтра

Гомель. У абласным драмтэатры адбылася творчая сустрэча з гледачамі, прымеркаваная да юбілею вядомага празаіка і драматурга, сакратара Саюза пісьменнікаў Беларусі Георгія Марчука.

Вітаючы майстра, старшыня Гомельскага аддзялення СПБ У. Гаўрыловіч, паэты Л. Вялічка, Ф. Мысліцкі, празаік І. Лосікаў, драматург В. Ткачоў падкрэслівалі туго важную ролю, якую адыгрывае у розных жанрах творчасць зналага аўтара для беларускай літаратуры.

Да юбілею пісьменніка Гомельскі драматычны тэатр прапанаваў увазе глядачоў адну з новых камедый паводле Г. Марчука "Салодкія слёзы", пастаноўку якой ажыццявіў малады таленавіты рэжысёр Багдан Арлоўскі. Варта адзначыць, што ў гэтай камедыі, якая апавядае пра сілу духоўнасці, патрыятызм, любоў да бліжняга, заняты зоркі сцэны Віталь Беднашэя, Аляксей Бычкоў, Галіна Вевер, Эльвіра Бацянкова. Удзячныя глядачы былі ў захапленні ад акцёрскага ансамбля, бліскавага выканання роляў, актыўна рэагавалі на рэжысёрскія знаходкі, пазнавалі ў персанажах саміх сябе і атмасферу нашых дзён. Бясспрэчна, спектакль з'яўляецца творчым дасягненнем і юбілейна-драматурга, і тэатра. У планах калектыву новыя работы над чарговай камедыяй пісьменніка.

Ірына КАЧАТКОВА

Янка Купала і сёння застаецца не толькі вялікім паэтам зямлі беларускай, але і загадкавай асобай, дагэтуль поўнасьцю нераскрытай. Але ёсць людзі, для якіх захоўванне памяці пра Купалу — надзённы клопат. Сярод іх — супрацоўнікі Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, якія правялі карэспандэнта "ЛіМа" шляхамі гісторыі.

таленавітым. Пры гэтым прафесар Эпімах-Шыпіла пастаянна кантраляваў яго. Дарэчы, менавіта Эпімах-Шыпіла адрадаваў купалаўскую "Жалейку", таму і кніга не была падобнай на зборнік паэта-паткаўца.

Не прынята ўзгадваць і прыналежнасьць Купалы да двух шляхецкіх родаў — Луцэвічаў і Валасевічаў. Дарэчы, шляхціцам першадрукава лічыўся рыцар, які атрымаў зямельны надзел за свае заслугі: абарону роднага краю і народа, за развіццё нацыянальнай духоўнасці, за дасягненні ў навучы і культуры. Сімвалічна,

Узнагароды — у святочны дзень

У Магілёўскім абласным аддзяленні Саюза пісьменнікаў Беларусі — 23 чалавекі. Практычна кожны з іх задзейнічаны ў мерапрыемствах па святкаванні 125-годдзя нашых славетных песняроў. Расказвае старшыня аддзялення Уладзімір ДУКТАЎ.

— У нас ёсць план мерапрыемстваў, прысвечаных 125-годдзю Купалы і Коласа, які зацверджаны намеснікам старшыні Магілёўскага аблвыканкама.

У прыватнасці, мы правялі абласны конкурс паэтаў Магілёўшчыны. Яго заключны этап прайшоў у Магілёўскім дзяржаўным універсітэце імя Аркадзя Куляшова. Там узнагароджвалі пераможцаў — студэнтаў факультэта славянскай філалогіі Марыну Казеку і Алену Кісель.

І ў гарадской, і ў абласной бібліятэках ладзяцца літаратурна-паэтычныя вечары, прысвечаныя юбілеям. На іх выступаюць паэты — члены нашага аддзялення, члены літаратурных аб'яднанняў — у прыватнасці, літаратурнага аб'яднання ўніверсітэта. Актыўны ўдзел у вечарах бярэ літааб'яднанне магілёўскага вучылішча культуры. На гэтых сустрэчах ладзяцца кніжныя выставы, тэматычныя экскурсіі, паказ дакументальных кінастужак пра нашых паэтаў.

На кастрычнік запланаваны абласны конкурс творчых работ навучэнцаў школ "Слаўныя сыны зямлі беларускай", прысвечаны творчасці Янкі Купалы і Якуба Коласа. Фактычна, гэта конкурс сачыненняў.

Ёсць у Магілёве такія бібліятэкі, якім з нагоды юбілеяў прадугледжаны некаторыя прэферэнцыі. Гэта перш за ўсё пятае магілёўскае бібліятэка імя Янкі Купалы і бібліятэка нумар адзін, якая носіць імя Якуба Коласа. Там прадугледжана замена бібліятэчнага абсталявання, ім набываюць камп'ютэрную тэхніку, праводзяць грунтоўны рамонт — усё за кошт Магілёўскага райвыканкама.

У маі ў Магілёўскім тэатры лялек адбылася прэм'ера спектакля "Паўлінка" паводле Янкі Купалы.

7-га ліпеня асноўныя ўрачыстасці пройдуць у галоўных гарадах вобласці — Магілёве і Бабруйску, будзе праходзіць сустрэча пісьменнікаў з грамадскасцю. Аднак не абмінуць тут увагай і раённыя цэнтры.

У Касцюковічах пройдзе вялікае рэгіянальнае свята паэзіі "Песняры жыцця народа", ідэя якога, паводле Уладзіміра Дуктава, выношвалася ўжо ці не год.

— Касцюковіцкі край увогуле ў нас "лагавіты" на майстроў слова. Гэта родныя мясціны Аркадзя Куляшова, адтуль паходзіць Аляксандр Пільняк, Краснапольчына — радзіма Пысіна... Але там будучы не толькі жыхары Касцюковіцкага раёна, яшчэ і клімаўчане, хоцімцы — ўсе, хто ў тым баку, — даводзіць Уладзімір Уладзіміравіч. — У рамках гэтага свята Касцюковіцкім райвыканкамам сумесна з нашым аддзяленнем праведзены конкурс паэзіі, вызначаны пераможцы. Іх узнагароджанне адбудзецца ў дзень нараджэння Янкі Купалы.

Дарэчы нагадаем, што ў Шклове Магілёўскай вобласці ў гэтым годзе будзе праходзіць Дзень беларускага пісьменства, члены абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў і да гэтай справы ўжо спрычыніліся.

Асабліваць сёлетняга свята пісьменства ў тым, што яно праходзіць у год юбілею нашых славетных класікаў. Таму шэраг мерапрыемстваў — літаратурныя чытанні, канферэнцыі, тэматычныя пляцоўкі — будучы неспрэчна звязаныя з імёнамі Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Мікалай АНІШЧАНКА

Захавальнікі памяці пра Купалу

Будзе купалаўскі каталог?

Музей Купалы, як і музей Коласа, ствараўся пад згідай Акадэміі навук, а таму ён з'яўляецца своеасаблівым навукова-даследчым інстытутам. Купалаўскі музей захоўвае больш як 40 тыс. адзінак, з іх 10 тыс. — навукова-дапаможны фонд. Калекцыя збіралася больш шасцідзясяці гадоў.

Не так даўно было прынята рашэнне, згодна з якім да 2010 года калекцыі музея павінны ўвайсці ў Дзяржаўны музейны электронны каталог Беларусі. Такім чынам, плануецца, што ўсе прадметы атрымаюць свой пашпарт. З нагоды юбілею паэта супрацоўнікі музея атрымалі прэзідэнцкі грант на выданне каталога рукапіснай спадчыны Янкі Купалы.

У музеі вядзецца культурна-асветніцкая праца розных форм, сярод якіх вечарыны, творчыя сустрэчы, юбілейныя імпрэзы, "круглыя сталы". Ёсць агульнаадукацыйныя школы імя Купалы, з якімі музей пастаянна супрацоўнічае. Таксама ладзяцца перасоўныя выставы. За мінулы год музей наведала больш за 56 тыс. чалавек.

Можна сказаць, што ўстаноў мае трывалую экспазіцыйную канцэпцыю, класічную па форме, насычанасці і мастацкім афармленні. Аднак у планах — рээкспазіцыя некаторых залаў. Зараз да юбілею паэта музей рамантуець.

Святкуючы юбілей

Яшчэ ў маі музей арганізаваў "круглы стол" у Вязынцы, у якім прынялі ўдзел супрацоўнікі Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАН Беларусі, а таксама рэдакцыі часопіса "Польмя". Падчас "круглага стала" акадэмік Уладзімір Гніламёдаў выказаўся за папулярызацыю "Купаліянны", бо яе ў навуковым варыянце прачытае далёка не кожны. Дарэчы, у 2003-м годзе выдадзены 9-томны збор твораў Янкі Купалы ў 10 кнігах.

Супрацоўнікі музея ладзілі таксама "Купалаўскі злёт" сумесна з БДУ. Падчас яго студэнты дапамаглі добраўпарадкаваць тэрыторыю філіяла ў Вязынцы і, вядома ж, чыталі вершы, спявалі песні. Цікава было назіраць, як моладзь з Турцыі і Кітая дэкламавала Купалавы творы спачатку на

беларускай, а потым на сваёй роднай мове.

Сумесна з Лагойскім райвыканкамам і Мінскім аблвыканкамам праводзіўся традыцыйны злёт маладых паэтаў Міншчыны ў філіяле музея "Акопы". У ім узялі ўдзел таксама Віктар Шніп, Людміла Рублёўская, Леанід Дранько-Майсюк.

Невядомы пясняр

У музеі захоўваюцца дакументы, пра якія нічога не сказана нават у падручніках для вышэйшай школы. Напрыклад, першы спытак вершаў Максіма Багдановіча, які спачатку не рашаўся аддаваць у друк рэдактар "Нашай Нівы", а супрацоўнікі выдання Купала і Палуян ацанілі малады талент і настойліва ўспрамендвалі рукапіс да друку.

Многія з экспанатаў адлюстроўваюць гісторыю жыцця Купалы як надзвычай цікавай асобы, чалавека з гумарам, сваёй непаўторнай філасофіяй. Бо, што і казаць, мы яшчэ са школы звыклі ўспрымаць яго як чалавека, які пазірае на нас з партрэтных рамак. Так, Купала быў надзвычай

што Янка Купала, а таксама Францішак Багушэвіч і Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч якраз адпавядалі ўсім гэтым шляхецкім "крытэрыям".

Час ад часу сапраўды ўсплываюць новыя цікавыя факты. Напрыклад, раней невядома было, што асобныя рукапісы Купалы захоўваюцца ў Лондане, у тамтэйшым беларускім асяроддзі пры бібліятэцы імя Францыска Скарыны — рукапіс паэмы "Курган", верш "Памяці Сяргея Палуяна" і іншыя. Гэтыя рукапісы хутчэй за ўсё з таго самага архіва, які быў вывезены з акупіраванага Мінска.

Адносна нядаўна музею быў вернуты рукапіс верша "О так! Я — пралетар!". Яго прывёз удзельнік міжнароднай навуковай канферэнцыі паэт Янка Запруднік са Злучаных Штатаў Амерыкі. Ці яшчэ прыклад — дырэктар музея Тараса Шаўчэнкі таксама прывёз з ЗША рукапіс верша "Памяці Тараса Шаўчэнкі". Але аўтэнтычнасць дакумента яшчэ павінны пацвердзіць эксперты.

Уладзімір ШУГАВЕЕЎ

Яднае слова песняроў

Днямі Гродзенскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі выязджала на Нёман, дзе былі зладжаны купалаўскія чытанні. Гучалі вершы, прысвечаныя песняру, аўтары якіх — гродзенскія паэты ды пісьменнікі; свае творы пранавалі мясцовыя кампазітары, якія пішуць музыку на вершы Купалы і Коласа — Яўген Петрашэвіч, Генадзь Кебіч, Марк Кот, інш.

У Гродзенскім абласным аддзяленні Саюза пісьменнікаў Беларусі — 21 літаратар. Яшчэ тры заявы кандыдатаў на разглядзе.

Расказвае старшыня аддзялення Людміла Кебіч.

— Праводзім шмат мерапрыемстваў, прысвечаных 125-годдзю песняроў, а ў ліпені — найбольш тых, што звязаныя з імем Янкі Купалы. У тым ліку мы правялі майстар-класы, падчас якіх пра формы і стылі сучаснай літаратуры нам расказала выкладчык літаратуры Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы Святлана Тарасова. А слухачамі былі сябры Саюза пісьменнікаў Беларусі, рускамоўныя і беларускамоўныя аўтары, аматары паэзіі.

Самі распрацоўвалі і сцэнарый літаратурна-музычнай вечарыны, прысвечанай Купалу, куды ўвайшлі і песні, і танцы, і ўрыўкі са спектакляў «Раскіданае гняздо», «Паўлінка», «Прымакі». Удзел у ім прымуць выхаванцы Гродзенскага каледжа мастацтваў, яны рыхтуюць мастацкае чытанне вершаў і харэаграфічныя кампазіцыі, якія ставяць на музыку з вершамі Купалы.

Браніслаў Ермашкевіч напісаў вялікі артыкул, прысвечаны Купалу. А яшчэ правялі абласны конкурс у рамках акцыі «Жыву ў Беларусі і тым ганаруся» — «Айчына вачамі дзяцей». Больш за 100 дзяцей прыслалі свае працы, з розных вёсчак, нават далёкіх. Цяжка было адбіраць, дзеткі пісалі многа. У намінацыі «проза» быў раздзел пра Вялікую Айчынную вайну, дык былі нават успаміны, якія пачулі хлопчыкі і дзяўчынкі ад сваіх дзядуль і бабуль. Між іншым, пасля гэтага разам з абласным Палацам творчасці дзяцей і моладзі рашылі зрабіць завочныя курсы для дзяцей-паткаўцаў. А ў верасні плануем сабраць разам пераможцаў і, можа, нават выдаць альманах.

Дарэчы, летась нашы пісьменнікі, члены Гродзенскага аддзялення, выпусцілі 10 кніг, два аўтары нават патрапілі са сваімі творамі ў падручнікі: вершы Таццяны Сучковай — у

падручніку «Роднае слова» для 5-га класа і мае вершы (Л. Кебіч. — І. Т.) надрукаваныя ў падручніку па музыцы. А сёлета, толькі за паўгоддзе, выдадзена ўжо 7 кніг. Праўда, выдаём самі за свой кошт, шукаем нейкія варыянты падтрымкі, але многае і ўдаецца. Ала Нікіпорчык, да прыкладу, выдае ўжо другую сваю кнігу. Мяркуем таксама выдаваць альманах — своеасаблівы часопіс, і спачатку зробім яго тэматычным. Запланавалі паездку па коласаўскіх мясцінах. Затым, крышачку пазней — зробім вандроўку па купалаўскіх сцяжынах. Уражанні ад такой літаратурнай экскурсіі і складуць змест альманаха. Магчыма, будзем выпускаць яго перыядычна.

Напрыканцы кастрычніка збіраемся зрабіць вечарыну, прысвечаную і Купалу, і Коласу. З кастрычніка ж вырашылі наведаць школы горада і правесці літаратурныя сустрэчы. Зрэшты, у школах, каледжах і ўніверсітэтах бываем даволі часта. Цяпер нават медыцынскі ўніверсітэт запрашае нас на сустрэчы. А з універсітэтам імя Янкі Купалы ўвогуле ўсталяваліся трывалыя сяброўскія стасункі. Толькі што адбылася там сустрэча са шведскімі пісьменнікамі, якую праводзіла кафедра беларускай літаратуры.

Вікторыя СТРУЧЫНСКАЯ

На здымку: Ала Нікіпорчык, Браніслаў Ермашкевіч і Людміла Кебіч.

Фота Кастуся Дробава

Творы класікаў, як і раней, запатрабаваныя

Паводле Указа Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 29 студзеня 2007 года "Аб мерапрыемствах, прысвечаных святкаванню 125-годдзя з дня нараджэння народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа", створаны аргкамітэт па падрыхтоўцы і правядзенні юбілейных урачыстасцяў. Узначальвае яго намеснік прэм'ер-міністра Аляксандр Косінец. У распрацаваным плане агульнарэспубліканскіх мерапрыемстваў ёсць даручэнне Міністэрству інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Саюзу пісьменнікаў Беларусі і Нацыянальнай акадэміі навук — забяспечыць выданне агульнай друкаванай прадукцыі на працягу 2007-га года.

Пра тое новае, што з'явілася на айчынных кніжных паліцах, і яшчэ павінна выйсці ў свет у сувязі з юбілеем Янкі Купалы і Якуба Коласа, мы гаворым з начальнікам упраўлення выдавецкай дзейнасці і кніжнага гандлю Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь Аленай ПАЎЛАВАЙ.

На дзяржаўным узроўні: год 2007-мы...

— Алена Савельеўна, на падставе ўрадавых дакументаў міністэрства распрацавала і зацвердзіла свой галоўны план, які складаўся некалькімі ўпраўленнямі. А што датычыць кнігавыдання?

— Гэта найперш выпуск 1-га і 2-га тамоў збору твораў Якуба Коласа ў 20 тамах у выдавецтве "Беларуская навука" (рэдаклегія: М. У. Мясніковіч і інш). Першы том, куды ўвайшлі вершы Якуба Коласа 1898 — 1910 гг., ужо выйшаў накладам 1500 асобнікаў. У кнізе 622 старонкі, яна надрукавана ў Баранавіцкай друкарні.

Выдавецтва "Мастацкая літаратура" запланавала на працягу года выдаць тры кнігі Якуба Коласа: "Новая зямля", "Другое чытанне для дзяцей беларусаў" і "Песні жальбы. Казкі жыцця". Апошняя з іх ужо выдадзена ў серыі "Бібліятэка школьніка". Выдавецтва "Народная асвета" выдае "Міхасёвы прыгоды" Якуба Коласа шрыфтам Брайлера для дзяцей-інвалідаў па зроку.

Што да спадчыны Янкі Купалы, то рыхтуецца аднатомнік "Выбранага". Асобнаю кнігаю ўжо выйшла "Мая малітва".

І самае галоўнае — у выданні ўжо серыі "Жыццё знакамітых людзей Беларусі" (убачылі свет кнігі аб жыцці і дзейнасці У. Мулявіна, У. Караткевіча, М. Яроманкі, Р. Янкоўскага, Я. Чамадурава, Л. Шчамялёва) выдавецтвам "Мастацкая літаратура" у гэтым годзе будуць выдадзены кнігі, прысвечаныя беларускім песняром.

На стадыі прапрацоўкі — арганізацыя работы па новым перакладзе з беларускай на рускую мову і выданне паэмы Якуба Коласа "Новая зямля" — сумесна з Камітэтам па тэлекамунікацыях і сродках масавай інфармацыі горада Масквы і Камітэтам міжрэгіянальных сувязяў і нацыянальнай палітыкі горада Масквы. Але трэба вырашыць сярод іншых пытанняў фінансавання, так што пакуль праект абмяркоўваецца.

Між іншым, у межах святкавання Дня пісьменства, якое адбудзецца сёлета ў горадзе Шклове, у адным з кніжных павільёнаў з дапамогай Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і Магілёўскай абласной бібліятэкі плануецца арганізаваць адмысловую экспазіцыю — паспрабуем сабраць і паказаць чытачам усе выдадзеныя творы Янкі Купалы і Якуба Коласа. Сама выстава размесціцца паміж двума вялікімі банерамі з партрэтамі песняроў.

3 1918 па 2007 год...

— Агульнавядома, што творы Янкі Купалы і Якуба Коласа выдаваліся пастаянна...

— Так, мы падлічылі: з 1918 па 2007 год выдадзена 242 найменні кнігі Якуба Коласа агульным накладам 6 мільёнаў 7,5

Пасля ўжо праведзенай гутаркі ў Міністэрстве інфармацыі Рэспублікі Беларусь падлічыла: агульны наклад выдадзеных твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа такі, што цяпер амаль кожны беларус можа мець у хатняй бібліятэцы асобную кнігу песняра.

Але ці ведаем мы, колькі за ўвесь час выдавалася збораў твораў знаных класікаў? З гэтым пытаннем, уласна, і звярнулася ў дзяржаўную ўстанову. І атрымала дакладную раскладку па гадах.

I.T.

тысяч асобнікаў, у тым ліку ў перакладзе на іншыя мовы — 31 найменне накладам больш як 2 мільёны асобнікаў.

Янка Купала выдаваўся крыху менш: 166 найменняў накладам 2 мільёны 837 тысяч 200 асобнікаў, з якіх, натуральна, пераважная большасць — 148 найменняў (каля 2,5 мільёнаў асобнікаў) на беларускай мове.

— **Колькі ж усяго было выдадзена менавіта збораў твораў?**

— Якуба Коласа — з улікам распачатага сёлета — 5 збораў і столькі ж — Янкі Купалы. Прычым яны выдаваліся практычна кожнае дзесяцігоддзе. Восем, напрыклад, Якуба Коласа: напачатку, у 1928 — 1929 гг., збор твораў у 2-х тамах. Гэта вершы і апавяданні ў вершах. Наклад кожнага тома — 3 тысячы асобнікаў. Праўда, потым да выдання збораў твораў вярнуліся толькі ў 50-х гадах, калі выйшлі ў свет сем тамоў. Затым — дванаццацітомнік у 1961—1964 гг.; 14 тамоў, выдадзеных "Мастацкай літаратурай" у 1972—1978 гг.; і, нарэшце, збор твораў у 20-ці тамах, распачаты выдавецкім домам "Беларуская навука" сёлета...

Зборы твораў Янкі Купалы у 6-ці і ў 3-х тамах упершыню выдадзены ў 1925—1932 гг. Яшчэ двойчы — у 1951—1954 гг. і ў 1961—1963 гг. — выходзілі шасцітомнікі. А ў сямідзесятыя гады мінулага стагоддзя выйшаў збор твораў у сямі кнігах. Выданне поўнага дзесяцітомнага збору твораў Янкі Купалы, распачатае выдавецтвам "Мастацкая літаратура" ў 1995 годзе, завяршылася нядаўна — у 2003 годзе.

— **Атрымліваецца, што**

кожнае наступнае выданне змяшчала больш твораў і матэрыялаў, чым папярэдняе...

— Першыя выданні былі зборамі твораў у іх класічным выглядзе. А далей, асабліва апошнімі гадамі выходзілі акадэмічныя зборы, дзе ёсць спецыяльная навуковая падрыхтоўка тэкстаў і каментарыі навукоўцаў.

— **Прасочваецца, што працавалі над імі альбо ў выдавецтве Акадэміі навук БССР, альбо ў Беларускім дзяржаўным выдавецтве, потым у "Мастацкай літаратуры", "Навуцы і тэхніцы" (цяпер — "Беларуская навука") — у іх меліся перавагі над іншымі ўстановамі?**

— Несумненна, што ва ўсіх гэтых выданнях павінна адчувацца прысутнасць Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і, перш за ўсё, Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы. Сёння два выдавецтвы маюць адпаведную спецыфіку — "Беларуская навука", паколькі з'яўляецца выдавецтвам НАН, і спецыялізавана па падрыхтоўцы і выпуску мастацкіх твораў выдавецтва "Мастацкая літаратура".

— **Такія кнігі заўсёды былі, так бы мовіць, у спісе "сацыяльна значнай літаратуры"?**

— Сам тэрмін "сацыяльна значная літаратура" з'явіўся толькі на пачатку 1990-х гадоў. Але, бясспрэчна, яны сацыяльна значныя і фінансуюцца дзяржавай. Апошні збор твораў Янкі Купалы ў 9 тамах дзяржава не толькі часткова фінансавала, але і частка наклада бясплатна пастаўлялася ў бібліятэкі. Выданне 20-томніка Якуба Коласа таксама часткова фінансуецца дзяржавай.

Увогуле, гэта вельмі добра, што кожнае дзесяцігоддзе выходзіць падобныя фундаментальныя выданні класікаў, бо за гэты час любая кніга, асабліва ж тая, якая карыстаецца попытам, у тым ліку і ў бібліятэцы, становіцца проста непрыгоднай.

— **Ці існуе падпіска на такія акадэмічныя выданні?**

— Зараз, на жаль, не, сама па сабе падпіска як арганізацыя продажу знікла. Магчыма, настаў час да яе вярнуцца.

— **Ці могуць сёння прыватныя асобы альбо выдавецтвы выдаваць класічныя творы?**

— Пры жаданні могуць. Напрыклад, некалькі гадоў таму прыватнае выдавецтва "Лазурак" падрыхтавала серыю кніг нашых класікаў — Якуба Коласа, Уладзіміра Караткевіча, інш.

Цудоўны фаліянт — паэма Якуба Коласа "Новая зямля" на трох мовах — быў падрыхтаваны і выдадзены грамадскім аб'яднаннем "Беларускі фонд культуры" ў 2002 годзе — да 120-годдзя паэта.

Але, на жаль, падобныя праекты — не камерцыйныя і не даюць хуткага прыбытку, таму часцей за ўсё за іх рэалізацыю бяруцца дзяржаўныя выдавецтвы.

— **На што трэба звяртаць увагу ўкладальніку новай кнігі знаных аўтараў?**

— Гледзячы якая мэта. Калі гэта збор твораў — знешняе афармленне кнігі павінна быць стыльным і вытрыманым. Калі рыхтуецца выданне для дзяцей — афармленне яго зусім іншае, каляровае. Сённяшні стан развіцця паліграфіі і выдавецкай справы дае нам вялікія магчымасці для цудоўнага, рознапланаванага аздаблення выданняў. Але ў любым выпадку галоўнае — гэта змест, поўнае захаванне стылю пісьменніка. Мы ж не будзем рэдагаваць Янку Купалу. Але не павінна быць і карэктарскіх памылак.

Зборы твораў альбо асобныя найменні?

— **Дагэтуль мы гаварылі пра зборы сачыненняў нашых песняроў, але ёсць вялікая колькасць кніг з асобнымі творами Янкі Купалы і Якуба Коласа.**

— І іх значна больш. Чатыры раней выдадзеныя зборы твораў Якуба Коласа — 35 кніг, а ўсяго выдадзена 242 найменні. Зразумела, што астатнія 207 выданняў — гэта якраз асобныя вершы, апавяданні, вершаваныя казкі альбо паэмы. Між іншым, і кніг-малютак Янкі Купалы і Якуба Коласа таксама было некалькі выданняў. Але з усяго, што выдавалася, больш за ўсё было твораў, якія прапануюцца да вывучэння па школьнай праграме.

— **Ці можна сказаць, што сёння адносіны да спадчыны класікаў памяншаліся і акрамя "Школьнай бібліятэкі" цяпер запатрабаваны навуковыя манускрыпты альбо публіцыстычныя артыкулы?**

— Я думаю, што важна ўсё. Асабліва сёння патрэбны літаратуразнаўчыя выданні, так званая "крытыка".

Але відавочна — творы класікаў беларускай літаратуры трэба перыядычна перавыдаваць. Яны вельмі запатрабаваныя, аб чым сведчыць попыт на раней выдадзеныя зборы твораў і выбраныя творы ў букіністычных крамах і нават чэргі на "класіку" ў кнігарнях.

Гутарыла Ірына ТУЛУПАВА

На здымку: Алена Паўлава. Фота аўтара

Кранаюць сэрца радкі...

Праглядаючы кнігі ўласнай бібліятэкі, звярнуў увагу на адно са старэйшых выданняў, якія ў мяне беражліва захоўваюцца. Гэта першы том з сямітомнага збору твораў класіка нашай літаратуры Якуба Коласа, выдадзены ў 1952 годзе Дзяржаўным выдавецтвам БССР да 70-годдзя народнага паэта. І мяне зноў, як у далёкім дзяцінстве, паланілі шчырыя, простыя па форме і ў той жа час вельмі вобразныя, яскравыя па малюнку і таму лёгка запамінальныя музычныя радкі. Як, напрыклад, вось такія ў вершы "Усход сонца":

*На усходзе неба грае
Пераліўным блескам,
Сыпле золата
Над гаем
І над пералескам.*

Дзяцінства мае прыпала на грозныя гады Вялікай Айчыннай вайны і нялёгка пасляваенны час, прайшло ў Стаўбцоўскім раёне на хутары Сінява, што побач з чыгункай Брэст — Масква. Там, паблізу нашага сціплага жылга, быў невялікі хвойны лес, за ім — славуця, апетая ў песнях рака Нёман. А дзесяці годамі казала нам, дзецям, бацькі — была радзіма любімага паэта-земляка Якуба Коласа...

На ўсё жыццё палюбіліся мне, запалі ў душу і сэрца пасляваенныя сонечныя ранкі, срэбныя росы на травах, васількі ў рамонкі ў жыце, жаўрукі ў блакітным небе. А ў роднай хаце з вуснаў бацькі хораша, натхнёна і сардэчна гучала роднае беларускае слова, цудоўныя паэтычныя радкі Купалы і Коласа, а таксама Пушкіна, Някрасава...

*Не сядзіцца ў хаце
Хлопчыку малому:
Кліча яго рэчка,
Цягнуць санкі з дому...*

Не толькі я, але і мае сябры-аднагодкі ведалі на памяць гэтыя і многія іншыя кранаючыя сэрца коласаўскія радкі. І, разумею цяпер, нездарма, бо вершы паэта з народа неслі і нясуць для дзяцей вельмі светлаю энергетыку — захваленне роднай прыродай, а да таго ж — паважлівыя адносіны да бацькоў, усіх дарослых: якімі словамі знайсці з імі паразуменне, выклікаць давер...

Распавядаю пра коласаўскі верш "На рэчцы зімою" — і тут жа ўзгадваецца шчыры купалаўскі верш "Хлопчык і лётчык", які выклікае тых ж пачуцці. Такія творы не страцілі сваёй актуальнасці і ў наш час. Бацькам і педагогам варта шырока выкарыстоўваць іх у выхавальных мэтах сярод дзетак, падлеткаў, школьнікаў.

Неацэннае значэнне маюць творы Янкі Купалы і Якуба Коласа ў нашым прыгожым пісьменстве, надзённай справе адраджэння беларускай мовы. Будзем жа шанаваць і любіць шчырае высокамастацкае слова народных паэтаў, наталяць ім сэрцы дзеля павышэння прэстыжу нашай краіны, яе мовы і літаратуры.

Алесь МАЗУР

Адчуць кіно

Нацыянальная кінастудыя "Беларусь-фільм" на пачатку чэрвеня арганізавала прэзентацыю фільма маладога рэжысёра Марыі Мажар "Ворагі". Сцэнарый стужкі (пад назвай "Аддзяліць агонь ад полымя") Марыя напісала даўно. Дзякуючы яму дзяўчына паступіла ў ВПІК, атрымала "Сярэбраны Віцязь" на конкурсе кіна-сцэнарыяў "Залаты Віцязь" (2003 год).

аўтарскага ўспрыняцця вайны, асабліва яе першых дзён. Фільм "Ворагі" прадстаўляецца глядачу ўжо ў ліпені гэтага года. 7 ліпеня ён з'явіцца на фестывалях "Славянскі базар" у Віцебску і "Новае расійскае кіно", пазней — на Фестывалі еўрапейскага кіно ў Польшчы. Шырокі пракат стужкі запланаваны на пачатак восені.

Прыемным дадаткам да прэзентацыі стаў дакументальны фільм рэжысёра Уладзіміра Цяслока і сцэнарыста Паўла Магіліна "Вяртанне Атары" — пра былога чэмпіёна ССРС і сённяшняга трэнера па вольнай барацьбе Атары Асраташвілі.

Сёння "Беларусьфільм" працягвае плёна працаваць ва ўсіх накірунках. На цяперашні момант у працэсе стварэння знаходзяцца 12 дакументальных стужак, 3 мультыпікацыйныя фільмы, 4 рознажанравыя поўнаметражныя стужкі. Сумесна з маскоўскай творчай студыяй "Стэла" кінастудыя выпусціла ваенна-прыгодніцкі фільм "Радзіма або смерць".

Таццяна ГРЫШАН,
Ганна КОТ

На здымку: рэжысёр М.Мажар і апэратар А.Смірноў.

Станоўча адзначаны і яе студэнцкія працы "...За імя маё" і "Сабака". Псіхалагічная ваенная драма Марыі Мажар "Ворагі" з'яўляецца рэжысёрскім дэбютам у поўнаметражным кіно.

Фільм выйшаў дзякуючы сумесным намаганням кінастудыі "Беларусьфільм" і творча-вытворчага аб'яднання "Рок" пры фінансавай падтрымцы Федэральнага агенцтва па культуры і кінематаграфіі Расійскай Федэрацыі і Міністэрства

культуры Рэспублікі Беларусь. Таленавітай акцёрскай гульні аживілі стужку Юлія Ауг, Аксель Шрык, Алена Яцко, Генадзь Гарбук, Алесь Пухавая, Зінаіда Зубкова, Віктар Васільеў і іншыя акцёры.

У цэнтры фільма — ваенныя падзеі 1942 г. У невялікай беларускай вёсцы суіснуюць два варагуючыя бакі — захопнікі і мясцовае насельніцтва. Стужка не падае якіх-небудзь новых меркаванняў адносна тагачасных падзей — ва ўсе часы вай-

на застаецца з'явай трагічнай. Наватарства драмы "Ворагі" — у яе асаблівай форме. Вайна, як заўважыла актрыса З. Зубкова, паказана вачыма і выказана вуснамі дзіцяці, а на гэтай стадыі чалавек вельмі праўдзіва фіксуе добрае і дрэннае, шчырае і фальшывае. Рэжысёру, нягледзячы на рускамоўную агучку, удалося перадаць нацыянальны каларыт краіны — праз бытавыя сцэны, тыповыя характары, нават праз характэрныя беларускія словы.

На прэс-канферэнцыі пасля прагляду фільма былі абмеркаваны пытанні сучаснага айчынага кінематографа: суадносіны рускай і беларускай моў, праблема адлюстравання нацыянальнага каларыту і прыцягнення да творчасці таленавітай моладзі. Акцёры выказалі асаблівую падзяку рэжысёру Марыі Мажар. Яны ўбачылі ў гэтай смелай "дзяўчыны" моцны характар і волю. Генадзь Гарбук, акцёр са стажам, сведка нямецкай акупацыі, адзначыў праўдзівасць

Насуперак усім прадказанням, тэлебачанне не выціснула кіно з нашага жыцця. А апошнім часам, наадварот, назіраецца павышаная цікавасць да гэтага віду мастацтва. Слова дырэктару унітарнага прадпрыемства «Кінавідапракат» Васілю Коктышу.

— Сістэма кінапракату сённяшняга дня грунтоўна адрозніваецца ад кінапракату, скажам, савецкага перыяду, як па структуры, так і арганізацыйна. У мінулым засталася і цэнтралізаваная сістэма забеспячэння кінакопіямі, і дзяржаўнае субсідзіраванне, якое вызначала плановае развіццё галіны. Уся сістэма кінапракату і кінафікацыі працавала зладжана і эфектыўна, яна арганічна ўпісвалася ў самадастатковую эканоміку магутнай краіны.

На шчасце, у мінулым засталася і цяжкасці, звязаныя з перабудоўчым развалам сістэмы кінапракату. На яго піку, у 1997 годзе Мінскі кінапракат набыў 42 фільмы, прама скажам, не першай свежасці. Гэта быў час пустых кіназалаў і састарэлых кінатэатраў. Мы падыходзілі да мяжы — трэба было ці паміраць, ці адраджацца...

У мінулым 2006 годзе сталічныя кінатэатры правялі 299 кінапрэм'ер, многія з якіх прайшлі дзень у дзень з сусветным і расійскім пракатам. Па колькасці фільмаў — гэта ўжо ўзровень савецкага перыяду. Па тэхнічным забеспячэнні

Юзі і глядзі...

нашы вядучыя кінатэатры не толькі не ўступаюць, але і апыраджаюць многія кінатэатры сталіц дзяржаў Еўропы. Гэта натуральны працэс, хача мадэрнізацыю кінатэатраў мы пачалі некалькі пазней, чым у Еўропе. Таму маем магчымасць перааснашчаць кінатэатры гучавым і тэхналагічным абсталяваннем апошніх мадыфікацый.

Калі ж звярнуцца да рэпертуару... Па колькасці фільмаў мы пакуль прапускаем наперад некаторыя сталіцы еўрапейскіх дзяржаў, затое па якаснай іх разнастайнасці — на вышыні. З 50 самых касавых фільмаў, паказаных, напрыклад, у кінатэатрах Масквы, у Мінску не паказалі толькі 2 фільмы, якія занялі ў гэтым спіску 36 і 41 месцы. За кошт даходаў, атрыманых ад паказу фільмаў высокага відовішчнага патэнцыялу, Мінскі кінапракат штогод купляе 25—30 фільмаў для дзіцей і больш як 100 — для фестывальных і сацыяльных праектаў. Вось найбольш значныя і запатрабаваныя глядачом праекты: "Кінафармат 4x4", "Канаманія" — у Доме кіно, "Абсалютнае кіно" — у "Перамозе", «Эха фестываляў» — у "Цэнтральным", "Феномен кіно" — у "Ракеце", цыкл мерапрыемстваў па духоўным адраджэнні ў межах супрацоўніцтва Міністэрства адукацыі Рэспублі-

кі Беларусь і Беларускай праваслаўнай царквы. Велізарнай папулярнасцю карыстаюцца ў дзіцей фестывальныя мерапрыемствы, якія арганізуюцца ў дні школьных канікулаў: "Сакавічок", "Пойдем в кино, ребята!", "Казка на Ражаство" і іншыя.

Сёння мы знаходзімся ў выгадным становішчы, паколькі побач функцыянуе вельмі развіты маскоўскі кінарынак, які рэалізуе кінапрадукцыю на постсавецкай прасторы. У Маскве сканцэнтраваны дыстрыб'ютарскія кампаніі, якія прадстаўляюць інтарэсы ўсіх краін свету па продажы фільмаў. Таму ў нас няма неабходнасці купляць фільмы непасрэдна ў еўрапейскіх краінах. Дзякуючы гэтаму фільмы абыходзяцца значна танней, і мы маем разнастайны рэпертуар.

Іншая справа: для таго, каб стаць на гэтым рынку паўнапраўным партнёрам, неабходна актыўна развіваць матэрыяльна-тэхнічную базу і выконваць усе неабходныя абавязацельствы са свайго боку.

Выбіраючы фільм, заўсёды імкнёмся прадугледзець, каб ён быў запатрабаваны глядачом. Як паказвае практыка, пакуль гэта ўдаецца. У якасці прыкладу назаву фільмы, якія былі добра прынятыя ў мінскіх кінатэатрах у гэтым се-

зоне: "Волкодав" (Мікалай Лебедзеў. Расія), "Любовь-морковь" (Аляксандр Стрыжэннаў. Расія), "Апокаліпсис" (Мэл Гібсан. ЗША), "300 спартанцаў" (Зак Снайдэр. ЗША), "Таксі—4" (Люк Бесон. Францыя), "Призрачный гонщик" (Марк Сцівен Джонсан. ЗША), "Ночь в музее" (Шон Ліван. ЗША), "Престиж" (Крыстафер Нолан. ЗША), "Жара" (Гіго Гігінешвілі. Расія), "Вавилон" (Аляксандра Гансалес, Іньер Рыту. Мексіка), "Козырные тузы" (Джон Корахан. Вялікабрытанія), "Параграф 78" (Міхаіл Хлебарадаў. Расія).

У вясенне-летні перыяд гэтага года з самых значных стартавалі наступныя прэм'еры: "Человек-паук — 3" (Сэм Рэймі), "Пророк" (Літа Махоры), "Шрек—3" (Крыс Мілер і Раман). Таксама — "Пираты Карибского моря" (Гор Вербінскі), "13 друзей Оушена" (Сцівен Спілберг), "Фантастическая четверка — 2" (Цім Сторы), "Эвон Всемогущий" (Том Жэдзьяк), "Крепкий орешек — 4" (Лэн Уайзман), "Трансформеры" (Майкл Бэй), "Гарри Поттер и орден Феникса" (Дэву Йэтс), "Ультиматум Борна" (Пол Грынграс) і "Звёздная пыль" (Мэцью Бон). Гэтыя фільмы з'яўляюцца буйнабюджэтнымі і, да слова, дэманструюцца адначасова з сусветным пракатам.

Асноўная наша задача — з усёй разнастайнасці фільмаў выбраць лепшыя. На жаль, у Мінску не хапае кіназалаў, каб паказаць усе значныя карціны. Таму і будзем новы пяцізальны кінатэатр.

Людміла ГЛАДКАЯ

Купалле

Мне з маленства памяцца шчодрыя купальскія песні, якія спявала мая бабуля Таццяна. Гэтыя песенкі шчырага сэрца і пальмянай душы ў вёсачках нашай Бацькаўшчыны яшчэ называлі купалкамі або янаўскімі. Яны ў свой час надзвычай кранулі і патрыёта нашай сінявокай старонкі Івана Дамінікавіча Луцэвіча, які абраў для сваёй самабытнай творчай дзейнасці плённы псеўданім КУПАЛА. Так павялося ў беларусаў: калі Каляды — самае яркае свята казівога календара, то Купалле — летняга.

Купалачка". Але, мусіць, самай папулярнай стала балада "Ой, на Івана Купала". Нашы папярэднікі лічылі, што таямнічы Купалка (ці Купалінка, Купаліш, Купальнічак) апыкае, клапоціцца найперш пра дзяўчат, маладых людзей, каб тыя ўзялі шчаслівы шлюб, а тыя, хто ўжо яго займеў, каб клапаціліся пра сваю сям'ю, добра выходзілі дзетак.

Само ж свята Купалле нашы продкі інакш яшчэ называлі: Іван Купала ці Ян. Цікава, што яно ўпершыню згадваецца ў старабеларускіх граматах XIII стагоддзя. Дзяўчаты за-

гадзя павінны былі ісці ў луг збіраць зёлкі: багатку, руту, папаратнік, васількі, купалкі, браткі. Гэтым зёлкам надавалася вялікае значэнне, лічылі, што яны здольны падняць на ногі нават самага хворага чалавека. Ніводнае Купалле не абыходзілася без вогнішча і гуляння — абавязкова ў купальскіх вянках. Запаленае кола імітавала сонейка. Зразумела, што Купалле — гэта і свята сонца, якое з'яўляецца шчодрой крыніцай усіх жыватворных сіл прыроды-матурны. Хлопцы і дзяўчаты вадзілі карагоды, скалілі праз вогні-

шча. Нават качаліся па расе, што ачышчала ад усяго паганага. А нанач пад падушку дзяўчаты не забывалі падклаці трыпутнік, які трэба было сарваць на росцях, — у надзеі прысніць свайго суджанага. Саму ж купальскую ноч лічылі ноччу чудаў: рэкі пачыналі свіяціцца асаблівым прывідным святлом, а зьяры, птушкі, дрэвы — пачалавечы размаўляць.

І, бясспрэчна, самая прыгожая на свеце легенда — пра папараць-кветку. Менавіта гэтае паданне і здолела данесці да нашага часу спрадвечную мару чалавека, беларуса — пра ВЯЛІКАЕ ШЧАСЦЕ НА РОДНАЙ ЗЯМЛІ. Спрыяй жа, і сёлетняе Купалле, летняй урадлівасці! Шукайце і знаходзьце, браткі-беларусы, сваё шчасце! Мне думаецца, што сам Бог ходзіць па Беларусі басанож у купальскую ноч. Злева ў нас — шырокае бацькоўскае поле, справа — родныя рачулка і гай, а наперадзе — тое магчымае шчасце, зорку якога запалілі ў сваім сэрцы на Купалле... А гэта ўжо легенда-праўда нашых дзён...

Кастусь КАРНЯЛЮК

Купальскія песні суправаджалі збор зёлак, іх спявалі пры вогнішчы, у карагодзе, падчас аглядзін жыта, пускання вяноў на плынь роднай рачулки ці возера. Вельмі добра, што ў XXI стагоддзі мы зноў і зноў вяртаемся да таямнічага і загадкавага Купалля, бо ў гэтых чудаўных звычаях да нашага часу здолелі захавацца магічныя заклінанні, абрадавы ігрышчы, ачышчальныя абрады: спрадвечу лічыцца, што гэтае свята здольна ачы-

сціць душу чалавека ад усяго дробнага, непатрэбнага, злага і абьякавага.

Дзяўчаты і нават кабеты спявалі, што яны хочуць быць шчаслівымі, хочучь кахаць. У многіх вёсках Беларусі і сёння спяваюць такія песні, якія спявала яшчэ нашы продкі: "Купала на Івана", "Хадзіў чыжык", "На гарэ Купалле гарэла", "На Купала сонца гуляла", "Прасілася Гарыслаўка ў айчанька", "Прыехаў Купальнічак у сяло", "Цёмная ночка

«Каб быў дасканалым Божы чалавек...»

Мінуў год, як мінчане паступова прывыклі да сілуэта велічнага шматгранніка, абліцаванага шклом, — новага будынка Нацыянальнай бібліятэкі, што ўпрыгожвае галоўную магістраль нашай сталіцы. Асабліва ўражае яго арыгінальная пагсветка ўначы, калі будынак набывае дыямантвы бляск. Бронзавы першаўракар усходніх славян — Францішак Скарына, помнік якому ўстаноўлены перад фасадам новай бібліятэкі на невялікай пляцоўцы, велічна вітае наведвальнікаў.

А іх шмат, кожны дзень бібліятэкай карыстаюцца сотні мінчан і гасцей сталіцы, сюды з усіх куткоў нашай краіны прыязджаюць на азнаямляльныя экскурсіі, у прасторных залах праводзяцца міжнародныя сімпозіумы і канферэнцыі.

Напэўна, шмат хто з беларусаў пабываў ужо ў гэтым унікальным збудаванні, пазнаёміўся з сучаснымі і нават футуралагічнымі тэхналогіямі гэтага інфармацыйнага цэнтара. Але ёсць і тыя, хто толькі чуў пра яго або бачыў па тэлевізіі. Для ўсіх тых, хто хоча больш падрабязна ведаць пра галоўную бібліятэку краіны, выдавецтва "Мастацкая літаратура" выпусціла ў 2006 г. навукова-папулярнае выданне пад назвай "Нацыянальная бібліятэка Беларусі". Такое выданне адначасова з'яўляецца і своеасаблівым рэкламным праспектам, большую частку якога складаюць каляровыя ілюстрацыі, а каментары на беларускай, рускай і англійскай мовах знаёмяць чытача з новай бібліятэкай, звышсучасным і велічным храмам ведаў. Параўнанне з храмам невыпадковае. Фасад пры ўваходзе ў бібліятэку аблямаваны манументальнымі плоскасцямі, якія сімвалізуюць разгорнутую кнігу. Леваруч на дзевятнаціці мовах напісана фраза са скарынаўскага перакладу Бібліі: "Каб быў дасканалым Божы чалавек...". Праваруч — выказванні славытых беларускіх філосафаў і асветнікаў: Кірылы Тураўскага, Сымона Буднага, Міколы Гусоўскага, Янкі Купалы...

З выдання даведваешся, што гэты унікальны будынак не толькі велічнае архітэктурнае, але і складанае інжынернае збудаванне, узве-

дзенае згодна з найноўшымі навукова-тэхнічнымі распрацоўкамі. У новым будынку бібліятэкі 19 чытальных залаў, якія разлічаны на розных карыстальнікаў, у адпаведнасці з іх адукацыйным узроўнем, галінамі ведаў, відаў дакументаў. Залы разлічаны на 2000 месцаў і размешчаны на трох паверхах. На кожным чытацкім месцы ёсць сучаснае абсталяванне, праз якое чытач можа замовіць кнігі з усіх сховішчаў Нацыянальнай бібліятэкі, сканіраваць або капіраваць патрэбны яму дакумент, раздрукаваць яго з электроннай копіі.

Рэкламны праспект інфармуе, што фондасховішча размешчана ў высотнай частцы будынка. Такое размяшчэнне мае бяспрэчную перавагу ў параўнанні з падземным, бо з'яўляецца аптымальным з пункта гледжання кліматычных умоў і бяспекі. Да таго ж калідоры, што цягнуцца па перыметры ўсяго фондасховішча, ствараюць двайную праслойку, працуюць па прынцыпе тэрмаса і дазваляюць у любое надвор'е падтрымліваць пастаянную тэмпературу ўсярэдзіне памяшкання. Літаратура з кнігасховішчаў дастаўляецца ў кожную залу бібліятэкі міні-тэлеліфтамі — своеасаблівымі рэйкавымі магістралямі, якія злучаюць усе памяшканні новай бібліятэкі. Доўга чакаць не даводзіцца, замоўленая літаратура трапляе да карыстальніка самае вялікае праз 15 хвілін.

Гартаючы старонкі выдання, міжволі спыняешся на сучасных інтэр'ерах залаў бібліятэкі, аформленых самымі лепшымі дызайнерамі і мастакамі нашай краіны. Асабліва ўражае аздабленне галерэй карцінамі і пано вя-

домых беларускіх мастакоў. Сярод іх — трыпціх Уладзіміра Тоўсціка "Ладдзя часу", рэльеф скульптараў Льва і Сяргея Гумілеўскіх "Сказ аб Нясвіжы", дзе прадстаўлены асноўныя моманты з гісторыі і культуры Нясвіжа, скульптурная кампазіцыя Паўла Лука "Дрэва беларускага пісьменства", што ўяўляе сабою разгалінаваны дуб, на якім месцяцца вобразы з мастацкіх твораў беларускай літаратуры. Здзіўляюць і зачароўваюць сваёй мастацкай каштоўнасцю такія разнастайныя вітражы, як "Восень" В. Пазняка, "Квітнеючая яблыня" і "Кветка радзімы васілёк" В. Лагоўскага.

Выданне сведчыць, што новая бібліятэка — гэта яшчэ і сацыякультурны цэнтр, куды ўваходзяць канферэнц-зала, комплекс мастацкіх галерэй, музей кнігі. Апошні знаёміць наведвальнікаў з развіццём кнігадрукавання Беларусі ў кантэксце сусветнай гісторыі кнігі.

Але больш за ўсё ўражае сімбіёз шкла і металу, так умела і з густам выкарыстанага ў будаўніцтве і афармленні бібліятэкі. Са старонак праспекта бачна, што святло проста струменіць праз дах і шматлікія асвятляльныя прыстасаванні, падкрэслівае прыгажосць матэрыялаў. А калі дадаць сюды арыгінальныя фантазныя і мноства раслін, што ствараюць ілюзію зімовага саду, то да параўнання з велічным храмам ведаў дадаецца параўнанне з вытанчаным і шыкоўным палацам. Пляс да ўсяго на даху бібліятэкі знаходзіцца аглядальная пляцоўка, куды наведвальнікаў дастаўляе панарамны ліфт і адкуль яны могуць любвацца Мінскам.

Карацей, калі вы яшчэ не наведвалі гэтую унікальную бібліятэку, ці з якіх-небудзь прычын не можаце гэтага зрабіць, але хацелі б ведаць, якія паслугі можаце там атрымаць або пазнаёміцца з напрамкамі сучаснага дызайну ў афармленні ўнутранай і вонкавай прасторы, вам проста трэба набыць гэтае выданне. Зрэшты, яго проста прыемна патрымаць у руках.

Шкада, што выдавецтва "Мастацкая літаратура" выпусціла ў свет усяго толькі 2000 асобнікаў гэтай кнігі. І гэта на дзесціцімільённую краіну?!

Ірына КЛІМКОВІЧ

Маёй вёсцы спаўняецца 505 гадоў. З населеных пунктаў Кіраўшчыны ў пісьмовых крыніцах раней за ўсіх упамінаецца яна менавіта як Добасна, а тады — Дубасна. Назва паходзіць ад балтыйскай назвы канюшыны — "дабілас". Заснаваў паселішча кароль ВКЛ Аляксандр з Альбертам Гаштольдам. У саноўных асоб, відаць, быў добры густ на выбар месца для маёнтка.

Радзіма літаратараў

Вёска пабудавана на відным сухім узвышшы. Яе падзяляе на дзве паловы некалі цудоўная, звлістая, рыбная, у купах маляўнічых салаўіных кустоўяў рэчка Добасна, паабпал якой раскінуліся квітнеючыя лугі, за імі — шырокія ўрадлівыя палеткі. Непадалёк узвышаўся бяззавы гай, а з другога боку — невялікі ўтульны бор.

На жаль, даўно ўжо знішчаны і гай, і бор, а ў часы меліярацыйнага вар'яцтва і рэчка ператварылі ў звычайную канаву.

Захавалася, праўда, прысада адвечных дубоў, таямнічы шум якіх навявае ўрачыстае, высокае пачуццё даўніны. Побач з дубамі — яблыневы сад у атачэнні ліпавых алеяў, што існуюць яшчэ з часоў пана Булгака. Менавіта тут

у фальварку ў сям'і ўпраўляючага маёнткам 25 чэрвеня 1869 года нарадзіўся Антон Іванавіч Лявіцкі, адзін з зачынальнікаў беларускай прозы, аўтар першага беларускага рамана "Золата" — Ядвігін Ш. Невядома ў якім узросце пакінуў Добасну будучы пісьменнік, але па яго творах на сельскую тэму можна меркаваць, што жыўва карціны прыроды і цяжкай працы сляян пакінулі адбітак у яго свядомасці назаўсёды.

Вёска Добасна з'яўляецца радзімай пісьменніка-франтавіка Уладзіміра Савіцкага, які выдаў больш як 10 кніжак прозы і паэзіі. Тут нарадзіўся пачынаючы паэт і празаік Дзмітрый Калмыкоў, творы якога не раз друкаваліся ў рэспубліканскай перыёдыцы. Нейкае дачыненне да літаратуры мае і аўтар гэтых радкоў. А ля вытока рэчкі Добасны ў вёсцы з паэтычнай назвай Бераснёўка нарадзіўся вядомы беларускі пісьменнік Уладзімір Саламаха.

Міжвольна думаецца, што такая колькасць прадстаўнікоў прыгожага пісьменства з адной і той жа невялікай мясціны тлумачыцца, мабыць, яе адметнай прыгажосцю і характэвам.

Дарэчы, наколькі ведаю, ніхто з прадстаўнікоў уладных ці культурных структураў раёна, вобласці ніколі ўсур'ез не цікавіўся маёй вёскай як радзімай Ядвігіна Ш., якому, можа, варта было б паставіць тут хоць які-небудзь помнічак.

Віталій САВІЦКІ

Дзеткам пра месяцчык, пра крынічку...

У невялікай кніжачцы "Іванка", аўтар якой чэшскі пісьменнік Францішак Тэнчык, васемнаццаць кароценькіх апавяданняў, аздабленых прыгожымі малюнкамі. Пераклад з чэшскай мовы для беларускіх дзетак зрабіла Яўгенія Чаплінская, якая амаль сорак гадоў адпрацавала настаўніцай Палачанскай сярэдняй школы Маладзечанскага раёна.

Кніжачка вельмі цудоўная. Як стаў чытаць яе, так і не адарваўся, пакуль не загарнуў апошнюю старонку. Здавалася, што быццам скончыў чытаць рамана Івана Мележа "Людзі на балоце" ці рамана Аркадзія Чарнышэвіча "Світанне".

Пра што гэта кніжачка? А пра тое, як бацька знаёміць свайго сына Іванку з навакольным светам. Хлопчыку ўсё цікава, ён уважліва слухае бацьку.

Тут было маленькае азэрцо. З каменя, што над ім, у азэрцо падала вада.

Шумела і булькавала.

А вада тая была чыстая.

Бацька з Іванкам селі каля крынічкі, глядзелі на ваду і слухалі, як шуміць і булькае.

Пасля кожны з'еў лустачку хлеба. Калі паелі, дала ім крынічка вады.

І была добрая тая вадазічка!..

Усе апавяданні кароценькія, якраз для дзетак, але вельмі запамінальныя і павучальныя, прасякнутыя цеплынёй і любоўю. Сярод іх "Пра зайчыка", "Пра месяцчык", "Пра хлябок", "Пра коніка", "Пра пчолаку"...

Кніга для беларускіх дзетак пабачыла свет дзякуючы выдаўцу і краязнаўцу Міхасю Казлоўскаму. Шкада толькі, што наклад яе невялікі — усяго трыста асобнікаў.

Янка ГАЛУБОВІЧ

Шаўлінка, яе ўнук Сымон... сустрэча праз гады

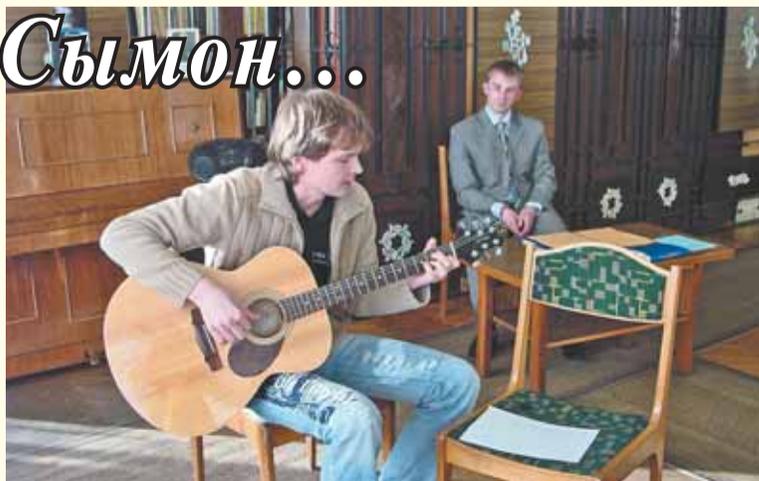
Стодваццаціпяцігоддзе з дня нараджэння народных паэтаў Янкі Купалы і Якуба Коласа адзначаецца ў краіне паўсюдна. Нельга знайсці ў Беларусі ўстанову культуры, у якой не згадваліся б імёны гэтых вялікіх пісьменнікаў. Ад маленькіх вёсак да вялікіх і шумных гарадоў гучаць сёння творы сусветна вядомых класікаў. Вось і ў сталічнай бібліятэцы імя Цёткі, дзе месціцца Паэтычны тэатр "Арт.С", прайшоў з нагоды юбілею неспраўдны спектакль "Шаўлінка, яе ўнук Сымон..." сустрэча праз гады.

Гледачоў, як ніколі, сабралася шмат. Як кажуць, нават яблыку не было дзе ўпасці, але ўтульная зала бібліятэкі прыняла ўсіх.

Вечарына, як і неўміручая камедыя Купалы, пачалася з пералічэння дзеючых асоб. Потым яны па чарзе аддавалі даніну памяці беларускім песнярам.

*Я насыплю горку
жоўтага пясочку
Правяду разорку
беленькім кіечкам
Шу-шу-шу! — пясочак
шурхнуў залаценькі.
Пясок — мой дружок,
гробненькі-гробненькі.
На пясочку зайкі
кідаюць слядочки...
Ой, якія байкі баюць
мне пясочкі! —*

так пачаў выступленне малады артыст Арсеній Асіеўскі.

Потым ён, нібыта Сымон-музыка, зайграў на скрыпцы. Пазней юнага скрыпача падхапілі барды Пятро Русаў і Вадзім Клімовіч. Яны спявалі песні на словы Купалы, раду ючы прэм'ерамі.

Завіталі на вечарыну і самі

паэты. Іх узніслі голас, што захаваўся ў залатых фондах Беларускага радыё, было прыемна слухаць і маладому пакаленню і старэйшаму. Кожнае з выступленняў класікаў суправаджалася бурнымі апладысмантамі.

Галоўная роля ў неспраўднім спектаклі — роля Паўлінкі — была адведзена народнай артысткай Беларусі Марыі Захарэвіч. Так выправілася памылка лёсу, які ў свой час не даў Марыі Георгіеўне выйсці на сцэну галоўнай гераіняй камедыі. Прыма купалаўскага тэатра расказала пра актрыс, якія сыгралі Паўлінку, прачытала вершы Янкі Купалы, урываў з паэмы Якуба Коласа "Новая зямля" і па просьбах гледачоў праспявала песню на словы Генадзі Бураўкіна.

Творы юбіляраў, а таксама і свае вершы, прысвечаныя ім, чыталі паэты Рагнед Малахоўскі, Юлія Новік і Аксана Спрынчан.

Зміцер АРЦЮХ

На здымку: уздзельнікі неспраўднага спектакля ў бібліятэцы імя Цёткі.

Фота Аксаны Лунінец

Аляксей Філатаў — цікавы берасцейскі празаік, пра якога нарэшце трэба "замовіць слова". Бо гусар жа літаратурны насамрэч! Няхай і не нагта бедны... Прынамсі і багатым не быў ніколі...

«Спыніць імгненне»

Аднак бліжэй да тэмы. Гэта я пра яго новую кнігу "Страла жыцця".

Піша шчыра — дзе з гумарам, дзе з іроніяй, а дзе і самаіроніяй пацвельца... Тыпы і характары яго міні-герояў адметныя і запамінальныя. Найчасцей яны проста дакументальныя (спісаньня з блізкай натуры, падгляджаныя і падслуханыя).

Аднак вось незадача — Аляксей Георгіевіч "піша, як дыша", і робіць гэта наўмысна "па-працацку". І з прычыны гэтай свойскасці (небяспечнай набліжанасці да чытача) як бы не насьмелваецца ўзвышацца ні над ім, ні над героямі сваіх аповедаў — не можа адкрыта паказваць на іх узровень, заўсёды з імі "на адной назе", можна сказаць, запанібрата. Урэшце рэшт ён робіць іх роўнымі сабе (а можна сказаць, і падобнымі да сябе), бо такімі яны ёсць і ў сапраўднасці. Блага гэта ці добра? Вядома, калі сур'ёзны літаратар піша сур'ёзныя рэчы высокім стылем для эстэтаў, інтэлектуальнай эліты ці хоць бы пагардлівай багемы, то такое мажліва і зразумела. А вось калі — для шараговай публікі (без шырокага досведу і належнай адукацыі), то тут узнікаюць сумненні...

Падобныя тэксты А. Філатава (з раздзела "Сам-насам з белым лістом") у большасці сваёй кароткія, фрагментарныя. Іншым разам яны падаюцца рэпрызамі для тэатра "Хрыстафор" ці якога эстраднага гумарыста. Нейкі неардынарны зрэз канкрэтнага чалавечага жыцця альбо пэўнай пацешнай падзеі ці дураслівага выпадку, сведкам якіх няўзнак апынуўся аўтар, маюць шанец быць увекавечанымі ў яго сціслых і хуткапісных тэкстах. Некаторыя запісы маюць настолькі адкрыта спавядальны характар, што вычуваеш занатаваную аўтарам жыццёвую сітуацыю як бы "ўжывую", а не "пад фанеру" ("...Хаджу па роднай зямлі, бачу, чую, адчуваю, зрэдзь запішу.") Прызнаем і тое, што мова літаратурных запісаў А. Філатава сакавітая, густая, амаль народна-фальклорная (можна сказаць, вусная), месцамі метафарычная і нават алітэрацыйная. Праўда, нярэдка яна (магчыма, і несвядома) перагружана мясцовымі дыялектамі. Безумоўна, такую народную гутарковую мову грэх не скарыстоўваць, больш за тое, яе трэба захоўваць і ахоўваць, але ці ў такіх прапорцыях, падчас нават спрэс і з пэўным паказным форсам, той мовай як бы казыраючы...

Нездарма, відаць, А. Філатаў часта згадвае сваіх любімых пісьменнікаў, творчасць якіх ён хоча мець за ўзор: У. Калесніка, Я. Брыля, М. Купрэва...

Часта кароткая праязічная мініяцюра набывае ў яго абагуленую грамадскую значнасць. Як скажам, пра мову ("Што Богам дадзена"), пра беларускі менталітэт ("Нашы") і пра не нашых ("Рукі з кішняў"), пра М. Купрэва ("На кульбу") і г. д. Такое чытаеш смакуючы і радуючыся за аўтара:

"Шэраю снежанскай позняю раніцай бульбінканосая, сівая, крэккая яшчэ бабуля на станцыі Баранавічы Цэнтральныя пад вуглом незавіднай халупіны рупіцца на жыццё — семкі прадае. Кліент у яе пакуль што адзіны — кудлаты, чорна-руды, сярэдніх год і памераў сабака. Бабуля чэша яму загрывак:

— Ну, годзе ўжо, годзе табе. То ж гала шкляначку. Годзе, а маё ты дзіятка...

Наша — беларуская бабуля. Ды і сабака, калі разабрацца, таксама наш.

Не менш уражвае і з удзячнасцю ўспрымаецца і грамадзянская пазіцыя пісьменніка ў стаўленні да асновы свайго прызвання — беларускай мовы. Асабліва востра гэта адчуваецца сёння, калі родная мова груба выцяняецца з паўсядзённага ўжытку. Аўтар, каб заставіць праблему, знайшоў нечаканы правакацый-

ны ход, недзе ў падсвядомасці перафразаючы вядомую скарынаўскую прадмову да Бібліі: "Понеже от прирощения звери, ходящие в пустыни, знают ямы своя; рыбы, плавающие по морю и в реках, чувят виры своя; пчелы и тим подобная боронят ульев своих, — тако ж и люди, игде зародилися и ускормлены суть по бозе, к тому месту великую ласку имають".

"Гаспадар на золку спаласнуў рукі і твар, паспяшаўся ў хлеў. Агразу насустрач яму свіснуў шпачок, мяўкнула, выгнула спіну котка, рохнулі свінні, фыркнуў, басавіта заіржэў жарэбчык, мыкнула мызя, гдзёрнуў пяюн, вквокнулі куры, нават трус тэгнуў лапаю ў падлогу. Кожны павітаўся на дадзенай яму Богам мове. А гаспадар уздыгнуў..."

З бібліяграфічнай цікавасцю чытаецца раздзел успамінаў пра літаратараў-землякоў з Берасцейшчыны. Ёсць вельмі трапныя партреты, напісаныя жыва, і ў той жа час амаль ілюстрацыйна, з пазнавальнымі характарамі жывых і адышоўшых літаратараў, схопленымі на словы, учынку, жэсце (Я. Брыля, У. Калесніка, М. Рудкоўскага, М. Купрэва, М. Пракаповіча, А. Каско, В. Сахарчука, В. Гадулькі, С. Крываля, І. Мельнічука). Аднак сустракаюцца і проста пашанотныя ўзгады і мімаходныя рэцэнзіі на сяброў-калегаў — (М. Сянкевіча — дарэчы, аўтара прадмовы і рэдактара рэцэнзуемай кнігі, Л. Валасюка, А. Бакуменка, В. Барболіна, М. Аляксандрава).

Не забыўся аўтар зборніка і пра месца ў ім для "чыстай прозы" — з дзесятак апавяданняў і аповесцяў "Ад напасці-бяды" (бясконца, нават на думку самога аўтара)... Праўда, у гэтых тэкстах, як на мой погляд, дастаткова прымітыву і апавядальнай шаблоннасці, прастамоўнага сюжэтнага пераказу (нераўнолучы, як у жанок ля калодзежа альбо ў мужчын каля піўной)... Тэксты гэтыя, як спіртсырэц, з якога яшчэ трэба "выгнаць" дабротную пітную гарэл-

ку... Упэўнены, што якраз з гэтым у А. Філатава праблем быць не павінна... І наступная яго кніга будзе чытацца на "лёгкім дыханні"...

Раздзел народнага гумару "У Ляхавецкую торбу" — смешны, але да пэўнага моманту, бо іншы раз літаратар лічыць свайго чытача надта ж прымітывным, маўляў, яму і палец пакажы — рагатаць будзе... Ну, да прыкладу:

"Трэці раз за лета кроніць Капшук (такая герояўтарская мянушка растыражаваная па ўсёй кніжцы. — ЛеГАЛ) бульбу на сотках. А Савета (імя жонкі. — ЛеГАЛ) пры ім, быццам прадстаўнік партгэзржкантролю, і атруту, і ваду ашчаджае. Нарэшце:

— А калаці, хоць бы таго "рэгент" ў трайнай дозе: усё агно апошнім часам картоплю ты адзін пляжыш, аж за вушшу трашчыць... Ці не праўда, падтэкст тут закапаны занадта глыбока, ці не ў саміх бульбяных клубнях...

Насмеліўся Аляксей Георгіевіч "прадстаўніцтва" і як паэт. Аднак сур'ёзна пісаць пра выдрукаваныя ў кніжцы вершы пакуль што ўстрымаюся, каб не ставіць сябе сённяшняга ў прыклад Філатава заўтрашняму (хто не ведае: я амаль дзясяць год таму пакінуў вершаванне)... Не, вядома, вершы можна пісаць усім (і многія пішуць), але гэта не значыць, што ўсё напісанае трэба друкаваць, бо, каб стаць паэтам, аднаго толькі жадання мала — паэтам трэба нарадзіцца (ну, і само сабой, памерці)... Хацеў нават не цытаваць, каб не псаваць чытацкі густ пасля месцамі дабротнай, глыбока-мудрай прозы А. Філатава. Ды, падаўшы, вырашыў — "трэба, Аляксей, трэба", каб надалей засцеграчы самаўпэўненых літаратараў выносіць на чытацкі суд тое, што павінна асуджацца рэдактарамі кніжак яшчэ ў рукапісах. Напрыклад, верхык пра выпадковую "любоў":

"Не сугзіце нас людзі за шчасця хвіліну. Дожж ідзе, ёй на грудзі, А мне — на спіну. Што пакінем? Апошнюю кроплю сумлення, Ці бессмяроцце імгнення?"

Не ведаю што і казаць. Мову адымае... Хоць А. Філатаў схільны пайсці на апярэджанне і сам даць ацэнку сваім творам: "Пасля выхаду маіх палескіх аповесцяў "Дарога" пазнаваты тэлефонны званок: "Я — пажылы чалавек, па адукацыі б'белаг, ледзь выцягваю апошнім часам сённяшняе чытво, а вашы аповесці прачытала за агну ночку"...

Прыкладна тое самае пачуў ад Міколы Пракаповіча: "Ну ж і папакляў я цябе, Лявоне, ці табе не іклася? Паўтара сутак дарагога часу адабраў у мяне: не мог агрвацца. А пасля апошняй кропкі так шчыра шкадавалася, што далей няма. Гэтак сказаў паэт ужо на кнігу "Агарваць ад сэрца".

На яе ж сярэдніх гадоў знаёмая дахторачка: "Ехала цягнуком, акурат ваша кніжка пад руку трапіла, шчыра скажу — сядзела, бы мышка пад венакам, і наплакалася і насмялася"...

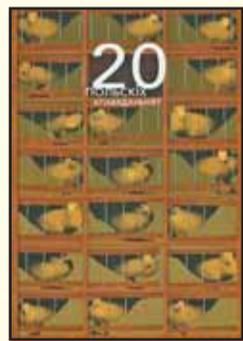
Руплівіца-маці на кніжку "Жывая зямля": "Я хачу, каб мае дзеці вучыліся жыць на вашай любові да жыцця".

Як вам правінцыйная самараскрутка? Нераўнолучы як распаленая самакрутка — і вочы лупіць, і горла дзярэ... Але ж і паспагадаем: а хто, як не сам аўтар?.. Літаратура сёння (што ў правінцыі, што ў сталіцы) загнаная ў самы далёкі і цёмны кут. Хочаш — адтуль гаўкай, хочаш — лісліва ў вочы зазірай... А лепш за ўсё — набярэся трывання і, сцяўшы зубы, служы Айчыне... і мастацтву.

Што ў гэтым сэнсе да Філатава як да асобы, то Аляксей — шчыры беларускі патрыёт. Многа гадоў працаваў трэнерам і выкладчыкам фізкультуры. Можа, адсюль — яго мужная стойкасць перад сучасным змяным злом... Спагада, дабро і любоў — вось тры кіты, на якіх трымаецца яго чалавечы гуманізм. Разам з літаратурнай адоранасцю — нямала, а мо і дастаткова.

ЛеГАЛ

Сённяшні дзень польскай прозы

Апошнім часам у нашай краіне складваецца даволі няпростая сітуацыя з літаратурай увогуле, а з перакладамі тым больш. Беларускія чытачы амаль не маюць магчымасці знаёміцца з набыткамі сусветнай літаратуры на роднай мове. А, між тым, нашы суседзі — рускія, украінцы, палякі і інш. — выдаюць творы замежных аўтараў, перакладзеныя на свае мовы, у вялікай колькасці — і па ахопе аўтараў, і па тыражах. Чаму ж такая сітуацыя ў нас? Справа тут, думаецца, не ў недахопе перакладчыкаў, проста перакладная літаратура незапатрабаваная. Перыядычныя выданні друкуюць замежных аўтараў нячаста, а кнігі перакладаў з'яўляюцца яшчэ радзей. Таму выхад зборніка "Дваццаць польскіх апавяданняў" (Мінск: І. П. Логвінаў, 2007) на беларускую мову можна лічыць значнай падзеяй для нашай літаратуры і культуры.

Складзі кнігу апавяданняў дзесяці сучасных польскіх аўтараў: Станіслава Бараньчака, Януша Вайса, Паўла Гюле, Лешака Калакоўскага, Ежы Пільха, Анджэя Сапкоўскага, Ежы Сасноўскага, Анджэя Стасюка, Вольгі Такарчук, Стэфана Хвіна. Іх творы — адлюстраванне стану сучаснай прозы Польшчы, "візітоўка" польскай літаратуры за мяжой. Анджэй Сапкоўскі вядомы чытачам як аўтар фантастычных і фэнтэзійных твораў, самы значны сярод якіх — цыкл "Сага пра Ведзьмака". У "беларускі" зборнік увайшлі два яго апавядання. За адно з іх — "Варонка", — напісанае па ўсіх канонах навуковай фантастыкі, аўтар атрымаў прэстыжную літаратурную прэмію імя Януша А. Зайды. Другое ж — "Пагодны ранак залаты" — парадаксальным чынам перавярнутая і напоўненая новымі сэнсамі класічная гісторыя, своеасаблівае перасэнсаванне "Прыгодаў Алісы ў краіне цудаў" Льюіса Кэрала. Чытач глядзіць на знаёмых падзеі вачамі Чашырскага ката (Чэстэра) і, дзякуючы гэтым, класічны сюжэт набывае новае жыццё, успрымаецца зусім па-іншаму.

Яшчэ аднаго аўтара зборніка — Ежы Сасноўскага — параўноўваюць з расійскім пісьменнікам Віктарам Пялевіным, падкрэсліваючы падабенства іх творчай ма-

неры: спалучэнне рэалістычнасці з фантастычнасцю і метафізічнасцю. Сасноўскага называюць адным з самых цікавых і вынаходлівых праязікаў пачатку трэцяга тысячагоддзя. Ён добра ведае запатрабаванні сучаснага чытача і дагаджае яму. "Начная лінія" — забаўляльная, але, тым не менш, глыбокая проза. Зборнік склалі кароткія фантастычныя апавядання, дзеянне якіх разгортаецца галоўным чынам у сённяшняй Варшаве і якія ўяўляюць сабой адваротны бок "дзённай лініі", дзе пануе рэалістычнасць.

Творы Вольгі Такарчук, адзінай жанчыны, чые апавядання ўвайшлі ў "дваццатку", карыстаюцца вялікай папулярнасцю не толькі ў Польшчы, яны перакладзены на дванаццаць моў свету. Апавяданні "Прачынайся, ты забыты", "Прафесар Эндрус у Варшаве", "Самая брыдка жанчына ў свеце" — на першы погляд вельмі розныя, аднак усе іх аб'ядноўвае супрацьстаянне светлага і цёмнага, барацьба рацыянальнага з ірацыянальным. Пісьменніца не дае канчатковых адказаў, дазваляючы чытачу самому спалучыць магчымае з рэальнасцю. Чалавечы жыццё нельга ўпісаць у зададзеныя схемы. Змадэляваць яго ў мастацкім творы — адна з асноўных задач творцы, і Вольга Такарчук яе паспяхова выконвае.

Празаік, эсэіст, літаратурны крытык Стэфан Хвін — адзін з бяспрэчных аўтарытэтаў у польскай прозе апошніх гадоў, лаўрэат многіх літаратурных узнагарод. Апавяданне "Кароткая гісторыя аднаго жарту" з аднайменнай, першай, кнігі пісьменніка — зварот у дзяцінства, у тры часы, калі яшчэ жыў Сталін, а імя Гітлера вельмі часта гучала ва ўспамінах старэйшых. Хвін праз сваё вяртанне ў маленства паказвае няпросты працэс пасляваеннага адраджэння польскага грамадства, якое адчула ўплыў розных культур: нямецкай, польскай, расійскай; розных рэлігій: пратэстанцкай, каталіцкай; розных эстэтычных мадэляў: сталінскай, гітлераўскай. Гэты працэс адбываўся не толькі ў дзяржаве, але і ў душах людзей.

І, канечне ж, нельга абмінуць увагай працу перакладчыкаў: Анджэя Хадановіча (ён жа ўкладальнік), Пётра Рудкоўскага, Лявона Баршчэўскага, Сержа Мінскевіча, Наталлі Куц, Алеся Пяткевіча, Юльяна Гайдука, Міколы Раманоўскага, Ганны Пазюк, Марыны Шоды, Мары Мартысевіч. Даваць ацэнку якасці перакладу без параўнальнага аналізу немагчыма, але зроблена справа, безумоўна, — значны ўнёсак у беларускую культуру.

Аляксей ЧАРОТА

Васіль
МАКАРЭВІЧ

Дружыць не хацелі з багемнаю
Кастаю.

А сноб-тамада,
То крыкун-шылахвост,
Служыць сатане
нечуванай падмеішыся,
Ў адменныя фарбы зноў
клеікі пакост
Няўзнак з пазалотай фальшывай
Падмешвалі.

Не трэба было
Падбражных анкет, —
Паслужны Ваш ліст яны зналі,
з бязносаю.
Калі яшчэ падалі Вы на паркет,
Анэлы душу ў паднябессе
Узносилі.

Дарогай балідаў,
Сцяжынай камет,
Навек развітайшыся ў роспачы
з доламі,
З пралёта гасцініцы ў зорны сусвет,
Як з клеткі жалезнае, вырвацца
Здолелі.

Ды там, у сузор'ях,
Вы жыць не змаглі,
Што поўняцца гулам
маўчання трывожнага.
Ў абдымкі вярнуліся роднай зямлі,
Душу асвятліўшы любога
І кожнага.

2003-2007 г.

2. ЛІСТ ПЕСНЯРА

1.
Пяро ідзе
То крыва, то найскос,
І літары выводзіць, як папала.
Купала піша верш? Ды не! Данос!
А на каго? Ды на сябе,
Купалу!

Сквер ссівярэў.
Не звонаць жайрукі.
Адно спадае ўніз лістоты пер'е.
Ну а паэт амаль у дзве рукі
Пяром арэ загон густой
Паперы.

Яму здаецца, —
Хату поўніць дым.
І ён ніяк ад чаду не адыдзе.
І дзіўны прывід цяжка па-над ім
Навісне, то маўкліва ўбок
Адыдзе.

Гадамі
І душой немаладзён,
Зазнай нямала ён удач і бедаў.
І ў прывіду, што ледзьве-ледзь відзён,
Мільгае постаць і аблічча
Бэндэ.

Як увайшоў,
Прабраўся у пакой?
Мо быў занесен ён з ліствой апалай?
Ды ўпэўнена Купалавай рукой
Паклёпу клёп кляпае
На Купалу.

Чаму з уласных
І сямейных сцен,
Дзе гаспадар — прыгонны
і вяльможа —
Не Бэндэ хціўца, а ягоны цень
Турнуць ды ў плечы пратурыць
Не можа?!

2.

Кадзілі ці раз
Вам дурман-фіміям,
І дрынам гразілі
партыйныя боўдзілы.
Часцей да ускрайку то пастак,
то ям,
Тут гвалтам, там з ласкай вялі
Ды падводзілі.

Хоць час той
Арэх таямніцы і грыз,
Якому раструшчыць было і даручана,
Не скажа, і ён, хто
шпурнуў Вас уніз, —
Дрымота ці нейкага д'ябла
Падручныя.

Вы жыць не хацелі
З гаркотнай слязой,
І знацца ні разу з чужымі агрызкамі.
Кідаліся Вы з-пад нябёс на лязо
Трывог-небяспек з нечуваную
Рызыкай.

Прасторы танулі
Ва ўзваллях імглы,
І цяўкала звяга з хлуснёй языкастаю.
Ды не! Адшчапенцам
Вы стаць не маглі.

А прынаецца,
Што ў святы Эдэм
Цераз прасцяг вяла сцяга крывая.
І сам сябе, як змоўшчык і нацдэм,
Бязлітасна і жорстка
Выкрывае.

2.
Хоць па марксізму
Ён, як вучань, здаў
Экзамены не менш, чым на выдатна,
Мінуўшына свет засціла, як здань
Ад першых дзён і да апошніх
Даты.

Былых намераў,
Колішніх гадоў,
З якімі клятвай вернай заручыўся,
Прылюдна, з пакаяннем, ён гатоў
Цяпер хвілінай кожнаю
Зрачыся.

Век яміну
Бяздонную разрыў,
Дзе у кагал сыноў і дрэнь сабралі.
Таму і аб'яўляе ён разрыў
З нацдэмаўскаю хейрай
І сябрамі.

Сярод падзей,
Нібыта крохкіх крыг,
Нярэдка трызніў крыламі Ікара,
Таму гатоў панесці кожны міг
Ён самую бязлітасную
Кару.

Душу раз'ела
Роспачы іржа,
Яе не спаліш і ў пякельным горне.
Як жудасна, — штодзень лязо нажа
У вочы лезе, просціца
Да горла.

Хто ведае,
Ў трызненні ці паўсне,
Каб ранаю застацца нажавою,
Рукой Купалы Бэндэ паласне,
І пройдзеца няшчадна
Па жывому.

Жыцьцё пражыць —
Не кладку перайсці,
А заплаціць за ўсё высокай платай!
Паэт ачнецца ў замеці прасцін
Бальнічнай беласнежнае
Палаты.

За шыбай
Церусіўся снег кастрой.
А па-над ім, з гаркотаю у роце,
Спалоханаю ценькай медсястрой
У галавах стаяла
Бессмяроцце.

2002 г.

3. СВАЯЧКА

Ядвізе Юліянаўне
Раманоўскай

Ёй, кажуць, восемдзясят тры.
Каму? Купалавай пляменніцы!
Ды, як вулкан, яна знутры
Гарыць, палае і пламеніцца.

Што ж, з радаслоўнага струка,
Відаць, апошняя гарошына.
Ў музей, бы ў заціш астраўка,
Больш кінуты я, чым запрошаны.

Як маладзічка з маладзіц,
Што ў вёсцы ходзіць
за кабанчыкам,
Шчыруе болей, чым сядзіць,
Яна ў музейным закабайчыку.

Днём, што, здаецца, ў рог трубіў
Ды заліваўся ў небе жаўранкам,
Прадстаўлен ёй фацэтна быў
Я нейкім лежнем ці пажарнікам.

Між намі рухнула сцяна,
І больш няма мяжы адчужанай.
У цеснай кельніцы яна —
Нібыта ў ракаўцы жамчужына!

Алоўкі, пёры — інвентар —
Ну так, музейнага паходжанья.
І без адной маршчынкі твар
Усмешкай чыстай распагоджаны.

Раллі тут подых і рэльеф,
Без пазалоты таннай з пемзаю.
І каб адзін хоць барэльеф
З аздобай бронзавай пампезнаю!

І што ні рэч ці не радкі —
Да песняра яны прычыняцца!
Здаецца, — толькі з-пад рукі
Ягонай — кнігі і чарніліца.

Хоць тут не знойдзеш эпапей,
Радкоў квяцістых
ды аранжавых, —
Агнём залітых сто Пампей
Не зробіць гэткага ўражання!

Тут сонца рвецца у акно,
І не заходзіць, пэўна, тыднямі.
І домік стаў даўным-даўно
Для нас дзівоснай
Атлантыдаю.

І дзень за днём, за годам год,
Турбот абвітая ліянамі,
Купалы слынны радавод
Вядзе Ядвіга Юліянаўна.

І ты шчаслівы, што дайшоў
Сюды, дзе век на век наслоены,
І прычасціцца ўсёй душой
Змог да Купалы радаслоўнае!

2002 г.

Уладзімір СІТУХА

Светлы ранак на Лясной

Быў марай апантаны,
бо яднала —
Сусвет і думкі,
што ліліся ўголас...
Мне на Лясной
прымроўіўся Купала,
Ішоў найпрост
праз жыта Якуб Колас.

Душа з нагоды
гэтай святкавала,
Трывога дух займала
шчасцем пораз:
Падгоўіваў
засяроджаны
Купала,

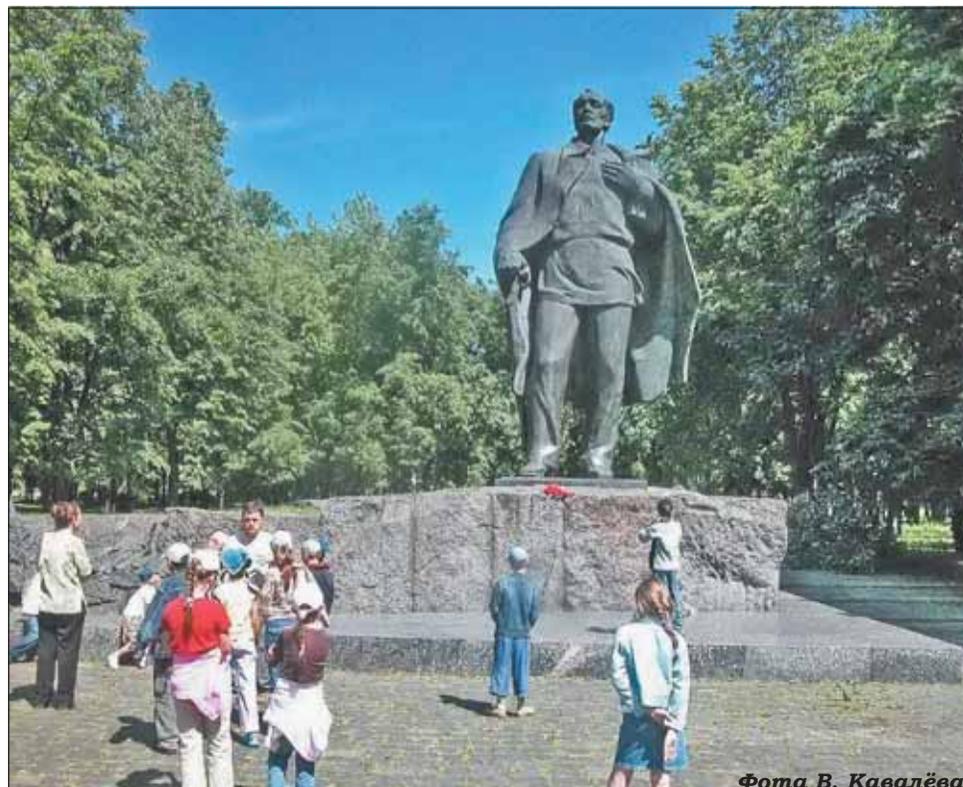
Падмігваў адабральна
чулы Колас.
Мы пра Радзіму
завялі гамонку,
Пра родны Брэст,
што так адбудаваны...
У доказ выпраменьвалі
рамонкі

Надзею, свет якою
ўратаваны,
Пра лёс дзяцей
сваіх вялі размову,
Каму па Веры
жыць наканавана,
І што чужынцы
больш не нішчаць
мову,

Хаця смыляць
яшчэ былыя раны.
...Я сцежкай мчай.
Праз лес, праз луг,
праз поле.

Хоць навалніцай неба
сакатала,
Для светлых дум і мар
было раздолле —
Чакалі воддаль
Колас і Купала.

г. Брэст

Фота В. Кавалёва

Жыццё на калёсах

«Янкаў вянок»

Уладзімір ЛІПСКІ

Янка Купала... У гэтых двух словах усё чалавечае жыццё. Са сваімі датамі. Са сваёй біяграфіяй. Але справы Янкі Купалы не ўмяшчаюцца толькі ў тыя гады, калі ён жыў. Яны сягаюць і ў наш гзень, і ў новыя стагоддзі, якія будуць за намі. Вось чаму Янка Купала для нас не толькі народны паэт. Ён — геній, прарок, наш духоўны сцяг, пад якім мы крочым у будучае, у тую сапраўды сучасную, незалежную Беларусь, аб якой сніў свае сны, аб якой марыў, за якую змагаўся Паэт.

Неўзабаве ў свет выйдзе новая кніга Уладзіміра Ліпскага «Янкаў вянок». Гэта па сутнасці першая аб'ектыўная аповесць для дзяцей пра Янку Купалу, яго рагавод, нялёгкае жыццё і ўзнёслаю, прарочую творчасць, пра гаючае Купалава Слова, пра душу нашага Генія. Аповесць Уладзіміра Ліпскага, раздзелы з якой рэдакцыя «ЛіМ» прапануе свайму чытачу, — гэта жывыя ўрокі Купалавай мудрасці, бязмежнай любові да нашай мілай Беларусі.

Іншыя раздзелы з аповесці будуць друкавацца сёлета ў дзевятым нумары часопіса «Польмя».

І Дамінік Луцэвіч заапраг свайго коніка. Паехаў шукаць лепшыя мясціны. Пад Мінскам, у Селішчы, паспрабаваў працаваць аканомам у памешчыка Турчынскага. Вытрымаў толькі год. Не ў яго характары быць наглядчыкам над сялянскімі, чыніць суд над імі, збіраць падаткі.

Сям'я Луцэвічаў пераехала ў Мінск. І тут, на гарадскім хлебце, пратрымаліся адзін год. Дамінік уладкаваўся фурманам наёмнага экіпажа. Але рамінзіцкіх грошай не хапала на вялікую сям'ю. У Янкі ўжо былі сёстры Ганна, Марыя, Леакадзія.

Так перад Луцэвічамі зноў пралёт стары Даўгінаўскі шлях, які перасякаў амаль усю Лагойшчыну. Дарога-калыска, складзеная з пад'ёмаў і спускаў, прывяла арандатара Дамініка спачатку ў Прудзішча, а пасля ў Селішча. У гэтых маляўніча-пакутных прытулках сям'я Луцэвічаў прывяла доўгія дванаццаць гадоў.

Пошук сваёй дарогі

З лагойскімі краязнаўцамі шукаем месца, дзе раней стаяў засценак Селішча. Заехалі ў вёску з такой назвай. Абкалясілі стары Даўгінаўскі шлях, новыя дарогі, і вось — удача. Стаім на палетку, які абкружаны змешаным, густым лесам. Воддаль, пасярод узаранага поля, узіраюцца ў неба некалькі счарнелых дрэў. Тут і быў засценак Селішча. Тут жыла сям'я Луцэвічаў доўгіх дзевяць гадоў, з 1895 па 1904 год.

Радасна, што знайшлі Селішча. І крыўдна, што тут няма аніякага мемарыяльнага знака. Побач — бязлюдная дарога. Над верхавінамі дрэў кружыць адзінокава варона. Па небе плывуць шэрыя хмары, наганяюць сум, роздум, успаміны.

Селішча, як я зразумеў, было самым знакавым, ключавым, рашаючым паселішчам, дзе адбыліся ці не самыя важныя, часам балючыя, падзеі ў жыцці Янкі. Давайце разблытаем клубок тых далёкіх гадоў.

У Селішчы Дамінік Луцэвіч арандаваў зямлю ў памешчыка Манюшка. Тут у яго сям'і з'явілася сёмае дзіце — дзіўчынка Гэленка. Багуміла калыхала ў люльцы немаўля, а побач беглі дробненькія Сабінка, Казік, Лёдзя. Янку споўнілася ўжо чатырнаццаць. Ён быў галоўным бацькавым памочнікам па гаспадарцы, у полі. Ганне было дзевяць, Марыі — дзевяць. Яны — мамы падручныя ў хаце, каля печы, удвары.

Пры ўсёй складанасці хутарскага жыцця, Янка вельмі палюбіў кніжкі. Сваіх не было, пазычаў у багатых суседзяў. Хадзіў да іх лесам, адзін, нічога не баяўся, абы толькі ўзяць кніжкі. Аднойчы «выслужыў» у бацькі грошай, выпісаў сабе часопіс «Родина».

Паслухаем успаміны сястры паэта Леакадзіі Дамінікаўны Раманоўскай: «Ясь не меў часу чытаць удзень, бо трэба было працаваць на гаспадарцы. Чытаў увечары і ўночы. Чытаў пры лямпе, пры лучыне, на начлезе пры вогнішчы. Сядзе, бывала, вечаарам за кнігу, а яго пачынаюць гнаць спаць».

— Кідай сваё чытанне. Няма чаго вачэй сляпіць і дарэмна газу паліць. Патушаць лямпу, а ён запаліць лучыну, прыладзіцца і чытае. У святочныя дні, улётку, ён зранку браў кнігу і на цэлы дзень сыходзіў у лес. Кніжцы ён аддаваў кожную вольную хвіліну. Што б ні рабіў, заўсёды пры сабе меў кніжку».

Вось такім кніжнікам прыйшоў Янка Луцэвіч у Бялааруцкае народнае вучылішча. Ён ахвотна наведваў урокі. За зіму перачытаў амаль усе кніжкі з хатняй бібліятэкі настаўніка.

Дома, у Селішчы, Янка ўзяўся быць «дарэктарам» для сваіх малодшых сясіёр. Навучыў іх грамаце. Вучыў рашаць задачкі. На асобныя сынавы ўрокі падсядаў і бацька. Ён умеў трохі чытаць, складваць, адымашь, множыць. Цяжка яму давалася дзяленне. Янка цягліва тлумачыў бацьку гэта арыфметычнае дзеянне.

Падрастаў Янка. Хацеў вучыцца далей. Але бацька нязменна паўтараў адно і тое ж: «Для гаспадара хопіць і тае навукі, што маеш».

І вось наступіў 1902 год. Янка чакаў яго з неспахам хваляваннем. Яму спаўнялася дваццаць гадоў. Ён ужо стале юнак. Што падорыць юбілейны год? Ці збудзецца яго заапаветная мара — вырвацца з Селішча ў людзі, у вялікі свет?

Раптам здарылася тое, чаго баялася ўся сям'я Луцэвічаў. Хваравіты, знямоглы Дамінік Ануфрыевіч памёр. Браўся ў сілу месяц май. Зямля адпачыла за зіму, клікала на свае палеткі арагата, сейбіга. А ў гэты час адвечны працаўнік на зямлі Дамінік Луцэвіч пакінуў яе.

Янка павёз бацьку ў вёску Корань, дзе быў касцёл святога Антонія і вялікія каталіцкія могілкі. Мы праехалі машынай гэту дарогу. Ад Селішча да Кораня аказалася звыш дваццаці кіламетраў. Цяпер гэта дарога, як кажучы, хоць бокам каціся. А тады яна пралягала праз лясы, пяскі, балоты, грэблі. Цяжка нават уявіць, колькі горкіх дум перажыў за той доўгі шлях асірацелы Янка, колькі салёных слёз наглытаўся, седзячы каля бацькавай труны.

Гэта, як аказалася, не было апошнім выпрабаваннем года для бязбацькавага Янкі Луцэвіча. Восенню ад шкарлятыны памерлі яго брат і дзве сястры. Казіку было адзінаццаць, Сабіне — дзевяць, Гэлене — шэсць годзікаў. Бяда і гора бязлігасна ўварваліся ў сям'ю Луцэвічаў, глыбока паранілі чуліваю душу юнага Янкі.

Класік беларускай літаратуры Кузьма Чорны прыгадваў:

«Янка Купала ўспамінаў той час свайго жыцця як самую чорную безнадзейнасць, як камень, які душыў і думкі, і душу. Сёстры яго гаварылі, што іх брат стаў тады вельмі маўклівы, задумлены, увайшоў у сябе, імкнуўся аставацца сам з сабой. Начама ён запальваў святло і падоўгу шпосы пісаў...»

Магчыма, гэта і былі першыя паэтычныя радкі да драматычнай паэмы «Сон на кургане», якую ён прысвяціў памяці свайго бацькі і брата. Я перачытаў гэту паэму ноччу, пасля вандароўкі па Лагойшчыне, і мне са страхам уяўляліся цёмныя, бязлюдныя паляны і лес у бльым засценку Селішча. Як і ў Купалаўскай паэме: «Скрыгочуць асіны, Шыпяць верасы. Кругом нейкі шорах; Жуда, пустата; Па долах, па ўзгорках Лягла цемната...»

У Янкі, відаць, адбыліся вельмі сур'езныя перамовы з маці. Ён пераканаў яе, што яму трэба ісці ў людзі, шукаць сваю дарогу ў жыцці, бо тут, на арандаванай зямлі, да якой не ляжыць яго душа, чакае сына бацькаў лёс.

Жаданне Янкі падтрымаў яго сябар дзяцінства, сірата Ясь Аўлачынскі. Яны былі аднагодкі. Разам вучыліся ў Бялааруча. Ясь закахаўся ў Янкаву сястру Марыю, маладзейшую за яго на пяць гадоў. Перайшоў жыць у сям'ю Луцэвічаў, дапамагаў па гаспадарцы і чакаў, пакуль Марыі споўніцца васьмнадцат гадоў, каб ажаніцца з ёй. Пазней усё так шчасліва і адбылося.

З блаславеннем маці Багумілы і сябра Яся Аўлачынскага пакрочыў Янка Луцэвіч новымі пуцявінамі жыцця. Пакінуў хату бацькоў у 1903 годзе.

Кім толькі ні быў сын арандатара!

«Дарэктарам» уладкаваўся і два месяча вучыў панскіх дзяцей. Паспрабаваў смаку пісаравай справы ў судовага следчага. Служыў у лясніцтве, у канторы панскага маентка, прыказчыкам у полі. Даўжэй затрымаўся Янка на панскіх броварах у Сёмкаве, Яхімаўшчыне, у Дольным Снове. На невядомых заводах, дзе рабілі піва, віно, ён быў то практыкантам, то чорнарабочым, то памочнікам вінакура. «Знаў там такога пекла, — пісаў пазней Янка Купала, — якога яшчэ дагэтуль не меў».

Было неверагодна цяжка, але ў рабочым асяродку гартаваўся вялікі паэт. Яго слова, як сцяг, узнялося над усім мазольным людам беларускім.

Віленская ніва

Мінск, Маладзечна, Вільня... Як жа знаёмы шлях гэты! Змерыў яго я калісьці, Як шукаў ішчасця па сведах.

Гэтыя радкі Янка Купала напісаў праз трыццаць адзін год пасля свайго першага, у 1908 годзе, прыезду ў Вільню. Паэт прызнаецца, што шлях да Вільні яму вельмі дарагі, знаёмы. Ён вымяраў яго часта, і ў мароз і ў разводдзе. А для чаго? Якую ўрадліваю ніву, якога шчасця шукаў Янка Купала ў далёкай па адлегласці і блізкай сэрцу Вільні?

Каб зразумець гэта, трэба ведаць, што Вільня была чатыры стагоддзі, з 14-га па 18-е, сталіцай Вялікага княства Літоўскага. У цэнтры дзяржавы ляжалі беларускія землі. Дзяржаўнай мовай лічылася беларуская мова. На ёй напісаны асноўны закон краіны — Статут. На ёй вялося справаводства, ствараліся летапісы, мастацкія творы.

Пазней, калі Вялікага княства Літоўскага не стала, а яго тэрыторыя была далучана да Расіі, царскі ўрад пачаў называць беларускія і літоўскія землі «Паўночна-Заходні край». Сюды ўваходзілі Віленская, Гродзенская, Ковенская, Віцебская, Мінская і Магілёўская губерні. У кожнай губерні-вобласці была свая сталіца. А Вільня (цяперашні Вільнюс) заставалася старажытным цэнтрам культуры ўсяго краю. Яна, як магнітам, прыцягвала да сябе ўсіх творчых людзей, палітыкаў, якія хацелі волі для свайго зямлі.

Пасля рэвалюцыі 1905 года цар дазволіў беларусам карыстацца сваёй мовай. Вось тады і была створана ў Вільні легальная, узаконеная беларуская газета. Спярша «Наша доля», а пасля — «Наша ніва». Дарогу да яе Янка Купала праклаў сваімі вершамі.

Другі, пасля «Мужыка», друкаваны верш паэта абнарадавала віленская газета «Наша Ніва». Было гэта 11 мая 1907 года, у васьмнадцатым нумары штотыднёвіка. Верш называўся «Касцю».

Давайце ўважліва прачытаем яго. Першы куплет як бы настройвае на вясёлую песню. Пад перастук малатка, якім кляпаюць касу, хочацца нават танцаваць:

Стукі, стук, стук, малаток!
Кляні коску, мужычок,
Кляні востранька сваю,
Я я песеньку спяю.
Гоп, гоп, гоп!
Я табе спяю.

Далей — болей, размова пачынаецца сур'езная, як і ў «Мужыцкай праўдзе» Кастуса Каліноўскага:

«Падумайце добра, дзецюкі, ды, памаліўшыся богу, станьма дружна разам за нашу вольнасць!.. А пакуль яшчэ пара, трэба нашым хлопцам спяць з віламі ды косамі туды, дзе здабываецца воля ды праўда...»

І Янка Купала ў сваім вершы пад

нязменны матыў «гоп, гоп, гоп» расказвае, як даўней народ, не меўшы стрэльбаў, з косаў шаблі рабіў, як з імі ішоў на ворагаў. А заканчваецца верш як бы пра звычайную касьбу. Але мы, чытачы, ужо ведаем, што меў на ўвазе паэт, калі пісаў: «Касі гладзенька, глядзі!.. Ты касі, адважым будзь».

Вось якім ваяром, прызнаным паэтам прыехаў у Вільню сын Луцэвічаў. Яго шлях сюды пралягаў з вінакурні ў Дольным Снове, што недалёка ад замка Радзівілаў у Нясвіжы. Як ён дабраўся ў старажытную сталіцу — невядома. Можна толькі ўявіць, з якімі пачуццямі, з якім хваляваннем успрымаў новае месца жыхарства.

Янка Купала хадзіў па вуліцах Вільні, дзе ў свой час жыў і друкаваў кнігі беларускі асветнік Францыск Скарына. Тут жылі Леў Сапега, Кастусь Каліноўскі, Адам Міцкевіч, Уладзіслаў Сыракомля, Станіслаў Манюшка, Францішак Багушэвіч...

Усе яны — знакамтыя людзі. Маюць беларускія карані. А іх жыццё і творчасць апісаны ў шматлікіх кнігах. Вучыліся, сябры, і няхай калі-небудзь вам захохаца ўзяць урокі жыцця ў гэтых таленавітых людзей.

Янка Купала пачаў працаваць у Вільні бібліятэкарам. Перад ім адкрыўся дзівосны свет кніг, да якіх ён заўсёды прагнуў. Бібліятэка называлася «Веды» і належала выкладчыку Віленскай гімназіі Барысу Лявонавічу Даніловічу. Яму, нястомнаму русліўцу беларушчыны, Янка Купала быў бязмежна ўдзячны. Ён меў асалоду чытаць і чытаць кнігі. Набыў спрыяльныя ўмовы для самаадукацыі. Зарабляў грошы на хлеб. І для яго адкрыліся дзверы ў рэдакцыю «Нашай Нівы». Спярша як аўтару, а пасля — як супрацоўніку і рэдактару.

У «Нашай Ніве» Янка Купала працаваў двойчы, агульным тэрмінам амаль тры гады. І гэты час творчасці купалазнаўцы лічаць ці не самым узлетным, самым плённым і знакавым для паэта. У віленскай беларускай газеце Янка Купала надрукаваў 150 вершаў, паэмы «У Піліпаўку», «За што?», «Курган», «Бандароўна». У гэты перыяд напісаны яшчэ і іншыя творы. Пачаў пісаць паэт і артыкулы, у якіх проста і ясна тлумачыў вельмі складаныя пытанні. Вось які адказ ён знайшоў на пастаўленае ў заглавак пытанне «Ці маем права выракацца роднай мовы?»:

«Скажа хто-небудзь: хай бы была адна мова на свеце, бо і праўда — на што іх гэтуды? Яно б то, можа, было і добра, а мо і не саўсім. Скажам, каб было аднаго толькі гатунку дзерава або аднаго толькі гатунку жывёліна ці збажына, то, напэўна, лёгка дагадацца, што на свеце было б далёка не так прыгожа, як цяпер ёсць. Але калі дзерава ці жывёліна ёсць толькі з верхняй аздобай зямлі, то мова людзей ёсць як бы цэнтрам гэтага жыцця, яго душой, яго ўнутранай аздобай... А вострым глянём яшчэ хоць бы крылатыя стварэнні: ці ж не смешна б нам паказалася, каб салавейка пачаў кукаракаць па-петушынаму, а павень пачаў кукаваць, як зязюла?... Выракацца роднай мовы не маем права».

Пад адным дахам «Нашай Нівы» аб'ядналіся тады лепшыя творцы Беларусі. Іх імёны навечна ўпісаны ў гісторыю нашай краіны. Гэта — Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч, Цётка (Алаіза Пашкевіч), Сяргей Палуян, Алякс Гарун, Змітрок Бядуля, Максім Гарэцкі, Цішка Гартны, Ядвігін Ш., Карусь Каганец...

Запомнім нашаніўцаў і станем вывучаць іх творы. Яны ж працавалі для нас, засявалі для нас духоўную ніву. Яны хацелі бачыць нашу Беларусь вольнай і самастойнай.

Арт-пацеркі

Да 8 ліпеня працуе ў Маладзечанскім гарадскім палацы культуры персанальная выстаўка заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, лаўрэата спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Беларусі дзеячам культуры і мастацтва Пятра Дударэнкі. "Я прыйшоў сюды не госцем..." — такая назва экспазіцыі яго жывапісных работ невыпадкова. У Маладзечне П. Дударэнка нарадзіўся, часта бывае тут, неаднойчы маляваў з натуры краявіды мясцін, родных і для Янкі Купалы. Прыкладам — "Дом Купалы ў Вязынцы". Самі за сябе гавораць і назвы "Мірскі замак", "На зямлі Еўфрасінні Полацкай"... Мастак прызнаўся наведнікам вернісажа, што марыць аднавіць у Маладзечне бацькоўскі дом і зрабіць там карцінную галерэю. Важна, калі ёсць куток на радзіме, дзе можна выстаўляць свае творы.

Ці ведаеце вы, што на Купалле, у адзін дзень з Янкам Купалам, толькі на 5 гадоў пазней, нарадзіўся таксама знакаміты наш зямляк Марк Шагал? У яго родным Віцебску заўтра пачнуцца XVII міжнародны Шагалаўскія дні, прысвечаныя 120-годдзю мастака. Юбілейны вернісаж у музеі М. Шагала, тэматычныя відапаказы, традыцыйнае тэатралізаванае свята на Пакроўскай вуліцы... А вось заўсёдня міжнародны Шагалаўскія чытанні пераносацца на восень — у сувязі з правядзеннем фестывалю мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску".

Мемарыяльная аўдыторыя імя братоў Тышкевічаў — знаных беларускіх навукоўцаў, археолагаў — з'явілася ў БДУ культуры і мастацтваў. Яе ўрачыстае адкрыццё было прымеркавана да 150-й гадавіны вандроўкі Канстанціна Тышкевіча па рацэ Віліі. Экспедыцыя з пяці суднаў пачалася 5 чэрвеня 1857 года ад вёскі Камена, што на Вілейшчыне, і працягвалася 4 месяцы. Вынікам стала выдадзеная К. Тышкевічам праз год манаграфія "Вілія і яе берагі". І пра яго, і пра Яўстафія Тышкевіча распавядаюць стэнды ў мемарыяльнай аўдыторыі. Асобныя стэнды прысвечаны гісторыі Лагойскай сядзібы графскага роду Тышкевічаў; іх радаводнаму дрэву; Віленскаму музею старажытнасцяў. Над афармленнем экспазіцыі працавала група студэнтаў кафедры гісторыі Беларусі і музеязнаўства.

С. ВЕТКА
Фота В. Кавалёва

Глядзец і слухаць!

Учора ў славянскім горадзе на Дзвіне распачаўся XVI Міжнародны фестываль мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску-2007". У гэтым годзе ён будзе працягвацца з 5 па 14 ліпеня.

Сёлетні фестываль адметны тым, што ўпершыню ў межах яго праграмы пройдзе Асамблея FIDOF — найбуйнейшай міжнароднай арганізацыі святаў. Збяруцца прадстаўнікі форумаў культуры, каб абмеркаваць актуальныя праблемы фестывальнага руху і шляхі яго далейшага развіцця.

Яшчэ адна адметнасць: сёлета "Славянскі базар" пра-

ходзіць у абноўленым Амфітэатры. На сёння ён рэканструяваны і ўяўляе сабой канцэртную залу, якая адпавядае самым сучасным патрабаванням. Яшчэ больш прывабнай галоўную фестывальную пляцоўку робіць дадатковае светлавое абсталяванне.

На чатырнаццатым "Славянскім базары" выступіць Барыс Маісееў, Сафія Ратару, Ігар Нікалаеў, Верка Сяр-

дзючка, Ядвіга Паплаўская і Аляксандр Ціхановіч і многія іншыя вядомыя ў эстрадным свеце асобы. У праграме фестывалю — дзесяткі разнажанравых канцэртаў і імпрэз. Напрыклад, выклікае цікавасць канцэрт "Viva "Евровидение"", які мае адбыцца ў ноч з 7 на 8 ліпеня. На ім мы ўбачым Дзмітрыя Калдуна, Паліну Смолаву, дуэт "Аляксандра і Канстанцін", "The Project", Марыю Шэрыфавіч, гурт "Серебро". Паводле традыцыі, у межах фестывалю будуць ладзіцца кірмашы народных рамёстваў, святы кавальскага і ганчарнага мастацтваў, размаітыя выставы.

З дапамогай тэлеканала "Беларусь ТВ" фестываль убачаць глядачы многіх краін свету. На тэлеканале "Лад" можна глядзець штодзённыя "Новости на "Славянском базаре в Витебске". Фестывальныя канцэрты і афіцыйныя мерапрыемствы будуць транслявацца таксама Расійскім і Украінскім тэлебачаннем.

Так што сачыце за эфірам. І абавязкова — за публікацыямі "ЛіМа", на старонках якога ў наступную пятніцу з'явіцца спецыяльны рэпартаж са святочнага Віцебска.

Алесь КІРЫКОВІЧ

На здымку: салістка Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі Ганна Благава (Аніка), якая ўдзельнічае ў сёлетнім конкурсе маладых выканаўцаў эстраднай песні "Віцебск-2007".

Фота В. Кавалёва

Імгненні творчасці

У кінатэатры "Перамога" прайшла выстава пераможцаў і прызёраў конкурсу фотаздымкаў і графікі "Імгненні нямецкай культуры 2007", праведзенага пасольствам ФРГ у Беларусі і Інстытутам Гётэ ў Мінску ў межах года нямецкай культуры.

Мэтай конкурсу было прыцягнуць увагу моладзі 18—30 гадоў да сучаснай Германіі, нямецкай культуры, літаратуры і мастацтва, а таксама да беларуска-нямецкага супрацоўніцтва. І гэта арганізатарам удалося.

Удзельнічалі ў конкурсе студэнты і выпускнікі творчых вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў розных гарадоў Беларусі. Усяго на конкурс было замоўлена 428 работ у галіне фота і 113 графічных твораў.

У намінацыі "Фотаздымак" першае месца заняў Аляксей Прасолаў за пяць работ, другое і трэцяе — Аляксандр Каўко, Павел Восіпаў, Аляксандр Жывулька, Наталля Ціхінская, Максім Шумілін. У намінацыі "Графіка" перамагла Вера Ягоўдзік з серыяй "Лясы Шварцвальда" паводле твораў Вільгельма Гаўфа, наступныя месцы занялі Дар'я Букаціна, Надзея Макеева, Кацярына Разанкова, Ганна Раманоўская, Андрэй Смага.

Ганна КОТ

У вясне жыцця — надзея

"На цябе, наша моладзь, надзея..." — так сказаў на пачатку XX стагоддзя Янка Купала. Сам паэт заўсёды падтрымліваў, апекаваў таленавітых юнакоў і дзяўчат. Магчыма, таму, што ў свой час маладому Купалу таксама вельмі дапамагалі. Без падтрымкі і садзейнічання такіх людзей, як Уладзімір Самойла, Алесь Бурбіс, Ядвігін Ш, доктар Ярэмч, безумоўна, Янка Купала ўвайшоў бы ў беларускую літаратуру значна пазней. Дзяржаўны літаратурны музей нашага перапрацягвае распачаты ім добрыя традыцыі. Супрацоўнікі шаноўнай установы звяртаюць асаблівую ўвагу на пакаленне, якое падростае, на таленавітую нашу моладзь.

Музей паэта па-свойму спрыяе творчай самарэалізацыі маладых літаратараў, артыстаў, даследчыкаў, мастакоў. Менавіта тут, у доме Купалы, некалькі гадоў таму адбылася мая першая персанальная выстава пад назвай

"Вясна ідзе...", якая мела вялікі поспех у мінскай публіцы. А цяпер і я, працуючы на паасадзе дырэктара мастацкай галерэі "Універсітэт культуры", імкнуся дапамагчы маладым і даравітым.

У гэтай вядомай сталічнай галерэі, перададзенай Прэзідэнтам нашай краіны Беларусі дзяржаўнаму ўніверсітэту культуры і мастацтва з

мэтай падтрымкі творчай моладзі, кожны год праводзіцца выніковыя рэспубліканскія выстаўкі работ стыпендыятаў спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі. Адбываюцца таксама выставыкі-абароны дыпломных работ студэнтаў кафедры народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва БДУКіМ.

Яно яшчэ не паспела аддацца ад нас, парадаксальнае і памятнае XX стагоддзе...

Памятаў, марыў, ствараў

І ёсць яшчэ сведкі тых шчаслівых часоў, калі людзі чыталі з большай ахвотай, чым сёння. І чыталі — больш. Разважалі над кнігай. Спрачаліся. Дыскусіі "начытаных" аматараў сапернічалі з палемікай прафесійных майстроў слова. Сярод самых папулярных была тэма Вялікай Айчыннай вайны ў мастацкай літаратуры. А пытанне наконт здатнасці сучаснага пісьменніка стварыць на гэтую тэму раман, па маштабе і глыбіні роўны "Вайне і міру", зрабілася ці не самым распаўсюджаным. Разважачы над ім, часцей за ўсё прыходзілі да высновы, што такая вялікая кніга ўжо ствараецца, але не талентам аднаго аўтара, а працаю цэлага літаратурнага пакалення ўдзельнікаў і відавочаў апошняй суветнай вайны.

Умоўна кажучы, сімвалічная эпопея "Вайна і мір" стваралася ў розных відах і жанрах мастацтва. Яскравы прыклад — беларуская музыка: партызанскі фальклор, творчасць кампазітараў усіх пакаленняў. Увага да ваенна-патрыятычнай тэмы, тэмы трагічных саркавак, тэмы народнага супраціўлення, абароны і вызвалення Айчыны — гэта была прыярытэтная традыцыя для нашых кампазітараў-класікаў. Пачыналі і развівалі яе А. Багатыроў, Я. Цікоцкі, М. Аладаў, У. Алоўнікаў, Г. Вагнер, Л. Абелівіч, Ю. Семіянка, Я. Глебаў. А падтрымалі іх малодшыя калегі, вядомыя сёння творцы. Пералік імёнаў можна доўжыць і доўжыць. Але ў сёлетні Дзень Незалежнасці Беларусі, калі ў часе святкавання чарговай гадавіны яе вызвалення ад гітлераўскай навалы паўсюднае гучанне музыкі нагадвала і пра старажытнасць нашай краіны, і пра боль мінулай вайны; і пра пафас аднаўлення зруйнаваных паселішчаў ды гарадоў; пра добрыя мірныя пачуцці і гэткія ж справы, адно кампазітарскае імя ўспаміналася з асаблівай пашанай: Генрых Вагнер, народны артыст Беларусі.

Напярэдадні свята, 2 ліпеня, споўнілася 85 гадоў з дня яго нараджэння. Ён стварыў нямала яркай музыкі ва ўсіх класічных жанрах: згадайма балеты "Падстаўная нявеста", "Пасля балю", двайны фартэп'яны канцэрт ці мноства дасціпных мініячур. Творча працаваў з беларускай песенна-інструментальнай інтанацыяй і сакавітым паэтычным словам. Ён быў з таго пакалення, чый лёс і стан душы акрэсліла вайна. Аўтар оперы "Сіджынаю жыцця" (паводле "Воўчай зграі" В. Быкава), вакальна-сімфанічных твораў "Вечна жывыя", "Героям Брэста", "Чытаючы Васіля Быкава", Г. Вагнер праз музыку распавядаў пра "саркавак — свінновя, паравяк", у якіх, паводле вядомага паэта, былі "вайна, бяда, юнацтва, мара", — усё тое, што жыла і трагічна, і напоўнена аптымізмам старонкі творчасці.

С. БЕРАСЦЕНЬ

А яшчэ — ладзіцца разнастайныя выставачныя праекты з удзелам маладых мастакоў. Дзякуючы гэтаму з работамі юных беларусаў, мастакоў-пачаткоўцаў пазнаёмілася шырокае кола глядачоў, што, безумоўна, вельмі важна, неабходна для творчай асобы, асабліва падчас яе станаўлення. І такая практыка ў нас працягваецца.

Імкненне ўсебакова дапамагчы маладому пакаленню — гэта для Беларусі характэрна. Можна, і таму, што са школьных гадоў прыходзіць у нашу свядомасць і потым захоўваецца ў глыбіні падсвядомасці афарыстычны Купалаў радок: "На цябе, наша моладзь, надзея..."? Упэўнены, што традыцыі падтрымкі новых парасткаў нашых творчых надзей будуць і надалей захоўвацца і развівацца.

Дзясніс БАРУКОЎ

На здымку: рэпрадукцыя адной з ранніх работ аўтара, якая экспанавалася ў музеі.

Што ды як было сёлета на свяце нашай мовы і музыкі ў Маладзечне, чытачы "ЛіМа" збольшага ўяўляюць. Сёння ў працяг, а дакладней — на завяршэнне размовы пра IX Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі "Маладзечна-2007", гадама яшчэ некалькі фактаў і гэталяў з яго найноўшай гісторыі. Праўда, колькі ні распавядай пра жыццё фестывальнае, яго агульнае, на жаль, ніколі не дасягне яркасці арыгінала. І ўсё ж... Паспрабуем гапоўніць агульнавядомы "слоўны партрэт" фестывалю некалькімі штрыхамі.

"Ёсць яны — ёсць і Беларусь", — мудра сказаў маэстра М. Фінберг пра Янку Купалу і Якуба Коласа, юбілею якіх прысвячаўся сёлетні фест. Сапраўды так... Але ці многія задумваліся пра тое, што без іх не было б і нас? Не было б ніякай Беларусі: ні колішняй, па-свойму адметнай савецкай рэспублікі, ні сённяшняй магутнай незалежнай краіны.

Многія суайчыннікі, якія ганарацца дасягненнямі Беларусі ў розных сферах жыцця, толькі пачынаюць усведамляць, што дзяржаўнасць, суверэнітэт, прызнанне ў свеце, статус Мінска як еўрапейскай сталіцы — усё гэта "прышло" да нас дзякуючы менавіта мове. Так-так, за магчымасць жыць самастойна ў сваім доме, заняўшы "свой пачэсны пасаад між народамі", дзякаваць трэба моўнай адметнасці народа нашага, якую захоўвалі, абаранялі, развівалі песняры Бацькаўшчыны роднай — ды разам са спрадвечнай беларускай ідэяй-марай (згадайма Купалаў афарызм: "Людзьмі звацца!") неслі праз прыгожае пісьменства ў шырокі свет...

Зрэшты, маладзечанскі фест быў і застаецца надзейнай выспай беларускасці, дзе ўтульна пачуваюць сябе наша песенная мова, самабытнае паэтычнае слова, традыцыйная народная творчасць, адроджаная музычная спадчына, выканальніцкае майстэрства і — культура жывога гуку. Між тым, у гісторыі фестывалю не ўсё было гэтак жа ладна, як у добрай песні.

— *Запачаткаванае ў 1993-м свята і задумвалася, і рабілася як штогадовае, — нагадаў яго ініцыятар і мастацкі кіраўнік М. Фінберг. — Потым было вырашана праводзіць імпрэзу праз два гады. Адночы фестываль атрымаўся зусім сціплы, прайшоў у Мінску, у канцэртнай зале, далейшы яго лёс уяўляўся зусім няпэўна. І я вельмі задаволены, што маладзечанскае свята ўзяў пад сваю ўвагу Прэзідэнт Беларусі, што цяпер гэта, поруч са "Славянскім базарам у Віцебску", — другі фестывальны праект, падтрыманы на высокім дзяржаўным узроўні. Амаль паўтара гады ішла падрыхтоўка "Маладзечна-2007", якая вымагала вырашэння сур'ёзных матэрыяльных, фінансавых пра-*

Адвечны покліч роднага

блем. Аргкамітэт на чале з А. Косінцам зрабіў усё, каб наладзіць для беларускай музыкі, паэзіі гожае свята. Вельмі адказную працу выканалі кампазітары, стварыўшы новыя песні на вершы песняроў-юбіляраў.

Чым помніцца першая вечава імпрэза ў фестывальным горадзе, якая сталася афіцыйным адкрыццём свята? Сінкрэтычнасцю відовішча, якое спалучыла ў сабе аўтэнтны гучанне народных спеваў, эстрадны вакал, джазавую імправізацыйнасць інструментальных сола, вытанчанасць класічнай харэаграфіі. І — фанаграмы жывых галасоў Янкі Купалы і Якуба Коласа. У вялікай канцэртнай праграме, як вядома, удзельнічала і пяцёрка знаных сучасных паэтаў: А. Бадак, Р. Баравікова, Н. Гальпяровіч, Л. Дранько-Майсюк, В. Шніп. За два фестывальныя дні ім давалася паездзіць па Купалавых мясцінах: Вязьніка, Радашковічы, Яхімоўшчына... Журналісты прысуседзіцца да іх не маглі: вандравалі па Маладзечне ў адпаведнасці з размаітай і напружанай арт-праграмай.

Завітаўшы ў Мінскі абласны драматычны тэатр, з прыемнасцю і захапленнем адкрылі для сябе арыгінальнае ўвасабленне народнага ва-

дэвіля Янкі Купалы "Прымакі", ажыццёўленае Ю. Вугам — як драматургам і рэжысёрам, — у спектаклі "На другі дзень Сёмухі" (жанр яго вызначаны як сцэнічны жарт). Дасціпныя смешныя сцэнкі на аснове анекдатычных акалічнасцяў вясковага жыцця ў сучасным афармленні мастачкі В. Грыцавай, з цяперашняй музыкай, з багатай танцавальна-пластычнай партытурай і ўвядзеннем новага персанажа — Суфлёра... І артысты, і гледачы атрымалі шчырае задавальненне ад спектакля.

А ў новым Мінскім абласным краязнаўчым музеі (яго адкрыццё адбылося позняй восенню 2006-га) мы паглязелі выдатную экспазіцыю з

фондаў двух сталічных музеяў, звязаных з імёнамі вялікіх беларускіх песняроў.

Сярод жывапісных палотнаў М. Савіцкага, Э. Белагурова, А. Кроля, І. Ахрэмчыка, У. Тоўсціка ды іншых майстроў партрэтнага жывапісу вылучылі рэдчасную работу П. Сергіевіча "Янка Купала і Уладзіслава Францаўна". Гэта не проста сямейная ідылія ў спалучэнні з па-майстэрску выпісаным нацюрмортам. Для нас гэта дарагі і кранальны факт айчынай мастацкай гісторыі. Уявіце сабе: на Купалавым стала ляжыць не проста нейкая даваенная газета: П. Сергіевіч выразна прамаляваў яе назву: "Літаратура і мастацтва"!

Два фестывальныя дні ды вечары зліліся ў адны вялікія суткі. За гэты час мы паспелі наведаць начное выступленне ансамбля традыцыйнага джаза "Рэнесанс", праграму ў Гарадскім палацы культуры з удзелам сімфанічнага аркестра Маладзечанскага музычнага вучылішча імя М. Кл. Агінскага пад кіраўніцтвам Р. Сарокі ды камерных калектываў Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі. Паблокаць па выстаўцы дзіцячага выяўленчага мастацтва, наладжанай навучальнымі ўстановамі з Міншчыны, і па Горадзе майстроў. Сустрэцца з лаўрэатамі і дыпламантамі Нацыянальнага конкурсу маладых выканаўцаў беларускай эстраднай песні "Маладзечна-2007", якім пашчасціла прапрацаваць з жывым выскласным аркестрам на чале з М. Фінбергам і спрычыніцца да высокай культуры айчынных песень, створаных на добрай паэтычнай аснове.

Дарэчы, пра песні. Мы жылі ў прыемным палоне знаёмых, класічных ужо, мелодый з канцэртных праграм фестывалю, у палоне маладых галасоў — знаёмых і новых. Помніцца, як сустракала публіка прэм'еру Э. Зарыцкага на верш Янкі Купалы "Князь" у выкананні Г. Грамовіч, які яго ж зухаваты "зімовы" хіт на Коласавы вершы "Белым снегам" выконваў на "біс" Саша Нема. Як высакародна гучала ў М. Скорыкава "Спадчына" Янкі Купалы на музыку І. Лучанка. Помніцца, як уручалі ўжо традыцыйны прыз імя У. Мулявіна аранжыроўшчыку аркестра, выдатнаму гітарысту і кампазітару У. Ткачэнку. Як атрымлівалі прызы пераможцы конкурсу, і ўладальніца Гран-пры А. Кульша спявала для сваіх землякоў: яе спеў маладзечанцы слухалі з-пад парасонаў, падчас моцнай навальнічнай залевы...

Успаміны маюць уласціваць працягвацца бясконца. А тым часам варта настройвацца на новы ўражанні: Нацыянальны канцэртны аркестр пад кіраўніцтвам М. Фінберга пачынае падрыхтоўку да ўжо дзясятага, юбілейнага, свята. Праз два гады спеўнае, паэтычнае, гасціннае, роднае Маладзечна зноў пакліча нас.

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: старшыня Маладзечанскага райвыканкама С. Касабуцкі, намеснік прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь А. Косінец, міністр культуры краіны У. Матвейчук падчас урачыстага адкрыцця свята; народныя артысты Беларусі М. Фінберг і Э. Зарыцкі; карціна П. Сергіевіча "Янка Купала і Уладзіслава Францаўна"; ля фестывальнага мікрафона — паэт Алякс Бадак; сцэна са спектакля "На другі дзень Сёмухі" паводле "Прымакоў" Янкі Купалы; вечаровы апафеоз; кірмаш рамэстваў.

Фота В. Кавалёва

«Прыйдзе новы — а мудры — гісторык...»

ЦК КП(б)Б і органы бяспекі супраць Янкі Купалы (1924—1938)

Адной з "белых плям" біяграфіі Янкі Купалы з'яўляюцца ўзаемаадносіны народнага песняра з кіраўніцтвам Камуністычнай партыі Беларусі і органамі бяспекі БССР.

У верасні 1924 года першым сакратаром ЦК КП(б)Б становіцца Аляксандр Іванавіч Крыніцкі. Перад намі — сакратарская запіска намесніка паўнамоцнага прадстаўніка АДПУ па Заходнім краі І. К. Апанскага ад 28 снежня 1924 года першаму сакратару ЦК КП(б)Б А. І. Крыніцкаму аб тых негатыўных працэсах, якія адбываюцца ў беларускім нацыянальным руху, у асяроддзі рэшткаў непарлетарскіх партый і асабліва сярод літаратараў ды творчай інтэлігенцыі. Значная частка яе прысвечана Янку Купалу, Якубу Коласу, З. Жылуновічу, Змітраку Бядулю. "Калі Ц. Гартны і М. Чарот узначальваюць рэвалюцыйную плынь, адлюстроўваючы ў сваіх творах настроі сучаснай рэвалюцыйнай эпохі, то першыя чатыры ўяўляюць сабой... інтэлігентна-шавіністаў, якія ўносяць у літаратуру настроі, чуждыя рэвалюцыі, а часам і к-р. тэндэнцыі", — піша І. К. Апанскі.

Нягледзячы на гэта, Аляксандр Іванавіч вырашае ў адносінах да Янкі Купалы прымяніць метады "перніка". У Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь захоўваецца пастанова Бюро ЦК КП(б)Б "Аб прысваенні Янку Купалу звання народнага паэта БССР": "Згадзіцца з прысваеннем Янку Купалу звання народнага паэта [БССР]. Сакратар ЦК КП(б)Б А. Крыніцкі".

У сакавіку 1926 года ЦК КП(б)Б прыняў пастанову "Аб рабоце сярод інтэлігенцыі", у адпаведнасці з якой уся інтэлігенцыя рэспублікі па сваіх палітычных поглядах была падзелена на групы. На гэтай падставе спецыяльная камісія па інтэлігенцыі пачала праверку і ачышчэнне ўстаноў навукі, адукацыі і культуры ад класова варожых элементаў. Прапановы камісіі і спісы з характарыстыкамі работнікаў, складзеныя на падставе звестак АДПУ, прадстаўляліся ў бюро ЦК. У адным такім спісе, які разглядаўся на бюро ў снежні 1926 года, толькі па Інстытуце беларускай культуры пералічвалася 14 прозвішчаў з "кампраметнымі дадзенымі". Адносна Купалы запісана: "Луцевіч Иван (Я. Купала) — левонародніцкі ўклон, член ИБК, член Прав. Терминолог. комиссии".

На закрытым пасяджэнні бюро ЦК КП(б)Б 26 лістапада 1926 года абмеркаванні "праколаў" у рабоце Акадэмічнай канферэнцыі па рэформе беларускага правапісу і азбукі набыло настолькі востры характар, што старшыня Інбелкульту і партыйнай пяцёркі па арганізацыі канферэнцыі У. М. Ігнатоўскі вымушаны быў адмовіцца ад далейшай работы па матэрыялах канферэнцыі, і толькі пад націскам членаў бюро згадзіўся працягваць яе.

У такіх абставінах і ўзнікла пытанне аб п'есе Янкі Купалы "Тутэйшыя", у якой былі ўбачаны "мастацка аформленыя элементы нацыянал-дэмакратызму". Тыя самыя "элементы", аб небяспецы якіх першы сакратар ЦК А. І. Крыніцкі га-

варыў яшчэ ў верасні 1925 года на сходзе членаў бюро ячэек Мінскай гарадской партыйнай арганізацыі. На абмеркаванні калегіі аддзела друку ЦК КП(б)Б, як відаць з пратакола яе пасяджэння, былі вынесены два пункты гледжання на купалаўскую п'есу: Галоўліта — яго загадчык Арэшнікаў даказваў правільнасць прынятага рашэння аб зняцці п'есы са сцэны, і калегіі Наркамсветы, прадстаўніца якой С. С. Шамардзіна патрабавала выканання пастановы калегіі і адмены рашэння Галоўліта. Перад абмеркаваннем на пасяджэнні бюро ЦК КП(б)Б пастановы, падрыхтаванай калегіяй аддзела друку, члену калегіі, рэдактару газеты "Беларуская вёска" Р. К. Шукевічу-Трацякову давалася тлумачыць А. І. Крыніцкаму сваю пазіцыю, асабліва неасцярожна кінутую фразу аб "контррэвалюцыйнасці" забароны.

У лісце Шукевіча-Траця-

правільным, адноўлена адзначыць, што пры арганізацыйным правядзенні ў жыццё была зроблена памылка ў сэнсе несогласованности вопроса о снятии пьесы с соответствующими органами (Наркомпрос и проч.)..."

З нагоды канферэнцыі А. І. Крыніцкаму давалася тэрмінова пісаць тлумачэнні ў ЦК ВКП(б). Справа ў тым, што прымаючы рашэнне аб яе

сцэнкі з менскага жыцця ў перыяд 1918—1920 гг. На фоне цэлага шэрага адмоўных тыпаў (быўшы паліцэйскі, быўшы чыноўнік, поп, дама і г. д.) адзіны станоўчы тып, рэзанер Янка Здольнік, беларускі народны настаўнік. Гэты герой з моцна выражанай народніцкай афарбоўкай не пазбаўлены моцнага нацыяналістычнага духу. Палітычны перакананні яго крайне падазроная. З аднолькавай абыяцельскай пасіўнасцю, з падкрэсленым раўнадушшам сустракае ён палітычныя змены, змены ўладаў. Немцы, палякі, бальшавікі — для яго аднолькавыя. Для яго "гэта ўсё роўна". Далёкі ад палітычнай барацьбы, грамадскага жыцця, ён шукае свае ідэалы ў мінулым. Ва ўмовах Савецкае ўлады ён усё яшчэ не ведае, з кім ісці...

Уся п'еса перапоўнена як замаскіраванымі, так і яўнымі выпадкамі супраць Савецкае ўлады".

У 1930 годзе пытанне аб сацыяльнай накіраванасці п'есы ўзняў у дакладзе ў Камуністычнай акадэміі ў Маскве загадчык культпрапа ЦК КП(б)Б А. А. Сянькевіч. Адказваючы крытыку У. В. Чаржынскаму, які назваў літаратурныя выступленні Купалы "гармануючымі з эпохай", а "Тутэйшыя" па драматычнай пабудове — "веяннем малярскага гена на глебе беларускай літаратуры", Сянькевіч сцвярджаў:

"Паглядзім, якую сучаснасць бічуе сваім смехам Янка Купала ў "Тутэйшых". "Тутэйшыя" даюць малюнак акупацыі Беларусі, прычым Купала падводзіць час побыту

Непакоячыся пра гонар мундзіра свайго ведамства, кіраўніцтва ДПУ прымусіла параненага Купалу падпісаць падрыхтаваны чэкістамі "пакаянны" ліст, які 14 снежня 1930 года быў надрукаваны ў рэспубліканскай газеце "Звязда". З'яўляючыся натуральнай, роўнай, сціплай, паэт у той жа час, як успамінаў акадэмік Г. І. Гарэцкі, быў глыбока ранімы, надзвычай чулівы, сарамлівы і кволы. У тыя нялёгка для яго дні ён павёў размову пра мудрага гісторыка, які прыйдзе і разбярэцца ва ўсім па-сапраўднаму, раскажа праўду пра час, людзей і падзеі.

цякова ў бюро ЦК КП(б)Б А. І. Крыніцкаму, напісаным не пазней 17 снежня 1926 года, адзначалася:

"...Мая контррэвалюцыйнасць выплыла ў сувязі з пытаннем аб "Тутэйшых" Янкі Купалы. Тут яўная блытаніна.

...Галоўліт робіць на галоўнай рэпетыцыі самыя істотныя ўказанні аб характары пастаноўкі, рэжысёр дае абяцанне ўсё выправіць, але не выпраўляе, пра што і паведамляе ў Галоўліт да пастаноўкі. Вось тут Галоўліт і павінен быў выкарыстаць сваё права не дазволіць пастаноўку п'есы. Аднак чамусьці дапускае непатрэбную мяккацеласць. П'еса ідзе і ў самы разгар Акадэмічнай канферэнцыі ўсё ж здымаецца. Я ўсім не адстойваў неабходнасці захавання п'есы на сцэне: пастаноўкі я не бачыў.

Не даваў я ў свой час дазволу і на друкаванне п'есы. У тыя часы Галоўлітам кіраваў АПА ЦБ КП(б)Б і амаль уся мясцовая белетрыстыка праходзіла праз яго. На становішчы парторгана знаходзіўся і часопіс "Польмя", дзе "Тутэйшыя" ўбачылі свет..."

У зусім сакрэтным пратаколе № 83 закрытага пасяджэння бюро ЦК КП(б)Б ад 17 снежня 1926 года падкрэслівалася:

"Слушалі: Окончателъная редакция резолюции по вопросу о пьесе "Тутэйшыя".

Постановили: 1. Признать, что постановкой пьесы "Тутэйшыя", которая включает в себе элементы национал-демократизма, Наркомпрос, ГПП, Главлит и театр допустили политическую ошибку.

2. Снятие пьесы коллегией Главлита считать политически

правядзенні ў Мінску, бюро ЦК КП(б)Б палічыла дастатковым узгадненне яго толькі з НКЗС і ДПУ. ЦК ВКП(б) аказаўся абмінутым, і менавіта ў яго аддэле пацякла з рэспублікі інфармацыя аб "нацыяналістычных праколах" і на канферэнцыі, і ў друку, і ў тэатральных пастаноўках.

У вялікім лісце ў ЦК ВКП(б) Крыніцкі пісаў, што ЦК Кампартыі Беларусі бачыць небяспеку беларускага шавінізму і нацыянал-дэмакратызму і вядзе з ім барацьбу. У якасці доказу першы сакратар ЦК КП(б)Б прывёў факт забароны "Тутэйшых".

З'яўленне ў газеце "Літаратура і мастацтва", часопісе "Беларусь калгасная" і іншых выданнях твора С. Я. Баранавых "Матчын сын", артыкулаў Сідарэнкі, прысвечаных юбілею Купалы, паэмы М. У. Нікановіча "Журавіны" і інш. кваліфікавалася як "класава варожая вылазка рэваншысцкіх, нацыянал-дэмакратычных элементаў".

Такім чынам, бюро ЦК Кампартыі Беларусі вызначыла сваю пазіцыю ў адносінах да лёсу п'есы. На некаторы час пытанне аб "Тутэйшых" з парадку дня было знята. Аднак у сувязі з разгортваннем барацьбы супраць нацыянал-дэмакратызму і падрыхтоўкай палітычных працэсаў 1930-х гадоў, у якіх Купала адродзілася роля "ідэолага" нацыяналістаў, пра п'есу ўспомнілі зноў. Так у дакладзе Галоўліта (Якшэвіча) на пасяджэнні бюро ЦК КПБ 30 сакавіка 1928 года вылучаны асобны раздзел "Тутэйшыя", у якім адзначалася:

"Тутэйшыя — сатырычныя

ванья асобы, яны аказаліся надзвычай стараннымі і ініцыятыўнымі выканаўцамі чужой волі, паслядоўнымі праваднікамі "новага курса". Адною са сваіх галоўных задач лічылі разгром "антысавецкай, контррэвалюцыйнай арганізацыі" пад кодавай назвай "Саюз вызвалення Беларусі" (СВБ). Гэта сфабрыкаваная "справа" павінна была стаць апягеем кампаніі па расправе з нацыянал-дэмакратызмам. Па "раскрытай" справе СВБ летам і восенню 1930 года было арыштавана 108 чалавек, у тым ліку 25 былых членаў партыі беларускіх сацыялістаў-рэвалюцыянераў.

Знаёмства з матэрыяламі следства (а гэта 29 аб'ёмістых тамоў), асабліва з заключным абвінавачаннем, дазваляе зрабіць выснову: бадай што галоўным крытэрыем для залічэння ў СВБ была нацыянальная прыналежнасць, нягледзячы на тое, што на самай справе былі арыштаваны і беларусы, і рускія, і палякі, і яўрэі, і ўкраінцы. Але сярод асуджаных судовай калегіяй АДПУ аказаліся 89 беларусаў і адзін рускі — мастацтвазнаўца М. М. Шчакаціхін.

Вядомы таксама паказаны пры выкліках на допыты ў АДПУ і самога Янкі Купалы. Органы ДПУ невыпадкова праяўлялі да Купалы асабліва цікавасць: для паспяховага завяршэння пачатай справы ім не хапала галоўнага ідэолага і духоўнага натхняльніка падполя. Таму імкнуліся атрымаць як мага больш сведчанняў аб "кіруючым становішчы" паэта ў СВБ. Частка арыштаваных падпырвала следчым. Па іх паказаннях, вечары на кватэры ў Купалы, дзе ў гутарках і спрэчках абмяркоўваліся бягучыя пытанні і праблемы беларускай культуры, пераўтвараліся ў зборышчы контррэвалюцыянераў і па-антысавецку настраеных асоб, а гаспадар маляваўся ў ролі ідэолага нацыянал-дэмакратызму.

Прынамсі, у следчых матэрыялах цяжка знайсці хоць адно якое-небудзь прамое сведчанне ці выказванне, якія можна было б кваліфікаваць як нацыянал-шавіністычныя. Напрыклад, арыштаваны 14 ліпеня 1930 года А. Цвікевіч пасля чатырох дзён знаходжання ў камеры і "задушэўных" гутарак са следчымі паказаў:

"Я прызнаю сябе вінаватым у тым, што да апошняга лета быў нацыянал-дэмакратам, уваходзіў у арганізацыю беларускай інтэлігенцыі пад назвай "Суполка вызвалення Беларусі". Маё нацыяналістычнае "нутро", менавіта мае нацыянальны настрой і імкненні штурхалі мяне ў нацыянальны лагер. У гэтым і выявілася мая контррэвалюцыйная сутнасць, я не ў стане быў адмовіцца ад салідарнасці з тымі, хто духоўна быў блізка да мяне, хто з'явіўся прызнаным лідэрам нацыянальна-культурнага руху, як, напрыклад, Янка Купала і Якуб Колас... Ігнатоўскі, Жылуновіч і інш."

Між іншым, па першапачатковым сцэнарыі, колькасць членаў СВБ вызначалі ў некалькі соцень чалавек. Галоўную ролю ў гэтай "справе" ДПУ меркавала адвесці У. Ігнатоўскаму. У спіс членаў кіруючага цэнтры СВБ былі таксама ўнесены Купала і Колас. Але ў творцаў "справы" адбылася асечка: адсутнасць колькі-небудзь абгрунтаваных доказаў у многіх выклікала сумненні ў прыналежнасці Ігнатоўскага, Купалы і Коласа да СВБ, што вымушаны быў прызнаць на кастрычніцкім

Яшчэ адна версія трагічнай смерці Янкі Купалы

*У 80—90-я гады мінулага стагоддзя пашчасціла мне працаваць разам з вядомым партыйным і дзяржаўным дзеячам БССР Мікалаем Яфрэмавічам Аўхімовічам, якому, дарэчы, 1 студзеня споўнілася 60 гадоў. У 1940—1947 гг. ён з'яўляўся сакратаром ЦК КП(б)Б па кадрах, працягла час узначальваў Савет Міністраў БССР, быў аг-
ным з арганізатараў і кіраўнікоў партыйнага падполля і партызанскага руху. Мікалай Яфрэмавіч на той час валодаў самай шырокай і часам надзвычай сакрэтнай інфармацы-
яй, што тычылася ўсіх складанасцей палітычнай і дзяржаўнай барацьбы. Расказваў ён
гадзінамі. З асаблівай цеплынёй Мікалай Яфрэмавіч распавядаў пра Янку Купалу і Якуба
Коласа. На жаль, запісваць усе яго ўспаміны не хапала часу. Здавалася, усё запомніцца,
бо вельмі ж былі цікавымі тэмы гутаркі. Але расповед пра Янку Купалу добра запомніў і
дакладна запісаў, бо ўжо ў той час хадзіла ў народзе шмат супярэчлівых версій з выпад-
ку трагічнай смерці вялікага беларускага паэта. У 30—50 гады мінулага стагоддзя наро-
стаў заложнікам свайго неагляднага даверу да партыі і Сталіна. Падазронасць, ваносы,
якія падтрымліваліся партыяй, зрабілі народ уздэльнікам і ахвярай страшэннай вакхана-
ліі. Не многія змаглі пазбегнуць "жовых рукавіц", амаль два мільёны толькі на Беларусі
былі расстраляны, памерлі ад голаду, знясільваючай працы ў берыеўскіх лагерах.*

Пад падазрэнне чэкістаў трапіў шчыры прыхільнік сацыялістычных ідэй вялікі беларускі паэт Янка Купала. Сёння трэба адзначыць: не мог не трапіць, бо меў сваю ўласную думку пра шляхі развіцця грамадства, будаўніцтва палітычнай сістэмы Беларусі паводле сапраўдных сацыялістычных прынцыпаў, а не тых, якія дэфармаваў Сталін. Яму было наканавана стаць прарокам новай Беларусі, як піша Алесь Пятрашэвіч. Вірлівы час, нявырашаныя задачы станаўлення нацыі заклікалі Янку Купалу да дзейнасці. У 1992 г. упершыню абагульніў паэтычную творчасць песняра з палітычнага пункта гледжання вядомы беларускі вучоны і паэт Вячаслаў Рагойша... За паэтычнымі радкамі ён убачыў глыбока абгрунтаваную канцэпцыю незалежнасці Беларусі. Палітычны геній Купалы вызначаў для Беларусі, як сёння кажучы, "сацыялізм з чалавечым тварам". Я не стаўлю тут мэтай разгляд Янкі Купалы як генератара палітычных ідэй. Гэта задача асобнага артыкула. Тут вызначу, што неясасці палітычных поглядаў і памкненняў вялікага паэта і мысляра добра ўсвядомілі Сталін, Берыя і іх паслушачы. Іншамыснасці яны не цярылі, лёс Янкі Купалы і Якуба Коласа быў праўдывым. Мясцовыя ж беларускія палітычныя дзеячы бачылі ў песнях аўтарытэтных у народзе памочнікаў на ідэалагічным фронце, без якіх сацыялістычнае будаўніцтва, нацыянальная палітыка праводзілася б з большымі складанасцямі. Творы Янкі Купалы ўслаўлялі сацыялістычны пераўтварэнні, свяржжальні самабытнае, нацыянальнае. Не, Янка Купала не хлусіў свайму народу, ён рабіў тое, што было магчыма ў тых жудасных, з аднаго боку, і гераічных — з другога, абставінах.

Янка Купала і Якуб Колас былі беспартыйнымі, але карысталіся ўвагай у ЦК і ва ўрадзе. Тым больш стараліся плеткары, якія распускалі агідныя чуткі, інсінуацыі, дасылаючы ў органы ўнутраных спраў даносы, каб дыскрэдытаваць пісьменнікаў. Нехта напісаў Цанаве, быццам Янка Купала знаходзіўся ў ліку тых, хто сустрэкаў Пілсудскага 18—19 верасня 1919 г. з хлебам-соллю, калі той у час акупацыі палякамі Беларусі наведаў Мінск. Мана ўсё гэта. У той час Янка Купала цяжка хварэў (перытаніт) і тры месяцы пралажаў у Мінскім земскім шпіталі. Але хапала "стукачоў" накішгалт вульгарнага крытыка і публіцыста Лукаша Бэнды, які імкнуўся прадставіць Янку Купалу, іншых беларускіх творцаў як ворагаў савецкай улады. Увогуле рэпрэсіўнаму разгулу ў Беларусі паспрыялі пасланцы ЦК ВКП(б) (ліпень 1937 г) Г. М. Маленкоў і Я. А. Якаўлеў (Эштэйн) для "выкрыцця" разгалінаванага варожага падполля. Па ўсёй рэспубліцы разгарнуліся арышты і расстрэлы. Даймалі Янку Купалу і Якуба Коласа. Іх выратавала шырокая вядомасць і ўсенародная любоў. Абодва ж былі народнымі паэтамі, акадэмікамі. Арыштаваць іх тагачасны наркам унутраных спраў БССР Лаўрэнцій Цанаву не мог без узгаднення з партыйным кіраўніцтвам Беларусі. Першы сакратар ЦК КП(б) П. К. Панамарэнка, заклапочаны раз'юшанай вакханаліяй Цанавы ў рэспубліцы і рэальнай пагрозай, што нависла над Янкам Купалам і Якубам Коласам, недзе ў канцы 1938 г. неадкладна выехаў у Маскву. Янку Купалу і Якубу Коласу было сказана, каб яны таксама ехалі ў Маскву, паколькі прыслужнікі Цанавы маглі ў адсутнасць Панамарэнкі арыштаваць іх. Абодвум былі заказаны месцы ў прэстыжнай па тым часе гасцініцы "Масква". Праз тры дні Сталін прыняў Панамарэнку. Выслушаў тлумачэнні пра стан спраў у Беларусі, пра надуманыя абвінавачванні Янкі Купалы і Якуба Коласа. Довады Панамарэнкі падаліся яму пераканаўчымі:

З Купалам у сэрцы

— Нашы органы іншым разам перагінаюць палку, таварыш Панамарэнка. — У дадзеным выпадку Лаўрэнцій перастараўся ў правядзенні партыйнай лініі. Час ад часу органы трэба папраўляць, каб іх занадта не заносіла... І мы гэта зробім. Што да вашых пісьменнікаў, то давайце іх не арыштуем, а ўзнагародзім, калі яны так добра дапамагаюць вам. Як вы лічыце, ордэны Леніна будучы дастойнай ім узнагародай?..

П. К. Панамарэнка, задаволены такім вырашэннем пытання, вядома ж, пагадзіўся.

Расказваючы пра гэты факт, Мікалай Яфрэмавіч Аўхімовіч адзначаў, што кіраўніцтва рэспублікі, і асабліва інтэлігенцыя былі арылены такім рашэннем. Прышлі паклёпнікі, што абвінавачвалі Янку Купалу і Якуба Коласа ў маскіраванні сваіх сапраўдных поглядаў. Дарэчы, і сёння іншым разам сустракаюцца публікацыі з такімі свяржжэннямі. Аўхімовіч з абурэннем зазначаў, што гэта быў не прыкрыты паклёп на Янку Купалу і Якуба Коласа. Са слоў Аўхімовіча, які перакрываў аўтару гэтых радкоў сведчанні П. К. Панамарэнкі, усе насельнікі гасцініцы, пачуўшы паведамленне па радыё аб узнагароджанні, пачалі званіць у нумар, дзе пражывалі Янка Купала і Якуб Колас. Яны не верылі, пэўны час нікога да сябе не пусквалі. Быў шок. Калі ж ён мінуў, абодва ўзнагароджаныя прыйшлі у ЦК КП(б)Б, шчыра дзякавалі. 10 лютага 1939 г. ім уручылі ордэны Леніна.

15 сакавіка 1941 г. пастановай Саўнаркама СССР Янку Купалу прысуджаецца Дзяржаўная прэмія СССР. Прышла вайна. Янка Купала з жонкай Уладзіславай Францаўнай і шафёрам Яртымікам на падараваным СНК БССР у 1935 г. аўтамабілі эвакуіраваўся ў Маскву. Пасля пераехаў і пасяліўся ў пасёлку Печышчы, што ў ваколіцах г. Казані.

12 сакавіка 1942 г. ён удзельнічаў у сесіі АН БССР і выступіў з дакладам "Айчыная вайна і беларуская інтэлігенцыя".

Даклад ухваляюць, сябры паціскаюць руку. А ён задуменна глядзіць на іх шчырыя твары, гарзліва адказвае нешта на іх нагадванні пра юбілей. 14 красавіка 1942 г. ЦК КП(б)Б прымае пастанову пра юбілей Якуба Коласа. Вызначаецца дата — лістапад 1942 г. Янку Купалу разам з Міхасём Лыньковым выбіраюць у камісію па падрыхтоўцы свята. Яго дзівіць тое, што ягоны юбілей ігнаруюць, ён жа нарадзіўся раней за Якуба Коласа. А ў пастанове ні слова... Скажаць, што яго ігнаруюць — нельга. Вершы ягоныя друкуюцца, ён вызджае ў камандзіроўкі з Казані ў Маскву, атрымлівае на расходы грошы. 22 чэрвеня 1942 г. ЦК КП(б)Б плануе склікаць у першай палове ліпеня 1942 г. пленум Саюза пісьменнікаў, дзе мяркуецца заслухаць пытанне "Аб літаратурнай дзейнасці Янкі Купалы і Якуба Коласа (Міцкевіча)". Даклад даручылі падрыхтаваць К. Крапіве. Ды і члены Саюза пісьменнікаў ведалі, што кіраўніцтва рыхтуецца адзначыць ягонае 60-годдзе. Але ж пастанова ЦК пра юбілей Якуба Коласа прынята, а пра ягоны юбілей — маўчанне... Да таго ж, да псеўданіма Якуба Коласа дадаюць ягонае прозвішча, а ў Янкі Купа-

лы прозвішча адсутнічае... Пытанні, пытанні... Шкада, адказаць на іх Мікалай Яфрэмавіч ужо не дапаможа... Думае, хвалоецца Янка Купала, а 18 чэрвеня 1942 г. прыязджае з Казані ў Маскву, уладкоўваецца ў гасцініцы "Масква", наведвае Саюз пісьменнікаў, сустракаецца з М. Лыньковым, К. Крапівой, П. Глебкам, П. Броўкам, У. Юрэвічам, іншымі нашымі творцамі... Мікалай Яфрэмавіч апавядаў далей, што Янку Купалу размясцілі на чацвёртым паверсе ў асобным нумары — "ў 2-м ці ў 3-м". Непадалёк ад пакоя дзяжурных па паверсе. Сам Яўхімовіч размяшчаўся тут жа, "у 16 нумары". 28 чэрвеня Янка Купала сустракаецца ў гасцініцы з многімі сябрамі, нейкіх асаблівых хваляванняў, непакою не выказвае. Адным словам, знаходзіўся ў звычайным жыццерадасным стане, у якім чалавек не разважае пра самагубства. Менавіта гэты аптымізм, творчыя клопаты Янкі Купалы адваргаюць версію аб ягоным самагубстве. "Каля дзесяці гаўдін вечара, — распавядаў Мікалай Яфрэмавіч, — я знаходзіўся ў сваім нумары. У Маскве было зацяжненне. Ліфт не працаваў... Звоніць дзяжурная па паверсе: — Таварыш Аўхімовіч, ваш Янка Купала ўпаў з лесеўцы. "Выбягаю з нумара, бачу — Янка Купала ляжыць у праёме. Спусціўся ніжэй. Ніводнай крывін-

узьяў ключ, увайшоў у нумар Янкі Купалы. На стала ўбачыў бутэльку каньяку і бутэльку шампанскага. Вырасіў, што ўсё гэта, магчыма, засталася з нядзедзі, калі ў яго былі госці, беларускія і рускія пісьменнікі. Падняліся да Лынькова... Далей з апеведа Мікалая Яфрэмавіча вынікае, што разам з іншымі пісьменнікамі ён узнаўляў карціну таго, што папярэднічала трагедыі. Расследаванне паказала, што недзе каля дзесяці гаўдін вечара Янка Купала захацеў пайсці да сябе ад М. Лынькова, у той час старшыні Саюза пісьменнікаў БССР. Міхась Ціханавіч хацеў правесці яго. Янка Купала адмовіўся. "Гэта была памылка Лынькова, — працягваў апевед Аўхімовіч. — Трэба было правесці старога. Далей было вольна што: дзюўчына-афіцыянтка, якая абслугоўвала нумары, ішла з посудам на падносе і на плячоўцы паверха сустрэлася з Янкам Купалам. Ён ведаў яе і пажартаваў: — А мая ж ты даражэнькая... Пры гэтым Янка Купала гарзліва працягнуў руку да дзюўчага стрункага стану. Гэта быў звычайны мужчынскі жарт, уласцівы ўсім мужчынам, каб адчуць як дзюўчаты войкаюць і сарамяжліва чырванюць. А дзюўчына ў адказ: — Ай, адчапіся, здэд. Пры гэтым як бы засланяючыся ад жартаўлівага жэста, механічна адштурхнула Янку Купалу і ён

даручыў Аўхімовічу, каб ён па ВЧ далажыў у Савет Народных Камісараў СССР і папрасіў, каб была прынята пастанова СНК аб спадчыне Янкі Купалы, вырашана пытанне, дзе хаваць урну з прахам паэта.

Мікалай Яфрэмавіч пазваніў Разалі Саламонаўне, зямлячцы, у той час намесніцы старшыні СНК СССР па культуры:

— Мы страцілі Янку Купалу... Апевед Мікалая Яфрэмавіча дапаўняе сведчанне П. Глебкі. З расказа дзяжурнай па паверсе ён даведаўся, што яна бачыла, як Янка Купала стаяў непадалёк ад бар'ерчыка лесеўцы і гутарыў з маладой жанчынай. Калі яна яшчэ раз праходзіла міма, то каля пралёта стаяла ўсё тая ж жанчына, Янкі Купалы не было.

29 чэрвеня 1942 г. Наркам унутраных спраў СССР Берыя атрымаў сакрэтнае паведамленне з шэрагам недакладнасцей, у тым ліку і ў напісанні прозвішча паэта. Замест Луцэвіч, было напісана Луцкевіч. Апошняе сведчыць, што сакрэтна інфарматар быў не з асяродка пісьменнікаў і сяброў беларускага паэта. З паведамлення вынікае, што прыкладна ў 21 гаўдін Янка Купала быў запрошаны ў пакой 1034 (10-ы паверх гасцініцы "Масква"). Прышоў у нецвярозым выглядзе, выпіў з прысутнымі яшчэ некалькі стопак шампанскага і неўзабаве пайшоў да сябе... Як бачым, гэта супярэчыць анатамічнаму даследаванню і зноў жа паказвае, што берыеўскі агент дрэнна, хутчэй, зусім не ведаў Янкі Купалы, бо ўсё сучаснікі адзначалі ўласціваю па ягоных гадах няцярпую паходку, абумоўленую таксама знясільваючай хваробай.

Далей з паведамлення высвятляецца яшчэ адно прычэнне. На суцерак сведчанні М. Я. Аўхімовіча, свяржжаецца, што Янка Купала ўпаў з "9-га паверха, паколькі, пачынаючы з 7-га паверха ў лесеўчнай клетцы ... асобныя кроплі крыві".

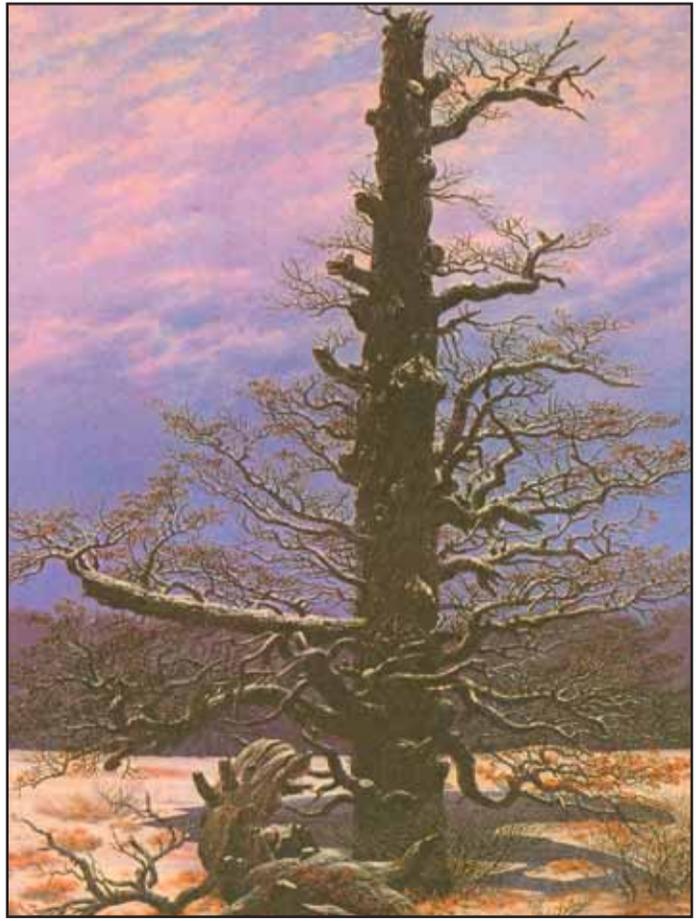
Верагодней за ўсё Янка Купала ўпаў з чацвёртага паверха, бо інакш "кроплямі крыві" падзенне з дзевятага, ці дзесятага паверха не абвяста б...

Да якіх высноў можна прыйсці пасля гэтага даследавання? Берыеўцы не маглі здзейсніць сваёй крывавай справы, бо Сталін жа сказаў сваё "за", падтрымаў песняра высокай узнагародай. Берыеўцам жа карцела давесці сваю брудную справу да канца. Яны былі перакананы, што гітлераўцы перайменавалі адну з вуліц акупіраванага Мінска ў ягоны гонар. Галаварэзам было няўцям, што прозвішча "Луцкевіч" належыць зусім не Янку Купалу, што ягонае прозвішча — Луцэвіч, што ён не мае ніякіх адносін да Луцкевіча. Аб тым, што берыеўцы заблыталіся, гаворыць і той факт, што ў сваім, ужо намі згаданым сакрэтным данясенні, яны назвалі паэта Луцкевічам, нідзе не адзначыўшы, што загінуў Янка Купала. Тут іх культурны ўзровень вызначаўся з усёй выкрывальнай паўнатай.

Няшчасны выпадак, недарэчнасць... Да болю шкада, што светламу генію беларускай зямлі было наканавана жыць, усталяваць новае жыццё ў жорсткі, складаны час абнаўлення чалавечай долі.

Перакананы, што трагедыя адбылася ў выніку недарэчнасці. Гэту версію падмацоўвае і той факт, што берыеўцы не кранулі Якуба Коласа, хоць у ягоным дасье было нямаля хцівых даносаў, допісаў, ілжывых сведчанняў, тады дастатковых для знішчэння славуэтага песняра.

І напрыканцы, мушу свярджаць, што трэба паставіць кропку ў розных выдумках, спекуляцыях на гэтай нашай айчынай трагедыі. Досыць здэкавацца з памяці слаўнага сейбіта. Будзьма працягваць ягоную працу ў імя Беларусі. Ён завяшчаў нам:

*Я адплаціў народу,
Чым моц мая магла:
Зваў з пятаў на свабоду,
Зваў з цемры да святла.*

Нам "да святла" яшчэ ісці і ісці. З Купалам у сэрцы дойдзем, усталюем свой дабрабыт, прымножым нацыянальную культуру. Толькі тады расквітнее Беларусь, шчасліва ўсміхнецца з намі Янка Купала.

На пачатку студзеня 1909 года ад І. Свянціцкага з Львова на адрас "Нашай Нівы" прыходзіць ліст, у якім аўтар віншуе газету з працягам выдання і просіць перадаць прывітанне "песнярам народнай долі" — Янку Купалу і Якубу Коласу і жадае ім да-чакацца шчаслівага часу, калі іхняя песня агрукнеца вясёлым рэхам па ўсёй зямлі беларускай і пакліча адроджаны народ у шэрагі працаўнікоў агульначалавечай культуры".

У віцебскай бібліятэцы імя Янкі Купалы, што побач з музеем Марка Шагала, на гэты год запланаваны цыкл мерапрыемстваў, прысвечаных 125-годдзю Янкі Купалы. Тут адбыўся купалаўскі ўрок паводле кнігі паэта Давіда Сімановіча "Падарожная Аляксандра Пушкіна".

Купалаўскі ўрок

Непадалёк ад бібліятэкі знаходзіцца СШ № 21, а ў ёй вучыцца таленавіты 8 "А" клас, дзеці з якога і прыйшлі на так званы ўрок па тэме "Лета ў Ляўках". Адкрылі яго выкладчыкі школы мастацтва № 2 Іна Пятроўская і Анатоль Кралько выкананнем рамана Алоўнікава і беларускай песні "Перапелачка".

У чыгальнай зале бібліятэкі гучала:

*Проста і шчыра спяваў ён заўсёды,
Людзям ў сэрцы песня запала —
Навекі зрадніўся з песняй народа
Сам творца песень — Янка Купала.*

Размова ішла пра ляўкоўскі цыкл народнага паэта Беларусі. У 1935 годзе ўрад Савецкай Беларусі падарыў Купалу дачу. Будаваў яе ўсім калгасам, хутка і спорна. А мясціну для дома-дачы загадзя выбраў сам паэт. Якуб Колас успамінаў пасля: "Дача ў надзвычай прыгожым месцы, на маляўнічай дняпроўскай кручы, на ўскрайку старадаўняга лесу. Купала дужа любіў гэтую мясціну".

Ляўкоўскія сосны (карабельныя сосны, якія падчас Вялікай Айчыннай вайны высеклі і вывезлі фашысты) натхнялі паэта на напісанне новых вершаў. Толькі за чэрвень 1935-га ім складзена 35 вершаў, сярод іх і верш "Сосны", які прычытаў Андрэй Сугак, хлопчык, што неаднойчы атрымліваў прызы за ўдзел у конкурсах выразнага чытання. Вершы ляўкоўскага цыкла "Хлопчык і лётчык" (любімы верш Юрыя Гагарына) і верш "Алеся" агучыла Паліна Маранавя, вучаніца 4 "Б" класа.

Да слова, у Ляўках былі напісаны вершы "Вечарынка" (стане народнай песняй), "Сыны", "Дарогі", "Беларусі ардэнаноснай" і інш.

Нездарма праводзіць купалаўскі ўрок прыйшоў паэт Давід Сімановіч. Творчасці і жыццю Купалы ён надае надзвычай вялікую ўвагу, звесці пра гэта ёсць, зрэшты, у энцыклапедычным даведніку "Янка Купала". Яшчэ ў далёкім 1948 годзе, вучань старэйшых класаў Д. Сімановіч напісаў сачыненне "Янка Купала — народны паэт" памерам на тры старонкі, прытым — вершамі.

Ёсць нейкая нябачная знітанасць у творчасці народнага песняра і віцебскага паэта Сімановіча. Усе мы ведаем верш Янкі Купалы "А хто там ідзе?", які стаў сапраўдным гімнам тагачаснага беларускага сялянства і перакладзены на многія мовы свету. Дык вось, Давід Сімановіч напісаў "Імею честь прыналежаць", верш, перакладзены на некалькі моваў свету, які таксама стаў своеасаблівым гімнам, але ўжо яўрэйскага народа.

Вядома ж, гучалі і вершы Давіда Рыгоравіча, прысвечаныя Янку Купалу:

*Там, дзе Дняпро заліўныя лугі
Поіць сваёю жывою вадою,
Ёсць на Аршаншчыне вёска Ляўкі,
Вёска як вёска — у пошуме ніў,
Шэпце калоссяў, і песнях дзвячых...
Тут па сцяжынах Купала хадзіў,
Слухаў світанак і шолахі ночы.*

Напрыканцы купалаўскага ўрока гучалі песні. Было прыгожа і па-святочнаму радасна. Усе дзяўчкі выступалі ў нацыянальных строях і з вяночкатамі на галаве.

"Гэта не апошняя мерапрыемства, прысвечанае сьліннаму песняру, — запэўніла прысутных загадчыца бібліятэкі Ніна Шчарбакова, — запрашаем і на наступныя сустрэчы, якія дапамогуць чытачам бліжэй пазнаёміцца з жыццёвым і творчым шляхам Янкі Купалы".

Таццяна МАРНАВА

1909 год. «Герой не на гадзіну...»

Сапраўды, ужо ў 1909 годзе рэха паэзіі Янкі Купалы чуецца ўсё далей за межамі Беларусі.

Асобныя яго вершы, напрыклад, ужо сталі вядомыя ў Чэхіі: вучоны-славіст, пісьменнік А. Чэрны (1864—1952) у студзені ў газеце "Час" змяшчае артыкул "З Беларусі", дзе, у прыватнасці, дае высокую ацэнку такім Купалавым творам, як "Ворагам Беларускай", "Ужо днее", перакладае іх на родную мову, а іх аўтара называе адным з "беларускіх будзіцеляў, якія стаяць на вышыні грамадскіх ідэй сучаснасці". Прызнанне і ўхвалу гэтых вершаў можна зразумець: чэшскія мова і літаратура таксама зведалі немалыя цяжкасці з-за засілля нямецкай мовы, таму свядомым чэхам, навукоўцам і пісьменнікам даводзілася пераадоўваць самыя розныя шавіністычныя напады і глумлівыя папрукі ў нацыяналізме.

Зімой таго ж года Купалам зацкавіўся літоўскі пісьменнік Л. Гіра (1886—1946); апошні, ведаючы беларускую мову, крыху пазней (літоўскае выданне "Viltis", 1910) напіша, што ўжо ў першую сустрэчу ён пачуў нямаю беларускіх вершаў, якія "былі сапраўднымі перлам паэзіі". Ён напіша: "Купала — гэта яркае свяціла на беларускім Парнасе, гэта сапраўды таленавіты пясняр. Так, як ён, не пісаў і не піша ў беларускай больш ніхто"; "Лірык ён незвычайна далікатны і глыбокі. Сапраўдны драматраг"; "У іншых творах яго паўстае мінулае Беларусі і Літвы, гавораць далёкія курганы, і ў тых вершах ён, нібы літоўскі паэт, такі блізкі і зразумелы для літоўскай душы". У сакавіку вершы "Я бачыў" і "А хто там ідзе?" друкуюцца ў Кіеве ў газеце "Рада".

У гэты час у Вільні, у "Нашай Нівы" адбываецца і блізкае знаёмства Янкі Купалы з В. Ластоўскім (апошні пасля згадваў, што тады паэт меў сталую працу ў бібліятэцы Даніловіча і падзаробак у "Нашай Нівы"; там жа, у выдавецкай канторцы, меў Купала і куток для жылля). В. Ластоўскі, пераехаўшы з Рыгі па запрашэнні рэдактара "Нашай Нівы", пачаў працаваць на пасадзе сакратара рэдакцыі, часта бачыўся з Купалам, размаўляў з ім пра беларускую, славянскую гісторыю і літаратуру, шмат чаму вучыўся ў маладога, але ўжо вядомага паэта, які, "... працуючы ў бібліятэцы, многа чытаў, асабліва навішых тагачасных расійскіх і польскіх паэтаў... Я. Купала бываў частым у нас госцем, асабліва ў дні адпачынку, якія, час ад часу, праводзілі разам то дома, то па-за домам — у гарадскіх садах".

У красавіку верш Янкі Купалы "Памяці Шаўчэнка" з'яўляецца ў ЗША (ва ўкраінскай газеце "Свабода"). У маі культурныя дзеянні з Львова праводзілі прапаганду творчасці Купалы (у зборніку "Письмо з "Просвіты" з'яўляецца артыкул І. Крыш'якевіча "Беларускі", дзе з новага пакалення беларускіх пісьменнікаў найперш вылучаецца Купала. Там жа змешчаны і новыя пераклады ягоных вершаў).

У чэрвені ладзіцца Купалавы літаратурныя вечары ў Пецярбургу.

Увесь гэты час Янка Купала шмат піша вершаў, якія ўсё больш і больш умацоўваюць ягоную пазытыўную рэпутацыю. Адпаведна, ён не замоўчвае, калі на яго, беларускага паэта па духу, ужо асцерагаюцца жорстка нападаць, але не перастаюць ганьбіць дарагу юму "Нашу Ніву": калі ў ліпені часопіс Віленскага чарнасоценнага таварыства "Крестыянн" пачаў зноў цкаваць названае беларускамоўнае выданне, ён не ўзрыўна-эмацыянальна, як раней, а з годнасцю, нават нібыта пасміхаючыся, лёгка пстрыкнуў чарнасоценцаў некалькімі гумарыстычнымі творами — "Два мужыкі і глушэц", "Апекунам", "Лямант пана Кавалока" (рэдактар вышэйназванага антыбеларускага часопіса). Праўда, некаторыя з гэтых вершаў "хадзілі" толькі па руках, а друкаваліся значна пазней, у 1920-я гады.

У жніўні 1909-га новыя беларускія пісьменнікі пачынаюць актыўна трапляць у поле зроку і польскамоўнага друку. Напрыклад, у Кіеве, у часопісе «Погляд краёвы», дзе аглядалінік Е. Янкоўскі вылучае творчасць Купалы і Коласа. Што да Купалы, то там падкрэсліваецца, што ён "сапраўды суровую грамадзянскую школу і перажыў палітычнае пекла", але здолеў "паціпіць на сваю народную песню... Нібы паказваючы негунтоўнасць меркаванняў пра штучнае адраджэнне беларускай культуры, вырас паэтычны талент Купалы. Арганічнасць яго з'яўлення бясспрэчная... Маладая беларуская паэзія зойме пачэснае месца ў шэрагу братніх славянскіх літаратур".

Якія разуменне і прадбачанне светлай, плённай творчасці Янкі Купалы і беларускамоўнай літаратуры! Іх шчыра "выводзілі" з беларускіх застрашэнкаў у еўрапейскія харомы! І паказвалі, што беларускае слоўца пашанотнае і там! Гэтым самым і Янку Купалу была падтрымка: Вы — паэт! Вы — паэт вялікага ўзроўню!

Што тут можна дадаць? Мелі выдатны "нох" знаўцы мастацкага слова і за межамі Беларусі і на беларускае! Варта падкрэсліць і іншае: для Купалы і гэты перыяд папулярнасці стаў своеасаблівым, выпрабаваным. Яму было ўжо цеснавата і маркотна ў Вільні, ён жадаў атрымаць глыбейшую гуманітарную адукацыю і часамі залішне давярался катэгорыі людду, якую называюць "прыхільнікамі таленту і сябрамі". У сувязі з гэтым яго сапраўдныя дарадцы і апекуны (Ул. Самойла і Б. Эпімаха-Шыпіла) пачалі асцерагацца, каб у гэтых стасунках паэт не выбіўся з творчай каляіны, не пачаў празмерна багемнічаць, асабліва аддаваць даніну "Ваху, шклянному богу" (В. Ластоўскі). Адпаведна, самыя шчырыя і заклапочаныя пачалі настойліва дбаць, каб Купалу выраставаць ад самых розных спакус. Напрыклад тым, каб яго накіраваць у Пецярбург, да Эпімаха-Шыпілы і на вучобу (на агульнаадукацыйныя курсы А. Чарняева). Дарэчы, той расійскі вясковец А. Чарняеў (спачатку, як і Купала, самавук) быў вельмі цікавы

чалавек: дбайнай працай выбіўшыся ў людзі, высакародна рабіў усё магчымае, каб адукацыйнай памагчы ўсім бедным расійскім самародкам).

Як успамінаў В. Ластоўскі, у ліпені адбылася цікавая падзея: "... да энтузіястычнай і без таго атмасферы, якая ў тых часы панавала ў "Нашай Ніве", упаў кіпучы метэор". Гэтай знічкай быў зусім малады, але ўжо яркі публіцыст і адзін з пачынальнікаў прафесійнай беларускай крытыкі С. Палуян (1890—1910), які пачаў патрабаваць ад газеты і твораў, што ў ёй маглі друкавацца, больш высокай разумовай і творчай культуры. "Стаўлялі самі сабе магчыма большыя вымогі. У выніку двух-трохмесячнага такога напружання мы самі ўзраслі, а перш за ўсё ўзрос Янка Купала". Невыпадкова паэт падорыць маладому рупліўцу сваё фота з цёплым надпісам.

У кастрычніку "Наша Ніва" (№ 43) паведамляе чытачам, што друкуецца "Першы беларускі календар "Нашай Нівы" на 1910 год" і асобным выданнем "А хто там ідзе?". У лістападзе Купала ў гурце беларускай інтэлігенцыі (Ядвігін Ш., В. Ластоўскі, І. Луцкевіч, С. Палуян, А. Бурбіс, А. Уласаў і інш.), складае сумесны віншавальны ліст М. Федароўскаму (1853—1923) — выдатнаму польскаму і беларускаму фалькларысту, этнографу, археолагу, аўтару даследавання "Люд беларускі" (пачало выдавацца ў 1891 годзе), якое адыграла выключнае значэнне ў справе станаўлення не толькі беларускай культуры, але і нацыі.

Тым не менш... Купала — малады, нежанаты чалавек з шляхетнымі абліччам і годнасцю, паэт, якога ненавідзяць, абражаюць "прыкарытнікі", але ўсё больш і больш прызнаюць сапраўдныя знаўцы прыгожага пісьменства.

У снежні занепакоены У. Самойла накіроўвае ў Пецярбург Б. Эпімаха-Шыпілу трывожны ліст: "Теперь же хочу обратиться к Вам письменно все по поводу... бедного Янука...» У гэтым лісце вялікі клопат пра жыццёвы і творчы лёс Купалы ("мне просто страшно за него в Питере"), просьба памагчы яму ў Пецярбургу ("... я думаю, что пребывание у Вас, хотя и временное, окажет на него именно это благотворительное влияние... Любовь женщины — любовь слепая... творит чудеса, но эта любовь лишь будит "чудо", сияющее в поэте; любовь мужского духа, зрячая, просвещенная, собирает душу поэта истинным чувством дружбы и благодарности, делает из него истинного рыцаря духа без страха и упрека — героя не на час, а на всю жизнь...").

4 снежня паэт прыбывае ў паўночную сталіцу, селіцца ў кватэры Б. Эпімаха-Шыпілы (некалькі гадоў мае тут не толькі прытулак, але і харчды кішэньныя грошы) і паступае на агульнаадукацыйныя курсы А. Чарняева. Б. Эпімаха-Шыпіла шчыра і высакародна паспрыяў Янку Купалу стаць "героем не на гадзіну, а на ўсё жыццё".

Генрых ДАЛІДОВІЧ

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР
Анатоль
КАЗЛОЎ**

Рэдакцыйная рада:

Святлана **БЕРАСЦЕНЬ**
Леанід **ГАЛУБОВІЧ**
Віктар **КАВАЛЁЎ**
Янка **ЛАЙКОЎ**
Валерый **ПІНЧУК**
(адказны сакратар)
Мікола **СТАНКЕВІЧ**
(намеснік
галоўнага рэдактара)
Ірына **ШАУЛЯКОВА**

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Аб'екты:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-66-71
літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-66-71
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пра перадруку просьба
спасылка на "ЛіМ"
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэагуе
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856
Наклад 3463
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
4.07.2007 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 3523

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 486005

Калі ажываюць легенды

"Гэта было даўным-даўно. Эканому панскай сядзібы ў Яхімоўшчыне прысніўся незвычайны сон. Быццам прыходзіць да яго каменны крыж, а быў ён непадалёк — на яхімоўскім балоце, і гаворыць: "Перавязі мяне на скрыжаванне дарог". Прачнуўся эканом і забыўся на недарэчны сон. Але наступнай ноччу той жа камень-крыж ўжо не просіць, а загадвае: "Перавязі мяне на скрыжаванне дарог!" Расказаў эканом пану пра свой дзіўны сон. Той здзівіўся, але даў коней і калёсы. Калі ўсё было зроблена, і камень паўстаў на скрыжаванні, пацягнуліся да яго навакольныя людзі. Хто б ні ішоў ці ні ехаў, — абавязкова спыніліся каля каменя, хрысціліся і кланяліся яму. А ў Вялікую Пятніцу да каменнага крыжа ішлі ўсе жанчыны з навакольных вёсак, каб пакласці ахвяраванні: грошы, яйкі, лён ці проста акрайчык хлеба для падарожных і вандроўных людзей. Даведаўся пра незвычайны камень ксёндз з вёскі Аборкі і загадаў сваім парафіянам перавезці камень да касцёла. Паехаўі мужчыны на конях, ды не зрушылі камень з месца. Тады ксёндз загадаў запрэчы валоў і перацягнуць камень-крыж. Але і валы не здужалі. Так дзіва-камень і застаўся на тым самым месцы.

А гэтая мясціна стала любімай для жыхароў навакольных вёсак. Людзей быццам цягнула сюды нейкая звышнатуральная сіла. Пайшла чутка — калі тройчы абысці каменны крыж і памаліцца, то ўсе хваробы знікаюць..."

Так распавядае легенда. У яе можна верыць, а можна ўспрымаць проста як чароўную казку. Аднак, каменны крыж, які і сёння ляжыць на скрыжаванні дарог бліз вёсак Палачаны і Яхімоўшчына, што непадалёк ад Маладзечна, гэта рэальнасць. Паданне пра дзіўны камень не адно стагоддзе перадаецца ад бацькоў дзецім. Магчыма, і Янка Купала, калі жыў у Яхімоўшчыне, чуў пра яго. Творчасць народнага паэта прасякнута водгаласамі падобных легенд і паданняў.

Унікальнасць Яхімоўшчыны яшчэ і ў тым, што гэта адно з нешматлікіх "гнёздаў" Янкі Купалы, не раскіданае часам. Да сённяшняга дня тут стаіць дом, што даў прытулак паэту з восені 1906 па вясну 1907. Захаваўся яго пакой з дзвярыма і з клямкай, якая яшчэ памятае дотык Купалавай рукі. І цалкам лагічна адчыніць на гэтым месцы філіял літаратурнага музея паэта. А ўзнікла гэта ідэя яшчэ ў 1959 годзе, калі Уладзіслава Францаўна, удава Купалы,

прыязджала сюды ды сустракалася з прадстаўнікамі мясцовай улады і простымі людзьмі, паказвала архіўныя здымкі паэта. Тады яна выказала пажаданне, каб гэта знакавая для паэта і беларускага народа мясціна і надалей захоўвалася для нашчадкаў. Але Уладзіслава Францаўна неўзабаве не стала, і ажыццявіць ідэю не было каму.

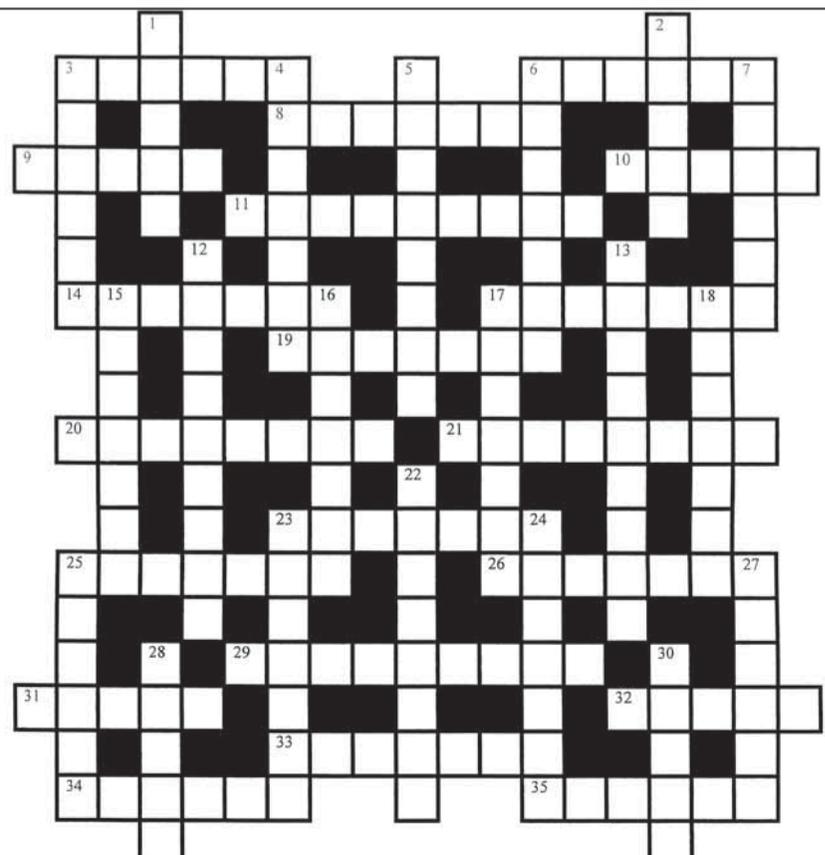
Мінулі дзесяцігоддзі. І вось 30 мая 2001 года адбылося ўрачыстае адкрыццё экспазіцыі філіяла музея Янкі Купалы "Яхімоўшчына". У многім — дзякуючы добрай волі і настойлівасці Генадзя Бажко, былога дырэктара сельскагаспадарчага вытворчага кааператыва "Яхімаўшчызна". Для гэтага чалавека, які сам родам з тых мясцін, стварэнне музея было светлай марай жыцця. Ён з дзяцінства памятаў расповеды свайго прадзеда, асабіста знаёмага з паэтам. Цяпер музей — гонар мястэчка і ўсяго Маладзечанскага раёна, сюды завітвае кожны, каму неаб'якавы лёс беларускага песняра.

Музей адчынены ў драўляным будынку былой летняй кухні, дзе жыў Янка Купала падчас сваёй працы на панскім бровары. Прайшло сто год, а дом, здаецца, і не збіраецца здавацца нямольнаму часу, у ім усё цудоўна захавалася: і сцены, і дзверы, і прасторныя пакоі ўсярэдзіне, і ганак са слупамі... Толькі дах цяпер перакрываюць новай гонтай. Калі трапляеш у музей, уражвае яго мастацкая кампазіцыя. Кожная экспазіцыя мае свае адметныя сімвалы. Ёсць залы, дзе на сценах можна пабачыць фотаздымкі самога Купалы і блізкіх яму людзей, копіі з публікацый у дарэвалюцыйным і савецкім друку. Музейныя экспанаты пераносзяць нас у пачатак ХХ ст. Так звяртае на сябе ўвагу столик, за якім паэт працаваў у рэдакцыі газеты "Наша Ніва", настольная лампа тых часоў. Уражвае інтэр'ер мемарыяльнага пакоя, дзе жыў, ствараў свае творы і мроіў малады паэт, дзе сабраны аўтэнтычныя рэчы: пісьмовы стол з венскім крэслам, этажэрка з кнігамі, камод і шафа, якія некалі зберагалі невялікі скарб маладога паэта. На стале — пісьмовыя прылады высакароднай працы, падсвечнік, гадзіннік, які некалі адмяраў гадзіны купалаўскага жыцця.

**Ірына КАІМКОВІЧ
Фота К. Дробава**

Крыжаванка

Па гарызанталі: 3. Паэт, драматург, акадэмік Акадэміі навук БССР. 6. Імя паэтэсы Бічэль-Загнетавай. 8. Дзелавая размова. 9. Народны пісьменнік Беларусі. Уздзельнік Вялікай Айчыннай вайны. 10. Народны пісьменнік Беларусі. 11. Празаік, паэтка. Аўтар апавесці "Ой, рана на Івана" — пра дзіцячы і юнацкія гады Янкі Купалы. 14. Буйная травяністая жывёліна паўднёвых краін. 17. Паэз-сатырык, драматург. Аўтар камедыі "Прыгоды Патапкі". 19. Празаік, крытык. Уздзельнік мінскага падполля ў часы Вялікай Айчыннай вайны. Аўтар раманаў "Сын", "Насуперак лёсу" і інш. 20. Празаік, кінасцэнарыст. Адзін з аўтараў сцэнарыя мастацкага фільма "Чорная бяроза". 21. Скульптар. Аўтар помніка Герою Савецкага Саюза Л. Даватару. 23. Імя народнага пісьменніка Беларусі, аўтара драмы "Партызаны" і інш. 25. Герой Савецкага Саюза, адзін з кіраўнікоў і арганізатараў партызанскага руху ў Віцебскай вобласці. Аўтар кнігі "Вайна ў краю азёр". 26. Герой Савецкага Саюза, здзейсніў 61 баявы вылет. 29. Празаік, нарысіст. Аўтар апавядання "Зямля маладзее", зборніка апавяданняў "Радня" і інш. 31. Курган... Помнік на 21-м км шашы Мінск—Масква ў гонар Савецкай Арміі — вызваліцельніцы Беларусі. 32. Паэт, гісторык, філолаг, друкар ХХІ ст. Аўтар "Катэхіза" на беларускай мове. 33. Трыганаметрычная функцыя. 34. Празаік, драматург. Аўтар п'есы "Дрыгва", рамана "У агні" і інш. 35. Празаік. У 1957-59 гг. — галоўны рэдактар газеты "ЛіМ".

Па вертыкалі: 1. Дзіцячая пісьменніца, публіцыст, выдавец. Аўтар батанічнага слоўніка на 4-х мовах. 2. Празаік. Аўтар апавесці "Яны абаранялі Мінск", зборніка апавяданняў "За жыццё" і інш. 3. Герой Савецкага Саюза, генерал-палкоўнік, 49-я армія пад яго камандаваннем вызначылася ў баях па ліквідацыі мінскага "кагла". 4. Спецыяліст сельскай гаспадаркі. 5. Народны пісьменнік Беларусі. Аўтар камедыі. 6. Празаік, паэт. Аўтар твораў на тэму Вялікай Айчыннай вайны, гістарычнага мінулага Беларусі. 7. Празаік. Аўтар рамана "Дарогі без слядоў" — пра жыццё і службу савецкіх лётчыкаў. 12. Літаратуразнаўца, фалькларыст. Сааўтар хрэстаматый для ВНУ "Вусна-паэтычная творчасць беларускага народа". 13. Сапраўднае прозвішча Цішка Гартнага. 15. Жыхарка горада, якому, як і Мінску, сёлета спаўняецца 940 год. 16. Літаратуразнаўца, фалькларыст, сааўтар зборніка "Беларускі фальклор Вялікай Айчыннай вайны" і інш. 17. Празаік, паэт. Працаваў у "ЛіМ" (1932—36 гг.). Быў рэпрэсіраваны, рэабілітаваны ў 1954 г. 18. Вернік аднаго з асноўных напрамкаў хрысціянства. 22. Празаік, літаратуразнаўца. Аўтар дыялогі "Партызаны", кнігі "Хатынская апавесць" і інш. 23. Празаік, паэт, журналіст. Аўтар кнігі "Панюў трэба знішчыць гуртам". 24. Ваеннаслужачы танкавых войскаў. 27. Празаік. Аўтар рамана "На Далёкім Усходзе", апавесці "Над намі цэль" і інш. 28. Паэт. Аўтар зборнікаў "Песні на загонах", "Жыву ў бацькавай хаце" і інш. 30. Паэт, перакладчык. Адзін з арганізатараў літаратурнага аб'яднання "Маладняк".

Складў Лявонцій ЦЕЛЕШ, г. Дзяржынск.

Правільныя адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 23-24 за 15 чэрвеня 2007 года

Па гарызанталі:
1. Гаптва. 4. Смалык. 10. Камунарка. 11. Веласіпед. 13. Мара. 14. Магістрат. 15. Алюр. 18. Лістапад. 20. Маладняк. 21. Захарав. 22. Шагал. 23. Атрап. 24. Строй. 26. Змена. 29. Барашка. 32. Азанагар. 33. Адамовіч. 36. Глеб. 87. Камароўка. 38. Амур. 41. Сабалеўка. 42. Калічынка. 43. Сідзек. 44. Лянкала.

Па вертыкалі:
1. Гумарэска. 2. Пуня. 3. Верхалаз. 5. Малчанаў. 6. Лось. 7. Купалінка. 8. Расія. 9. Свята. 10. Каміла. 12. Дорскі. 16. Ваданосаў. 17. Пантамма. 19. Даватар. 20. Мажэйка. 25. Тралейбус. 27. Навуменка. 28. Саўгас. 29. Базарная. 30. Адукацыя. 31. Шчэрба. 34. Парад. 35. Конка. 39. След. 40. Орда.